

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ

ΜονΤjυϊc

Η **Μ**νήμη του βαρκελωνέζικου **Τ**οπίου

Σπουδάστρια _ Γεωργούλια Περσεφόνη

Υπεύθυνη καθηγήτρια_ Μάρκου Μαρία
Διάλεξη ακαδ. έτος 2014

Για τη συγκεκριμένη διάλεξη ευχαριστώ πολύ την κυρία Μαρία Μάρκου, την υπέθυνη καθηγήτρια μου, για την εξαιρετική καθοδήγηση επί του θέματος και την αμέριστη βοήθεια και συμπαράσταση καθόλης της επεξεργασίας, από την αρχή μέχρι το τέλος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ _ Ο λόφος με το βλέμμα στη Βαρκελώνη	σελ. 3
II. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ _ Η σημασία του φυσικού τοπίου	σελ. 5
III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ _ Το Montjuïc μέσα στο χρόνο	σελ. 6
A. ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΕΙΣ	σελ. 7
A1. Το κάστρο και το κοιμητήριο	σελ. 7
A2. Οι καλλιέργειες και οι πηγές	σελ. 8-9
A3. Τα λατομεία και οι βιομηχανίες	σελ. 10-11
A4. Η παραγκούπολη	σελ. 12-13
B. ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ 1929	σελ. 14-16
B1. Ο σχεδιασμός της έκθεσης	σελ. 17
Πολοδομικές ρυθμίσεις	σελ. 17-19
Κτίρια	σελ. 20-23
B2. Η περίοδος 1930- 1960	σελ. 24-25
Γ. ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ 1992	σελ. 26
Γ1. Εισαγωγή στην Ολυμπιάδα	σελ. 27
Γ2. Λόγοι επιλογής	σελ. 28
Γ3. “Ολυμπιακό Δακτυλίδι”	σελ. 29-33
IV. Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ _ Ο αντίκτυπος των Ολυμπιακών Αγώνων	σελ. 34-35
A. ΟΙ 3 ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ Montjuïc	σελ. 36-37
A1. Φυσικό τοπίο	σελ. 37-40
A2. Πολιτισμός	σελ. 41-43
A3. Αθλητισμός	σελ. 44-45
B. ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ	σελ. 46-47
B1. Όργανα διοίκησης	σελ. 48
B2. Επιμέρους έργα	σελ. 49
B3. “Πράσινη Ακρόπολη”	σελ. 50-51
Passeig dels Cims	σελ. 52-53
Πρόσβαση	σελ. 54-55
Φύτευση	σελ. 56-57
Επιπρόσθετες επεμβάσεις	σελ. 58-59
Γ. ΣΧΕΔΙΟ ΧΡΗΣΕΩΝ - ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ	σελ. 60-63
Δ. ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤJUIC	σελ. 64
Δ1. Η επέκταση της πόλης	σελ. 64-67
Δ2. Το Montjuïc ως όριο και ως σημείο σύνδεσης	σελ. 68-69
Μεταφορές	σελ. 70
Σχέδια σύνδεσης με την πόλη	σελ. 71-73
V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ. 74-77
VI. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 78-82

εικόνα 1
Η θέα του κέντρου και του λιμανιού της Βαρκελώνης από το Μοντjuïc

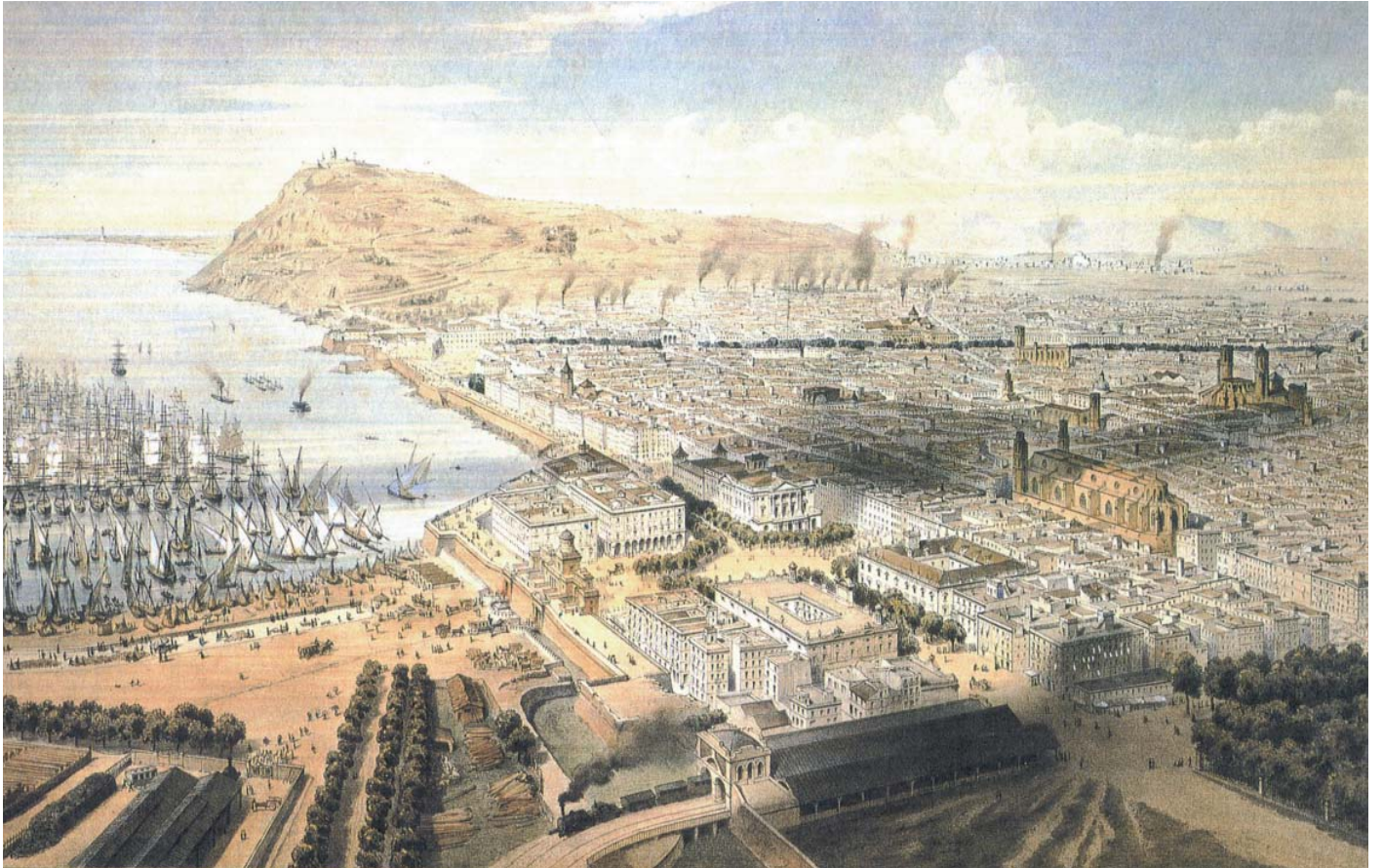
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο λόφος με το βλέμμα στη Βαρκελώνη

Η πόλη της Βαρκελώνης, γνωστή για τον αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό της σχεδιασμό, διαθέτει πολλές χαρακτηριστικές εικόνες. Ο λόφος του Montjuïc αποτελεί μία από αυτές τις ανεκτίμητες για τη συλλογική μνήμη αστικές εικόνες, συνδέεται με πολλές στιγμές της ιστορίας της πόλης και παραμένει τόπος και στοιχείο μιας ιδιαίτερης εμπειρίας της, με τρόπο που θα άξιζε να γνωρίσουμε. Μια εδαφική έξαρση που προσφέρει πανοραμική θέα και αποκαλύπτει τη δομή της πόλης, ένας ιστορικός οχυρός τόπος και παραδοσιακό όριο της επέκτασής της ενώ, παράλληλα, βρίσκεται τόσο κεντρικά στον αστικό ιστό, το Montjuïc εμπεριέχει πτυχές της ζωής της πόλης απόκρυφες και φανερές, οι οποίες έχουν αφήσει το στίγμα τους και είναι αναγνώσιμες στο τοπίο.

Έχοντας επισκεφτεί πολλές φορές το Montjuïc, ένιωθα κάθε φορά να μου αποκαλύπτεται ένα άλλο χαρακτηριστικό του και να μου αφήνεται μια άλλη εντύπωση στο τέλος της περιήγησής μου. Η συλλογή όλων αυτών των εμπειριών και η περιέργεια να ανακαλύψω αν τα διάφορα κομμάτια τους συνδέονται με κάποιον τρόπο μεταξύ τους, υπήρξε η αφορμή για τη συγκεκριμένη διάλεξη. Αντικείμενο, λοιπόν, της έρευνάς μου είναι η ανάδειξη της σημασίας που έχει το Montjuïc για την Βαρκελώνη αναδεικνύοντας, στην πραγματικότητα, το πώς αλλάζει μέσα στο χρόνο η σχέση ανάμεσα στο λόφο και την πόλη, με κρίσιμο σημείο τομής το σχεδιασμό των ολυμπιακών εγκαταστάσεων.

Μέσα από μια τέτοια προοπτική, μπορούμε να προσεγγίσουμε διάφορα επί μέρους ερωτήματα. Από τη μία πλευρά, είναι ενδιαφέρον να δούμε όχι μόνο πώς αντιλαμβάνεται η πόλη ένα φυσικό όριο, ένα φυσικό πόρο και μια ιστορική κληρονομιά, όπως το Montjuïc αλλά, κυρίως, πώς το διαχειρίζεται και μάλιστα τη στιγμή που προγραμματικά αλλάζει τις στρατηγικές της προτεραιότητες, αναλαμβάνοντας δυναμικές παρεμβάσεις στη χωρική της διάρθρωση, με στόχο ένα συγκεκριμένο τρόπο εξέλιξης. Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να αξιολογήσουμε τα σύγχρονα εργαλεία τοπιακής παρέμβασης, τα οποία χρησιμοποιούνται στην περίπτωση του Montjuïc, να ερευνήσουμε κατά πόσο αυτά είναι αποτελεσματικά σε σχέση με τις γενικότερες επιλογές του σχεδιασμού, τι σημαίνουν για το λόφο και για την πόλη, για τη διαρκή σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ τους. Επειδή η όσμωση του ιστορικού χρόνου με τα τρέχοντα κοινωνικο-οικονομικά διακυβεύματα αποτελεί πρωταρχικό στοιχείο της αυτο-εικόνας που δομεί και προβάλλει μια πόλη αλλά και του τρόπου με τον οποίο αναγνωρίζει τα επί μέρους στοιχεία της, η ανάλυση θα στηριχτεί σε μια ιστορική ακολουθία γεγονότων, προσπαθώντας να αναδείξει τα κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της πόλης, όπως συσχετίζονται με το Montjuïc σε διάφορες χρονικές περιόδους μέχρι τη σύγχρονη εποχή.

εικόνα 2
Άποψη της παλιάς βιομηχανικής Βαρκελώνης και η σχέση της με το Montjuïc

II. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Η σημασία του φυσικού τοπίου

Τα φυσικά και γεωλογικά χαρακτηριστικά του λόφου του Montjuïc αποτελούν, προφανώς, ουσιώδη παράμετρο του τρόπου με τον οποίο τον βιώνει και τον διαχειρίζεται η πόλη της Βαρκελώνης μέσα στο χρόνο, λαμβάνοντας υπόψη ότι σήμερα ο λόφος θεωρείται πάρκο, ο κεντρικότερος χώρος πρασίνου της.

Με έκταση 450 εκταρίων, από τα οποία τα 250 είναι χώροι πρασίνου με ποικίλους κήπους, φυτεύσεις και διαδρομές, ο λόφος στέκεται στην ακτογραμμή της πόλης σαν ένα ακρωτήριο μέγιστου ύψους 173 μ. από το επίπεδο της θάλασσας. Η προέλευση του ονόματος του δεν ήταν ποτέ ξεκάθαρη, αφού παλιότερα αναφερόταν και ως “όρος του Δία” (Mons Jovis) ενώ η σημερινή ονομασία του ως “όρος των Ιουδαίων” (Montjuïc), πιθανότατα ανάγεται στους μεσαιωνικούς χρόνους, όταν χωροθετήθηκε εκεί το νεκροταφείο της ιουδαϊκής κοινότητας. Βρίσκεται ανάμεσα στην παλιά πόλη της Βαρκελώνης (σε απόσταση 1200 περίπου μέτρων από το κέντρο της) και την πεδιάδα του Llobregat. Από την ακτή και το λιμάνι, δηλαδή από την πλευρά του Morrot, η θέα του είναι επιβλητική με ενισχυμένη την εντύπωση του ύψους λόγω της καθετότητας, της απόκρημνης πλαγιάς, του λόφου σε εκείνο το σημείο. Αντίθετα από τις υπόλοιπες πλευρές, αυτές που προσανατολίζονται προς την πόλη της Βαρκελώνης, ο λόφος μοιάζει χαμηλότερος, καθώς το έδαφος ακολουθεί ομαλή κλίση προς την ακτή¹.

Από γεωλογική άποψη, ο λόφος συνδέεται με τη γένεση της ευρύτερης περιοχής καθώς, κατά την έναρξη της Μειοκαινού περιόδου, η κατάρρευση της παράκτιας ζώνης επέτρεψε στην θάλασσα να κατακλύσει τα χαμηλότερα μέρη της ακτογραμμής και, αργότερα, άλλες κινήσεις προκάλεσαν τεκτονικό ανασήκωμα που διαμόρφωσε το λόφο του Montjuïc. Στο τέλος της Τριτογενούς περιόδου, ο λόφος έγινε νησίδα λόγω μιας ακόμη θαλάσσιας εισβολής αλλά, σταδιακά, το σχήμα της ακτής άλλαζε, κερδίζοντας συνεχώς έδαφος προς στη θάλασσα. Με αυτόν τον τρόπο, διαμορφώθηκε η πεδιάδα της Βαρκελώνης. Το “νησί” του Montjuïc συνέβαλε συγκρατώντας τα ιζήματα και λειτουργώντας, μέσα στο χρόνο, σαν το μεγάλο εργοτάξιο της πόλης². Περιέχοντας μεγάλα αποθέματα χαλαζίτη, ψαμμίτη και άλλων σκληρών πετρωμάτων, ο λόφος φιλοξένησε πολλά λατομεία, από τα οποία προήλθαν τα υλικά που χρειάστηκε η πόλη για την κατασκευή των τειχών της, των παλατιών και κτιρίων της μέχρι τον 20^ο αιώνα.

εικόνα 3

Σχηματικά η τομή του λόφου και της πεδιάδας της Βαρκελώνης.

1 Lluís Josep - Nassaes Alcofar, Muntanya olímpica i firal, Barcelona :Edicions de Nou Art Thor, 1989, σελ.2

2 Roca i Blanch Estanislau (2003), “Barcelona hija de Montjuïc”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc38.htm

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Το Montjuïc μέσα στο χρόνο

«Χωρίς αμφιβολία το Montjuïc είναι η ιστορία της Βαρκελώνης και σαν πολίτες δεν γίνεται να σκεφτούμε την Βαρκελώνη χωρίς αυτό.»³

Στην προσπάθεια να καθοριστεί η ιδιότυπη σχέση της Βαρκελώνης και των κατοίκων της με το λόφο του Montjuïc, η ανάλυση θα ξεκινήσει από τα καθοριστικά για την πόλη ιστορικά γεγονότα γύρω από τα οποία δημιουργήθηκε αυτή η σχέση αλληλεπίδρασης καθώς, όπως θα δούμε, πάντα οι αλλαγές στο ένα είχαν αντίκτυπο στο άλλο. Η ύπαρξη πρότυπων κήπων δίπλα σε απροσδιόριστους και παραμελημένους χώρους, η προσπάθεια δημιουργίας ενός παγκόσμιου αρχιτεκτονικού παραδείγματος που παραμένει αντιμέτωπο με τους πιο φτωχούς οικισμούς της πόλης, η σημειακή καινοτομία σε αντίστιξη με την έλλειψη συνολικού σχεδιασμού που θα γεφύρωνε το πολεοδομικό και κοινωνικό ρήγμα μεταξύ της πόλης και του λόφου, συνθέτουν ένα σύνολο από αντιθέσεις, το οποίο τοποθετεί το Montjuïc στο κέντρο μιας ασυνεχούς αφήγησης και μιας πολυδιάστατης και αμφιλεγόμενης εικόνας⁴.

Η σημασία του λόφου για την πόλη υπήρξε πάντα διφορούμενη. Ενώ το κάστρο υψωνόταν απειλητικά στην κορυφή του, η προνομιακή θέα, οι δροσερές πηγές και η υψηλή του φύτευση καλούσαν τους κατοίκους της Βαρκελώνης σ' ένα από τους πιο αγαπημένους τόπους αναψυχής. Σταδιακά, το βουνό φιλοξένησε ποικίλες και, συχνά, αλληλοσυγκρουόμενες δραστηριότητες όπως η εκμετάλλευσή του ως λατομείο, η συστηματική καλλιέργεια του, η πρώιμη αστική εξάπλωση με χαμόσπιτα και παράγκες και, σαν συνέπεια, η προσέλκυση βιομηχανικών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια του. Οι ανεπιθύμητες ή αντιφατικές χρήσεις στιγμάτισαν κατά περιόδους το Montjuïc, μη επιτρέποντάς του να εδραιωθεί ως κοινό αγαθό στη συλλογική συνείδηση. Η πρώτη ουσιαστική προσπάθεια για την ανάπτυξη και την αξιοποίηση του ως δημοσίου χώρου, επιχειρείται κατά το μεσοπόλεμο, με την οργάνωση της Διεθνούς Έκθεσης και δεν συνεχίζεται παρά, μετά από μεγάλο διάστημα εγκατάλειψης, με την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992. Θα μπορούσαμε, επομένως, να εξετάσουμε την εξέλιξη του βουνού από δύο πλευρές. Από τη μια αναδεικνύεται η διαδοχή των χρήσεων που φιλοξένησε κατά καιρούς και, από την άλλη, τονίζονται τα δύο σημαντικά γεγονότα με τα οποία συνδέθηκε η προσπάθεια για την οργανωμένη διαχείρισή του.

³ Assumpta Escarp i Gibert, "mil cares de Montjuïc", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 160

⁴ Estanislau Roca, "El Montjuïc que ens ocupa", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.172

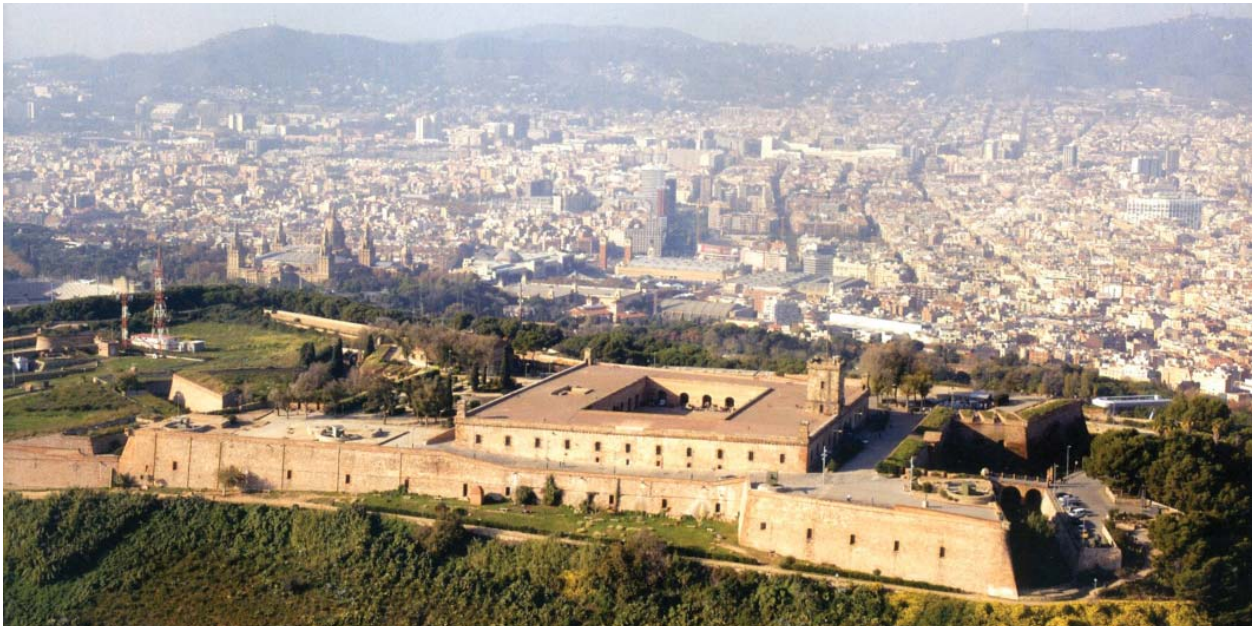
Α. ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΕΙΣ

A1. Το κάστρο και το κοιμητήριο

Λόγω της προνομιακής, από στρατιωτική άποψη, θέσης του, το Montjuïc αποτελούσε σημείο επιτήρησης και ελέγχου από τότε που η Βαρκελώνη θυμάται τον εαυτό της. Από τη μεριά του θαλάσσιου μετώπου, ο φάρος υψώνεται επιβλητικός από το 1906, προειδοποιώντας τα πλοία που προσεγγίζουν το λιμάνι της Βαρκελώνης⁵. Λείψανα διάφορων οχυρών χρονολογούνται ήδη από το 1000 μ.Χ. , στην ίδια θέση με το κάστρο που διατηρείται σήμερα, στο τυπικό της εποχής του μπαρόκ σχήμα αστεριού που κτίστηκε το 1694 και ήταν εκείνο που μετέτρεψε το βουνό σε σύμβολο καταστολής από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τη δεκαετία του 60. Η Βαρκελώνη έζησε δύο βομβαρδισμούς από το κάστρο αυτό, για την καταστολή της επανάστασης του 1842-3. Στη συνέχεια, το κάστρο αποτέλεσε τόπο φυλακής, βασανιστηρίων και εκτελέσεων, σε καθοριστικά γεγονότα όπως αυτά της *Semana Tràgica* και του εμφυλίου πολέμου, με αποτέλεσμα να γίνει ακόμα πιο μισητό. Συνδέθηκε, τέλος, και με την κοινωνική και πολιτική καταπίεση που βίωσαν οι κάτοικοι της πόλης στη διάρκεια της δικτατορίας του Φράνκο καθώς το κάστρο εξακολουθούσε μέχρι και το 1960 να λειτουργεί ως στρατιωτική φυλακή, έως ότου δοθεί στην πολιτεία⁶.

εικόνα 4.
Το κάστρο με τη θέα της Βαρκελώνης στο βάθος και το όρος Tibidabo.

⁵ Lluís Josep - Nassaes Alcofar, *Muntanya olímpica i firal, Barcelona* :Edicions de Nou Art Thor,1989, σελ. 21
⁶ “Castell de Montjuïc”, Ajuntament de Barcelona , <http://www.bcn.cat/castelldemontjuic/es/welcome.html>

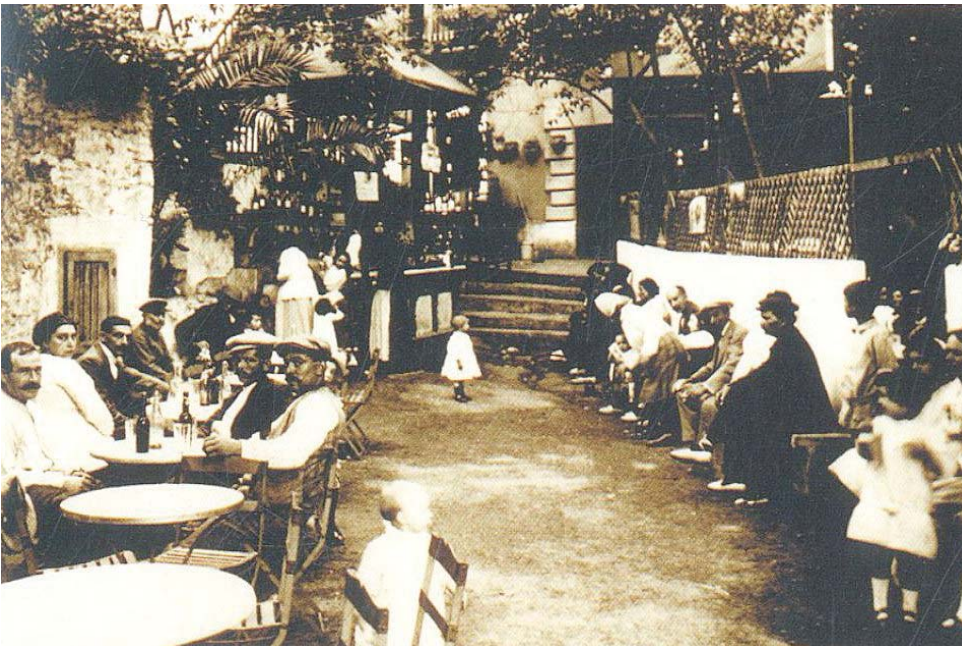

εικόνα 5
Οι μεσοαστοί της Βαρκελώνης απολαμβάνουν τον ελεύθερο χρόνο τους στο βουνό, φτάνοντας και μέχρι το κάστρο, όπως φαίνεται στην εικόνα.

εικόνα 6

Χώρος πικ-νικ και ξεκούρασης, το Font de Conna ήταν μία από τις πιο δημοφιλείς πηγές.

Επομένως, η εικόνα του Montjuïc ταυτίστηκε, στη συλλογική μνήμη της πόλης μ' ένα συναίσθημα απέχθειας, το οποίο εντάθηκε ακόμα περισσότερο όταν διαμορφώθηκε το νέο Κοιμητήριο στη νοτιοδυτική πλευρά του βουνού. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 1883, μαζί με αυτές για την προετοιμασία της διεθνούς έκθεσης. Ύστερα από συνεχείς διευρύνσεις, το κοιμητήριο έχει καταλάβει σχεδόν ολόκληρη την απότομη πλευρά του Montjuïc, ενώ το 1979 είχε επιφάνεια 575.000 μ² και χωρητικότητα 140.000 τάφων⁷.

εικόνα 7
Το κοιμητήριο στη
σημερινή κατάσταση.

A2. Οι καλλιέργειες και οι πηγές

Το έδαφος του Montjuïc φιλοξενούσε μία πλούσια βλάστηση και αυτό διότι ήταν αρκετά εύφορο με αποτέλεσμα, από νωρίς οι Βαρκελωνέζοι να το προτιμούν για τις καλλιέργειες τους. Η τελευταία καλλιέργεια σιταριού έγινε το 1915, όταν άρχισαν να αγοράζονται τα μεγαλύτερα κτήματα για την διεξαγωγή της έκθεσης της Ηλεκτρικής Βιομηχανίας που, εντέλει, δεν πραγματοποιήθηκε. Παρ' όλα αυτά, μέχρι τη δεκαετία του '70, πολλοί αγρότες που είχαν συστήσει τον αγροτικό σύνδεσμο Agrupació d'Hortolans de Montjuïc, συνέχιζαν την καλλιέργεια, κυρίως λαχανικών, για δική τους χρήση⁸. Απαραίτητος παράγοντας για τις καλλιέργειες ήταν η υδροδότηση, η οποία γινόταν από τις διάφορες πηγές, που υπήρχαν στο βουνό. Οι πλειοψηφία αυτών των πηγών ήταν εξαιρετικά δημοφιλείς για πικ-νικ αλλά και για τη διεξαγωγή χορευτικών εκδηλώσεων στις γιορτές. Μερικές από τις πηγές αναφέρονται με τα ονόματα font Trobada, font del Gat, de Pessetes, Conna, Walkiria, Vista Alegre, Geperut Satalia και Tres Pins⁹.

⁷ Lluís Josep - Nassaes Alcofar, Muntanya olímpica i firal, Barcelona :Edicions de Nou Art Thor, 1989, σελ. 24

⁸ Josep Maria Huertas, " Les ermites", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim(επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.19-20

⁹ Josep Maria Huertas, "Les fonts i les fontades", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.26

εικόνα 8
Όψη του λατομείου Morrot που βρισκόταν στο παράκτιο μέτωπο του Montjuïc.

εικόνα 9
Ένα από τα λατομεία της περιοχής.

A3. Τα λατομεία και οι βιομηχανίες

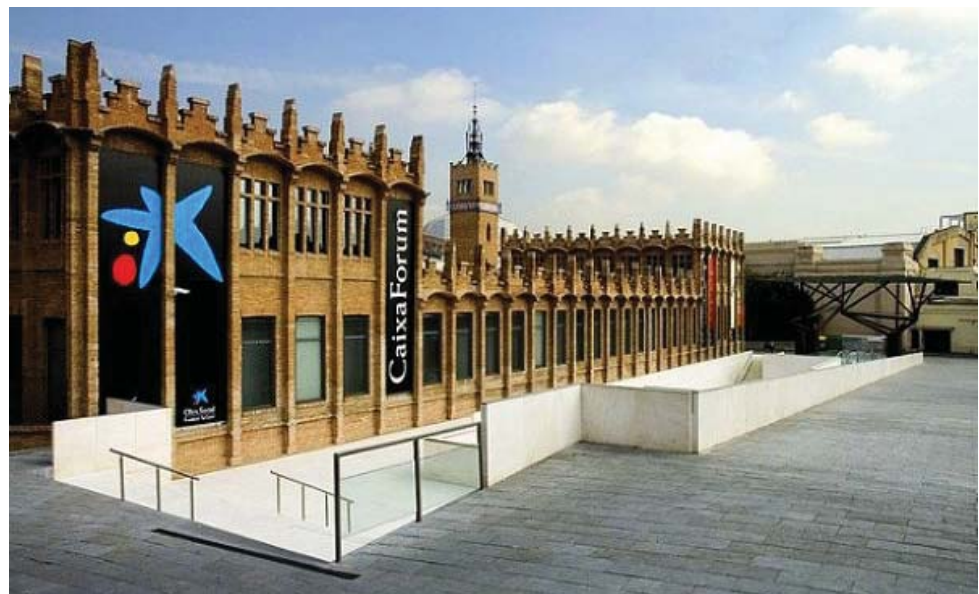
Είναι γεγονός ότι το μεγαλύτερο κομμάτι των κτιρίων της Ciutat Vella όσο και του Eixample κατασκευάστηκαν από την πέτρα του Montjuïc. Το 1881, στην περίοδο της μέγιστης εκμετάλλευσής του, υπήρχαν 25 λατομεία. Είχαν έκταση συνολικά 108,83 εκτάρια και ανήκαν σε ιδιώτες, εκτός από 2. Το ένα από αυτά ήταν το λατομείο του Morrot, που έβλεπε προς τη μεριά της θάλασσας. Σύμφωνα με ιστορικές έρευνες, οι ογκόλιθοι που αποσπάστηκαν κατά τη διάρκεια των αιώνων αποτελούσαν το 9% του συνολικού όγκου του βουνού. Τελικά το 1955 η πολιτεία αποφάσισε να απαγορεύσει δια παντός τη λειτουργία των λατομείων, εξαιτίας του κινδύνου που δημιουργούσαν προς τις γειτνιάζουσες κατοικημένες περιοχές.

Σε συνδυασμό με τα λατομεία, πολλές βιομηχανίες εκμεταλλεύτηκαν τους πρόποδες του Montjuïc και την γύρω περιοχή για να εγκατασταθούν. Μία από τις σημαντικότερες ήταν η κλωστοϋφαντουργική εταιρεία του Casimir Casaromana που μεταφέρθηκε στην περιοχή του Montjuïc από το Raval λόγω πυρκαγιάς. Το κτίριο που σχεδίασε τότε ο Josep Puig i Cadafalch και λειτούργησε από το 1912 ως το 1920 έχει πλέον μετατραπεί στο γνωστό Caixa Forum που φιλοξενεί σημαντικές πολιτιστικές εκδηλώσεις της πόλης ύστερα από μεγάλης κλίμακας ανακαίνιση¹⁰.

¹⁰ Josep Maria Huertas, "Les pedreres", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 27

εικόνα 10

Το σημερινό caixaforum. Το γυάλινο στέγαστρο στο βάθος σηματοδοτεί τον υμιυπόγειο λευκό χώρο από όπου γίνεται η είσοδος στο επιβλητικό κτίριο.

εικόνα 11

Η είσοδος της φτωχογειτονιάς Can Valero όπου βρισκόταν και το δημόσιο πηγάδι ώστε να εξυπηρετεί τα σπίτια με νερό.

εικόνα 12

Η χωροθέτηση των φτωχογειτονιών στην έκταση του Μοντjuïc.

A4. Η Παραγκούπολη

Το Montjuïc αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους πυρήνες μη οργανωμένης οικιστικής επέκτασης με πρόχειρες κατασκευές. Στοιχεία για την παραγκούπολη υπάρχουν από το 1885 και φαίνεται ότι οι πρώτες κατασκευές σχετίζονται με την εγκατάσταση εργατών που δούλευαν στα λατομεία, στους οποίους προστέθηκαν βιομηχανικοί εργάτες αλλά και πολλοί ακόμα άνθρωποι που έψαχναν καταφύγιο και δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τη δαπάνη ενός διαμερίσματος στην πόλη. Ο δήμος προσπάθησε επανειλημμένα να εξαλείψει αυτό το φαινόμενο (ειδικά για την περιοχή νότια του Poble Sec) με παταγώδη αποτυχία, καθώς με τα χρόνια ανεγείρονταν ολοένα και περισσότερα χαμόσπιτα και παράγκες. Το 1922 υπολογίζεται ότι υπήρχαν πάνω από 1000 πρόχειρες κατοικίες σε διάφορες τοποθεσίες στο βουνό και κυρίως δίπλα στις πηγές – ώστε να εξυπηρετούνται με πόσιμο νερό. Εκείνη την εποχή έγινε μια προσπάθεια να περιοριστεί η εξάπλωση της παραγκογειτονιάς με τη δημιουργία εργατικών κατοικιών (casas Baratas Eduardo Aunós) στην γειτονιά Port. Λόγω της παράλληλης όμως αύξησης της εισροής εσωτερικών μεταναστών, κυρίως από τη Μούρθια, η ανέγερση ευτελών κατασκευών στο βουνό συνεχίστηκε¹¹.

Το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα οφειλόταν στην υψηλή ζήτηση εργατικού δυναμικού στη Βαρκελώνη, αρχικά για τις ανάγκες της Διεθνούς Έκθεσης και, μεταπολεμικά, για τις ανάγκες αποκατάστασης των καταστροφών του εμφυλίου και για την κατασκευή έργων υποδομής σημαντικής εμβέλειας από το φρανκικό καθεστώς. Τη δεκαετία του '70, οι κάτοικοι της παραγκούπολης έφτασαν τους 17.500, συνιστώντας στην πραγματικότητα, μια μικρή πόλη χωρισμένη σε διάφορες γειτονιές. Οι πιο χαρακτηριστικές από αυτές ήταν, στη δυτική πλευρά του βουνού οι Can Valero, Tres Pins, Les Banderes, Camí de l' Esparver, στη βόρεια το Poble Sec και, προς την πλευρά της θάλασσας, το Jesús i Maria, το Can Tunis και το Morrot. Μόνο στις αρχές της δεκαετίας του '80 το φαινόμενο εξαλείφτηκε τελείως, όταν άρχισαν στο Montjuïc τα ολυμπιακά έργα¹².

11 Josep Maria Huertas, "Les barraques", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaqui (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 30

12 "Barracas , la ciudad informal", ajuntament de Barcelona, <http://www.barraques.cat/es/2-montjuic-de-la-barraca-als-grans-poligons.php>

εικόνα 13

Η είσοδος της Διεθνούς έκθεσης με τους δύο πύργους να υψώνονται στην αρχή του κύριου δρόμου Avenida de la Reina María Cristina με φόντο το Palau Nacional.

B. ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ 1929

Η Διεθνής Έκθεση της Βαρκελώνης, με μια σειρά γεγονότων, σημάδεψε την εξέλιξη της πόλης και την παραγωγή της αυτο-εικόνας της, από το τέλος του 19ου αιώνα μέχρι το τέλος της μεσοπολεμικής εποχής και αποτέλεσε την αφετηρία της αστικής προσέγγισης του Montjuïc από την πλευρά των τοπικών αρχών. Η πρώτη Παγκόσμια Έκθεση, Exposición Universal de Barcelona, διοργανώθηκε στο αναδιαμορφωμένο πάρκο Ciudadella, το 1888. Εκείνη την περίοδο, η επέκταση της πόλης, το περίφημο Eixample, ήταν σε πλήρη εξέλιξη, δίνοντας την εικόνα μιας πόλης στην αιχμή της νεωτερικότητας, μιας πόλης κομψής και λειτουργικής, με αναπτυσσόμενη βιομηχανία και προωθημένες μεταφορικές υποδομές, ενός μεγάλου μεσογειακού λιμανιού που διεκδικούσε ηγεμονική θέση στον υπό συγκρότηση βιομηχανικό κόσμο. Η Παγκόσμια Έκθεση δόξαζε την οικονομική και τεχνολογική της ανάπτυξη με τέτοια επιτυχία που πολύ γρήγορα μετά τη λήξη της, διατυπώθηκε η ιδέα της επανάληψης της διοργάνωσης για να προωθηθεί πιο ολοκληρωμένα η εικόνα της σύγχρονης Βαρκελώνης¹³ προς το εξωτερικό¹⁴.

Πιο συγκεκριμένα, η ιδέα αποκρυσταλλώθηκε κατά την περίοδο 1905-1913 και ως βασική θεματολογία προτάθηκε η Ηλεκτρική Βιομηχανία¹⁵, την οποία υποστήριζαν διάφοροι παράγοντες, από πολιτικούς και βιομηχάνους μέχρι επιχειρηματίες και ιδρύματα. Όμως, με το ξέσπασμα του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1914-1918) που δημιουργούσε εμπόδια για τη συμμετοχή πολλών κρατών, η έκθεση, που είχε προγραμματιστεί για το 1917, αναβλήθηκε. Παρά τη γενική αβεβαιότητα της εποχής, ανατέθηκε στους αρχιτέκτονες Josep Puig i Cadafalch και Guillem Busquets το αναπτυξιακό σχέδιο της περιοχής διοργάνωσης της έκθεσης. Ύστερα από διάφορες μελέτες, το 1913 αποφασίστηκε

13 Με τις εκθέσεις, τελικά, η πόλη βίωσε μια αστική ανανέωση άνευ προηγουμένου, η οποία της κληροδότησε μια σειρά αστικών αναπλάσεων και έργων υποδομής, όπως: τη ρύθμιση της γειτονιάς Barri Gotic, την ολοκλήρωση της Plaza Catalunya, τη λειτουργία του υπόγειου σιδηρόδρομου στην Sargia που διέρχεται από το Eixample και της πρώτης γραμμής L1 του μετρό, την ανακαίνιση του σταθμού της estación de Franca, τη βελτίωση και επέκταση του οδικού δικτύου με πλακοστρώσεις και φωτισμό, κ.α.

“La Exposición Internacional de 1929”, Generalitat de Catalunya, http://www20.gencat.cat/portal/site/cultura-catalana/menuitem.be2bc4cc4c5aec88f94a9710b0c0e1a0/?vgnnextoid=d07cef2126896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=d07cef2126896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=detail2&contentid=c022110e279d7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&newLang=es_ES

14 Josep Maria Huertas, “El somni d’una exposició”, Montjuïc : Barcelona Parque Central, Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 41

15 Το 1913 είχαν αναληφθεί μεγάλα έργα που θα έφερναν στη Βαρκελώνη και στα άλλα βιομηχανικά κέντρα της Καταλονίας ηλεκτρική ενέργεια, παραγόμενη σε μεγάλες υδραυλικές εγκαταστάσεις στα Πυρηναία, κάτι που θα σήμαινε τη μετατροπή της βιομηχανίας. Για το σκοπό αυτό μια ομάδα βιομηχάνων, σημαντικών οικονομολόγων και τεχνικών στον ηλεκτρικό τομέα πρότειναν την ιδέα μιας έκθεσης αφιερωμένης στις ηλεκτρικές βιομηχανίες.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

οριστικά ότι η έκθεση θα διεξαγόταν στο χώρο του Montjuïc και παραμερίστηκε η αρχική πρόταση, που προέβλεπε την περιοχή του Besos¹⁶. Τα αναγκαία έργα ολοκληρώθηκαν το 1923, όμως η εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Primo de Rivera καθυστέρησε τα εγκαίνια της έκθεσης, τα οποία τελικά πραγματοποιήθηκαν το 1929. Η χρονική καθυστέρηση είχε σαν αποτέλεσμα την αλλαγή των κατευθυντήριων γραμμών της διοργάνωσης, καθώς θεωρήθηκε παρωχημένη η ηλεκτρική βιομηχανία. Το 1925, η έκθεση μετονομάζεται σε Διεθνή Έκθεση Βαρκελώνης, *Exposició Internacional de Barcelona*, και προγραμματίζεται να ακολουθεί 3 κύριους θεματικούς άξονες- την **Βιομηχανία**, τον **Αθλητισμό** και την **Τέχνη**¹⁷.

Η διοργάνωση στέφθηκε με επιτυχία, κάτι που έκανε περήφανη την Καταλανική πρωτεύουσα και ήταν καθοριστικής σημασίας για τη θέση που πήρε σ' αυτή το Montjuïc, σαν τόπος προβολής της ταυτότητάς της, της ισχύος της, της θέσης που διεκδικεί στο σύγχρονο κόσμο. Με αυτόν τον τρόπο, όρισε τη μετέπειτα εξέλιξη του και έθεσε, όπως θα δούμε παρακάτω, τη βάση για να διεκδικήσει η Βαρκελώνη τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

16-17 Σε αυτήν την εκδοχή προτείνεται η μετατροπή της Plaça de les Glòries σε ενεργό κέντρο της πόλης, καθώς επίσης και η δημιουργία ενός μεγάλου πάρκου στις όχθες του ποταμού Besòs, κάτι που είχε προβλέψει ο Ildefons Cerdà κατά τη σύνταξη του σχεδίου του Eixample. "La Exposició Internacional de 1929", Generalitat de Catalunya, http://www20.gencat.cat/portal/site/cultura-catalana/menuitem.be2bc4cc4c5aec88f94a9710b0c0e1a0/?vgnnextoid=d07cef2126896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=d07cef2126896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=detail2&contentid=c022110e279d7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&newLang=es_ES

εικόνα 14
Άποψη της πλατείας Plaça d'Espanya.

B1. Ο σχεδιασμός της Έκθεσης

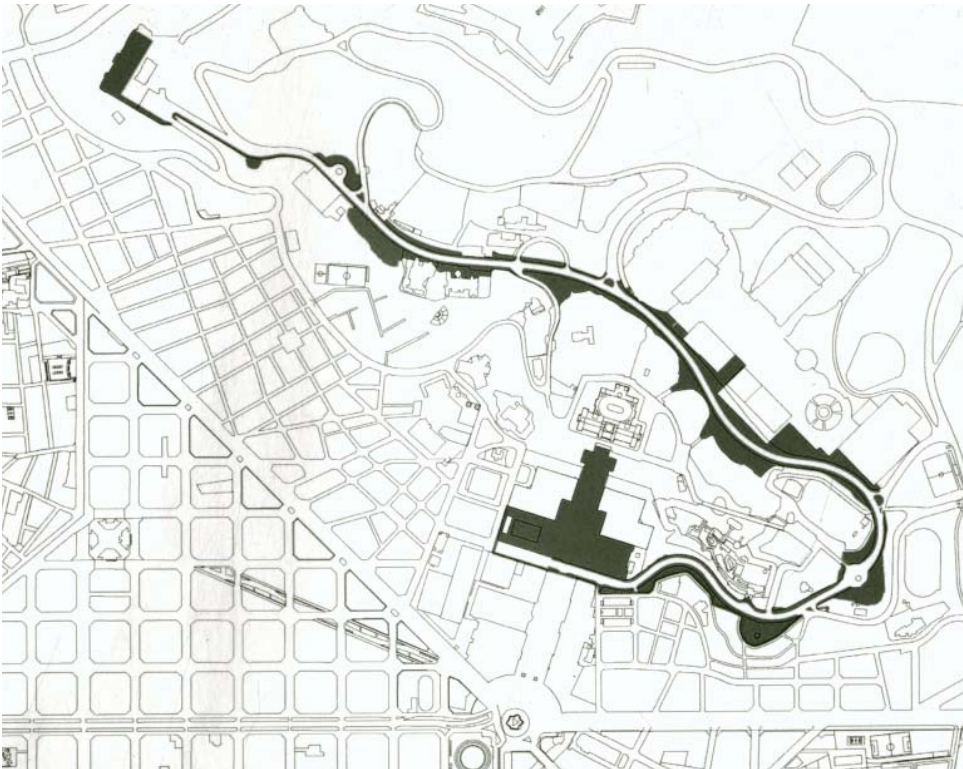
Τα σχέδια των Josep Puig i Cadafalch και Guillem Busquets για το Montjuïc αφορούσαν τόσο την πολεοδομική διάταξη όσο και την αρχιτεκτονική των κτιρίων που συνέθεσαν το εμβληματικό σύνολο της έκθεσης, το οποίο ήταν προορισμένο για την προβολή της εικόνας της πόλης. Η πολεοδομική μελέτη είχε μεγάλο αντίκτυπο στην αναδιατύπωση της σχέσης πόλης και βουνού, επιχειρώντας την πρώτη οργανωμένη επεξεργασία του σαν δημόσιου χώρου, με εσωτερικές διαδρομές και θεματικούς κήπους. Με ξεχωριστές αρμοδιότητες, οι Josep Puig i Cadafalch και Guillem Busquets ανέλαβαν τη συνολική διαχείριση- σχεδιασμό της περιοχής, ο Josep Amargós ήταν υπεύθυνος για την οργάνωση των λειτουργιών της και ο Jean - Claude Nicolas Forestier για τους κήπους. Οι αρχιτεκτονικές συνθετικές επιλογές των ανακτόρων και των περιπτέρων συνέβαλαν στην εξέλιξη της αρχιτεκτονικής του 20^{ου} αιώνα και αποτέλεσαν αντικείμενο σκέψης και προβληματισμού μέχρι τις μέρες μας. Σε αυτό συνέβαλλε η διατήρηση αλλά και η ανακατασκευή μερικών κτιρίων, τα οποία πλέον λειτουργούν ως μεγάλα πολιτιστικά και αθλητικά κέντρα.

Πολεοδομικές ρυθμίσεις

Βασική παράμετρος του σχεδιασμού του Josep Puig i Cadafalch, αποτέλεσε ο ορισμός της κύριας εισόδου της έκθεσης, η οποία χωροθετήθηκε στην πλατεία Plaça d'Esplanya, στρογγυλού σχήματος με μία μπαρόκ κιονοστοιχία στην μέση. Η πλατεία ήταν ένα πολύ καλό σημείο σύνδεσης του χώρου της έκθεσης με την πόλη, καθώς βρισκόταν στο σταυροδρόμι των δύο κύριων λεωφόρων της Βαρκελώνης, της λεωφόρου Parallel και της Gran Via de les Corts Catalanes, κύρια οδική αρτηρία της επέκτασης της πόλης, όπως τη σχεδίασε ο Cerdà. Έχοντας ως αφετηρία την Plaça d'Esplanya, δημιουργήθηκε το κύριο οδικό δίκτυο για την περιοχή της έκθεσης, ένας κεντρικός περίπατος, με το όνομα Avinguda de Maria Cristina, ο οποίος κατευθύνεται προς το μέρος του βουνού για να καταλήξει στο εκθεσιακό ανάκτορο Palau Nacional, στους πρόποδες των λατομείων¹⁸.

Στον πυρήνα του βουνού, ο Josep Amargós σχεδίασε μια κεντρική διαδρομή, την επονομαζόμενη passeig k, η οποία συντίθεται από τις λεωφόρους Francesc Ferrer i Guardia, Estadi και Miramar. Η passeig k επέτρεπε τη σύνδεση του ισπανικού τμήματος στο χαμηλότερο μέρος, με το τμήμα των ηλεκτρικών βιομηχανιών, που βρίσκεται στην έκταση που καταλαμβάνεται πλέον από το Ολυμπιακό Στάδιο, όπως και με το τμήμα του Miramar, στο θαλάσσιο μέτωπο. Ξεκινούσε από την νοτιοδυτική πλευρά του βουνού, καταλαμβάνοντας τη μεσαία στάθμη του,

¹⁸ Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984,σελ. 59

εικόνα 15
Η διαδρομή passeig k. Είχε αφετηρία το Palau Nacional και κατέληγε στην περιοχή Miramar.

εικόνα 16
Η σύνδεση του Montjuïc μέσω του τηλεφερικό.

ψηλότερα από τα λατομεία, και κατέληγε σε ένα επίπεδο στους πρόποδες του Bateria de Bonavista. Αυτός ο περίπατος, παραμένει μέχρι σήμερα ο κεντρικός κορμός του οδικού δικτύου που διατρέχει το βουνό και είναι προσπελάσιμος και από ορισμένες οδούς του Poble Sec¹⁹.

Σε συνδυασμό με την αναδιοργάνωση του οδικού δικτύου, επιχειρήθηκε και η δημιουργία ενός δικτύου μεταφοράς, το οποίο θα ένωνε την πόλη με τα διάφορα σημεία της έκθεσης. Για το σκοπό αυτό, λειτούργησε ένας οδοντωτός σιδηρόδρομος, ο οποίος είχε αφετηρία το Paral·lel και έφτανε μέχρι το κάστρο, κάνοντας στάση στις αθλητικές εγκαταστάσεις. Ένα χρόνο μετά, το 1931 εγκαινιάστηκε και το τελεφερίκ, το οποίο συνέδεε την περιοχή του Miramar στο Montjuïc, με την Barceloneta, μέσω των σημείων Torre de Sant και Torre de Jaume I Sebastià, αντίστοιχα. Πρόκειται, λοιπόν, για δύο πρωτότυπα έργα μεταφορικής υποδομής, υψηλής για την εποχή τεχνολογίας, που συνέβαλαν στην εύκολη πρόσβαση και, εντέλει, στην ένωση της πόλης με το βουνό²⁰.

Στο προσκήνιο, εκτός από τις πολεοδομικές αναπλάσεις, βρέθηκε και η αρχιτεκτονική τοπίου με τον γάλλο Jean-Claude Nicolas Forestier. Σε συνεργασία με τον Nicolau Maria Rubió i Tudurí, διαμόρφωσαν νέες κηπευτικές συνθέσεις, ζώνες ανάπαυσης και περιπάτου, με στοιχεία τόσο γεωμετρικά όσο και νατουραλιστικά, με στόχο τη δημιουργία ενός ευχάριστου αλλά ταπεινού τόπου. Αυτοί οι νέοι χώροι, σε συνδυασμό με το πάρκο Laribal, διαμορφωμένο από τον Forestier το 1917 και τους κήπους του Miramar, θεωρήθηκαν η απαρχή της μετατροπής του Montjuïc σε ένα πραγματικό αστικό πάρκο²¹.

19 Roca i Blanch Estanislau (2003), "Barcelona hija de Montjuïc", Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc38.htm

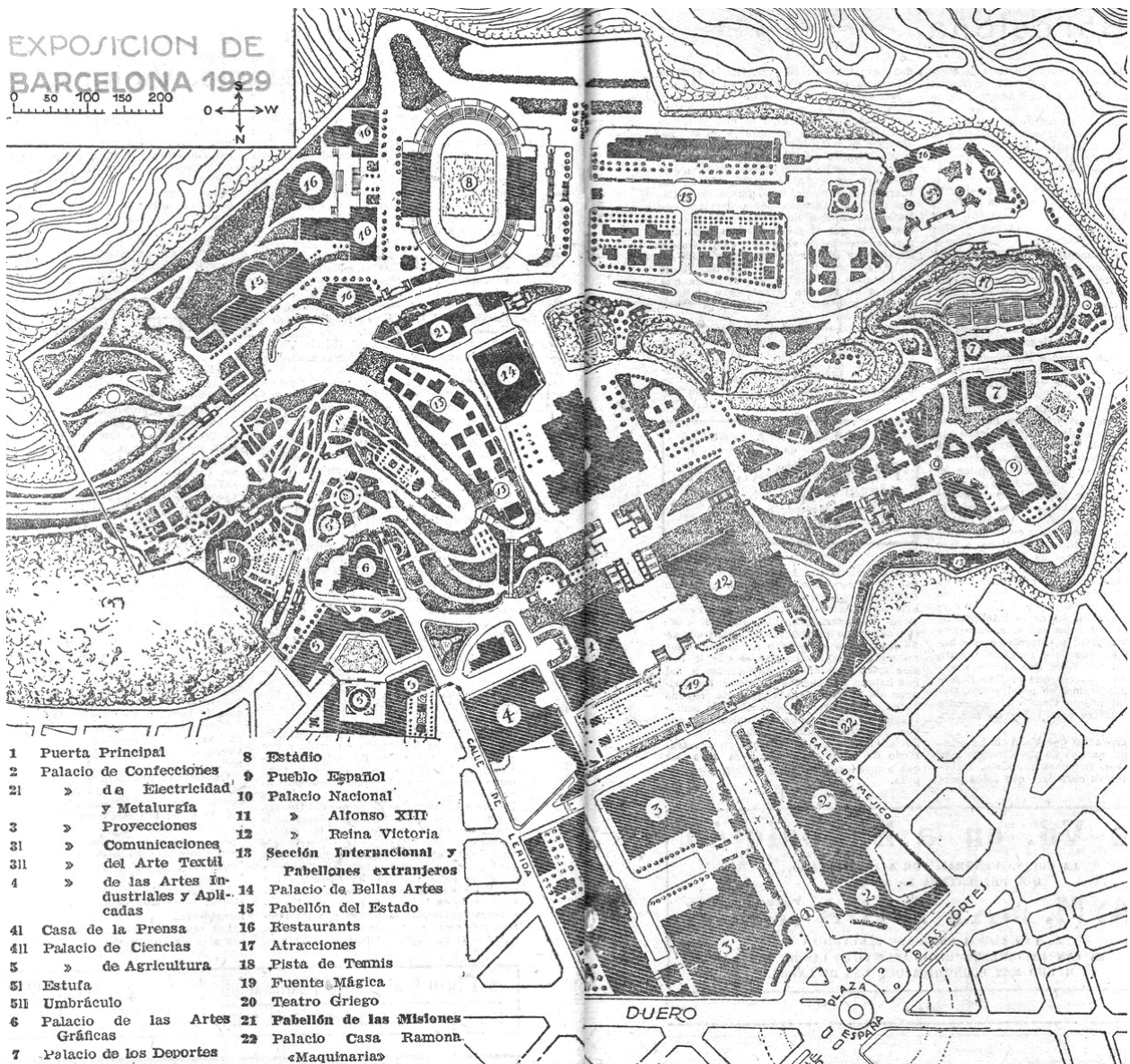
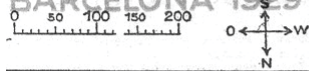
20 Josep Maria Huertas, "L'Exposició Internacional", Montjuïc : Barcelona Parque Central, Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 43

21 Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992, Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984, σελ. 62

εικόνα 17
Άποψη του πάρκου
Laribal.

EXPOSICION DE
BARCELONA 1929

1 Puerta Principal	8 Estádio
2 Palacio de Confecciones	9 Pueblo Español
21 » de Electricidad y Metalurgia	10 Palacio Nacional
3 » Proyecciones	11 » Alfonso XIII
31 » Comunicaciones	12 » Reina Victoria
311 » del Arte Textil	13 Sección Internacional y Pabellones extranjeros
4 » de las Artes Industriales y Aplicadas	14 Palacio de Bellas Artes
41 Casa de la Prensa	15 Pabellón del Estado
411 Palacio de Ciencias	16 Restaurants
5 » de Agricultura	17 Atracciones
51 Estufa	18 Pista de Tenis
511 Umbráculo	19 Fuente Mágica
6 Palacio de las Artes Gráficas	20 Teatro Griego
7 Palacio de los Deportes	21 Pabellón de las Misiones
	22 Palacio Casa Ramon «Maquinaria»

εικόνα 18

Τοπογραφικό σχέδιο χωροθέτησης των ανακτόρων, περιπτέρων και κτιρίων της έκθεσης.

Κτίρια

Με την ανασυγκρότηση του οδικού δικτύου και τα μνημειώδη κτίρια που ανεγέρθηκαν, ο χώρος της έκθεσης μετατράπηκε ο ίδιος σε θέαμα. Κατασκευάστηκε μια ποικιλία από επίσημα περιπτερά ξένων αντιπροσωπειών και ανάκτορα, ενώ μεγαλύτερες εκτάσεις χρησιμοποιήθηκαν για την ανέγερση σημαντικών έργων όπως το Palau Nacional, το Estadio, το Teatre Grec, το Poble Espanyol και τέλος το Font Màgica, τα οποία διατηρούνται μέχρι σήμερα. Το αρχιτεκτονικό τοπίο διανθίστηκε με δείγματα Art Deco και μοντερνισμού που, με απροσδόκητο τρόπο, ήρθε να δημιουργήσει έναν αρχιτεκτονικό μύθο και ένα μάθημα σύνθεσης.

Η κατασκευή των διαφόρων ανακτόρων και περιπτέρων ανατέθηκε κυρίως σε ντόπιους αρχιτέκτονες, σε ορισμένες περιπτώσεις με διαγωνισμό και, σε άλλες, με απευθείας ανάθεση, αλλά πάντοτε ακολουθώντας το γενικό σχεδιασμό του Josep Puig i Cadafalch. Συνεπώς, όσες διαφορές προέκυψαν από το αρχικό σχέδιο είχαν να κάνουν μάλλον με το ύφος των κτιρίων και όχι με τη γενική ιδέα. Ως προς τη χωροθέτηση, τα κύρια κτίρια της έκθεσης ήταν παρατεταγμένα κατά μήκος της Avinguda de Maria Cristina, ενώ τα μικρότερα περιπτερά τοποθετήθηκαν κατά μήκος της passeig K, καθώς και στο μονοπάτι Cami de Santa Madrona.

Αρχικά, το Palau Nacional ανατέθηκε, όπως και το στάδιο, στον αρχιτέκτονα Pere Domènech σε συνεργασία με τους Enric Catà και Pedro Zendoya. Πρόκειται για ένα εμβληματικό ανάκτορο που καθορίζει, με τον μνημειακό ύφος του, την είσοδο της έκθεσης και αναδεικνύει την ισπανική τέχνη. Με την ευκαιρία της έκθεσης, πάνω από 6.000 έργα τέχνης είχαν συγκεντρωθεί εκεί από ολόκληρη την Ισπανία, ενώ στους χώρους του διοργανώνονταν μεγάλα διεθνή συνέδρια και συναντήσεις. Ωστόσο, το Palau Nacional δεν θα φαινόταν το ίδιο χωρίς το Font Màgica, το κεντρικό σιντριβάνι που έκλεψε την παράσταση στη διάρκεια της διοργάνωσης. Σχεδιασμένο από τον μηχανικό Carles Buigas, στέκεται επιβλητικά στον κεντρικό άξονα της λεωφόρου Avinguda de Maria Cristina και μπροστά στις σκάλες του Palau Nacional. Το πρωτοποριακό σύστημα φωτισμού, το οποίο αλλάζει χρώμα και η εναλλασσόμενη ένταση του νερού, σίγουρα αποτελούν, μέχρι σήμερα, την πιο φαντασμαγορική εικόνα του Montjuïc.

Αφιερωμένο στην Ισπανική τέχνη ήταν και το Ισπανικό Χωριό, που χτίστηκε επί της διαδρομής passeig K, σε σημείο πολύ κοντά στην Avinguda de Maria Cristina. Οι αρχιτέκτονες, με εμπνευστή τον Ramon Reventós, προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα τυπικό ισπανικό χωριό αντιγράφοντας κτίρια, δρόμους ακόμα και τμήματα οικισμών από διαφορετικές περιοχές της Ισπανίας. Το χωριό βασίστηκε σε μεσαιωνικό σχέδιο και περιβάλλεται από πέτρινο τείχος με μία ψηλή πύλη. Την περίοδο της έκθεσης, αποτελούσε βασικό κέντρο εκδηλώσεων, χορών και συναυλιών. Αυτό το συγκρότημα έχει καταφέρει να επιβιώσει μέχρι σήμερα, συγκεντρώνοντας το ενδιαφέρον των νέων γενεών και των τουριστών σαν τόπος

εικόνα 19
Το Palau Nacional με το μαγευτικό συντριβάνι Font Magica στις μέρες μας.

εικόνα 20
Η κεντρική πλατεία του Ισπανικού χωριού.

αναψυχής. Άλλο αξιοθέατο της έκθεσης αποτελούσε και το Teatre Grec, το οποίο κατασκευάστηκε πάνω στο κοίλωμα που είχε αφήσει το λατομείο Machinet. Το θέατρο σταμάτησε να λειτουργεί λόγω ζημιών από το 1939 μέχρι το 1952, όταν έγιναν έργα αποκατάστασης. Τέλος, καθώς οι διοργανωτές της έκθεσης επέλεξαν να προωθήσουν, πέρα από τη θεματική της τέχνης, και αυτή του αθλητισμού, δημιουργήθηκαν στο βουνό γήπεδα τένις, πισίνες και το στάδιο για τις μεγάλες αθλητικές εκδηλώσεις²².

Με την ευκαιρία της έκθεσης το Montjuïc, στο μεγαλύτερο τμήμα του, μετατράπηκε σε έναν πολυλειτουργικό χώρο υψηλής τουριστικής αξίας, κέντρο δημόσιων εκδηλώσεων αλλά και καθημερινής εκτόνωσης, ένα από τα πιο συναρπαστικά σκηνικά της αστικής ζωής για τους Βαρκελωνέζους. Δεν ήταν πια ο απόμερος και απεχθής τόπος αλλά ένα πολύτιμο τμήμα της συλλογικής ζωής και μνήμης, ενταγμένο στον αστικό ιστό της Βαρκελώνης.

²² Josep Maria Huertas, "L'Exposició Internacional", Montjuïc : Barcelona Parque Central, Latorre Joaquim(επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 43

εικόνα 21

Το teatre grec, κατασκευάστηκε σύμφωνα με το αρχαίο ελληνικό πρότυπο, όπως υποδηλώνει και το ονομά του.

εικόνα 22

Η γειτονιά El polvorí τη δεκαετία του '80 με το στάδιο Joan Serrahima να φαίνεται στο βάθος.

B2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1930- 1960

Στην περίοδο από την έκθεση του 1929 μέχρι τους Ολυμπιακούς του 1992, δεν άλλαξαν πολλά πράγματα στο λόφο και η πόλη συνέχισε ν' αναπτύσσεται μέσα από τμηματικά σχέδια και προτάσεις, πολύ συχνά με κριτήριο το ιδιωτικό συμφέρον. Η κερδοσκοπική ανοικοδόμηση στους πρόποδες του βουνού ασκούσε πιέσεις στο πάρκο, χωρίς να υπάρχει ένα σχέδιο διαχείρισης με μακροπρόθεσμη προοπτική. Το 1935, η δημοτική αρχή της πόλης προκήρυξε διαγωνισμό για την ανάπτυξη της χαμηλής στάθμης του πάρκου, από τον οποίο καμία πρόταση δεν πραγματοποιήθηκε.

Τριάντα χρόνια αργότερα, το 1965, επανήλθε η ιδέα της μεταμόρφωσης του λόφου σε μία υψηλής πυκνότητας προαστιακή περιοχή. Σχεδόν όλα τα σχέδια που παρουσιάστηκαν, είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό: προέβλεπαν την ανοικοδόμηση στην πιο απότομη πλευρά του βουνού, αυτή που βλέπει τη θάλασσα της Μεσογείου. Ευκαιρία γι' αυτό ήταν η παραχώρηση του κάστρου από το στρατό στην πόλη, που απελευθέρωσε μια μεγάλη περιοχή στρατιωτικής μέχρι τότε χρήσης. Οι προτάσεις ανοικοδόμησης δεν υλοποιήθηκαν τελικά αλλά, είναι σημαντικό ν' αναφέρουμε ότι αυτό το μεγάλο απόθεμα γης του Montjuïc καταλήφθηκε στα μεταπολεμικά χρόνια από τους φτωχότερους μετανάστες, οι οποίοι δημιούργησαν εκ νέου οικισμούς ευτελών κτισμάτων. Το 1953, με την ευκαιρία του εορτασμού του συνεδρίου της Θείας Ευχαριστίας, το δημοτικό συμβούλιο προχώρησε στην κατασκευή λαϊκών κατοικιών στις νέες περιοχές του El rolnori και Can Clos, θέσεις όπου προϋπήρχαν δύο παλιά εγκαταλελειμμένα λατομεία, ώστε να ελευθερωθούν από τα φτωχόσπιτα οι χώροι και να χρησιμοποιηθούν για τη συγκεκριμένη εκδήλωση²³.

εικόνα 23

Διαφήμιση της εποχής για τις νέες οικιστικές βλέψεις της Βαρκελώνης στο Montjuïc.

23 Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984,σελ 63-64

**EL FUTURO, ETERNO
DESCONOCIDO**

LA CIUDAD RESIDENCIAL DE MONTJUICH

Γ. ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ 1992

Γ1. Εισαγωγή στην Ολυμπιάδα

Η Βαρκελώνη έθεσε υποψηφιότητα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες το καλοκαίρι του 1980, σε μια περίοδο που την έπληττε έντονη οικονομική κρίση με πολλαπλό αντίκτυπο. Η διαδικασία αποβιομηχάνισης προκάλούσε συμπτώματα ύφεσης σε όλο το εύρος της οικονομίας της και είχε ως αποτέλεσμα την πολιτισμική κρίση, όπως και τη στασιμότητα στις δημόσιες επενδύσεις. Συνεπώς, η ανάθεση των αγώνων αποτέλεσε την κινητήριο δύναμη για την επανεκκίνηση των δημόσιων έργων και τη μεταμόρφωση της πόλης. Από αυτό το μεταβαλλόμενο τοπίο διαφάνηκε, παράλληλα, ένα είδος πολιτικής συμφιλίωσης ανάμεσα στην αριστερά και τα υπολείμματα του καθεστώτος του Franco, μια συμφιλίωση που δεν ήταν ωστόσο μακριά από τη συλλογική αμνησία, όπως παρατηρεί ο Vázquez Montalbán, και η οποία σημάδεψε τον τρόπο που μεταμορφωνόταν η Βαρκελώνη. Ο Vázquez Montalbán ισχυρίζεται ότι τα έργα ανάπλασης και ο σχεδιασμός των ολυμπιακών περιοχών, όπως αυτή του Montjuïc, κατευθύνονταν σε μια ριζική αναμόρφωση της πόλης, η οποία θα επαναπροσδιόριζε την ιστορική απήχηση διάφορων περιοχών και τη λειτουργία τους σαν αποθετήρια μνήμης, επηρεάζοντας την αστική ζωή με τη δημιουργία ασυνεχειών στον τρόπο που η πόλη αντιλαμβάνεται τον ιστορικό χρόνο και τα ίχνη του στο σώμα της²⁴.

Όμως, από την άλλη πλευρά, τα ολυμπιακά έργα αποτέλεσαν μια ιστορική τομή, ένα νέο στάδιο ανάπτυξης της Βαρκελώνης. Πέρα από μια μεγάλης κλίμακας αρχιτεκτονική και πολιτιστική πρωτοβουλία, τα ολυμπιακά έργα αντιπροσωπεύουν τη συμβολική αναδιάταξη της παλιάς πόλης συνολικά, την επαναδιαπραγμάτευση της ιστορικής της εξέλιξης και σημασίας. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας μπορούμε να κατανοήσουμε και τις χειρονομίες με τις οποίες επιχειρήθηκε η ανάκτηση του Montjuïc σε όφελος μιας ορισμένης αντίληψης για το μέλλον και τη φυσιογνωμία της πόλης²⁵. Πρόκειται για την ιστορική ευκαιρία που έδωσε τη δυνατότητα αναμόρφωσης της μεσαίας στάθμης του βουνού, αφού η χαμηλότερη είχε ήδη διαμορφωθεί για τις ανάγκες της διεθνούς έκθεσης του 1929²⁶. Αποτελώντας ένα από τα τέσσερα σκηνικά της Ολυμπιάδας και, στην ουσία, το κέντρο των ολυμπιακών αγωνισμάτων και εκδηλώσεων, το Montjuïc αποκόμισε τη διεθνή προβολή²⁷.

²⁴ McNeill Donald, *Urban change and the European left- tales from the New Barcelona*, London: Routledge, 1999,σελ.41,43

²⁵ Oficina Olímpica, *Montjuïc olímpic : Barcelona 1992*, Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984, σελ.2

²⁶ Alfredo Morales, “mil cares de Montjuïc”, *Montjuïc : Barcelona Parque Central*, Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 150

²⁷ McNeill Donald, *Urban change and the European left- tales from the New Barcelona*, London: Routledge, 1999,σελ.43

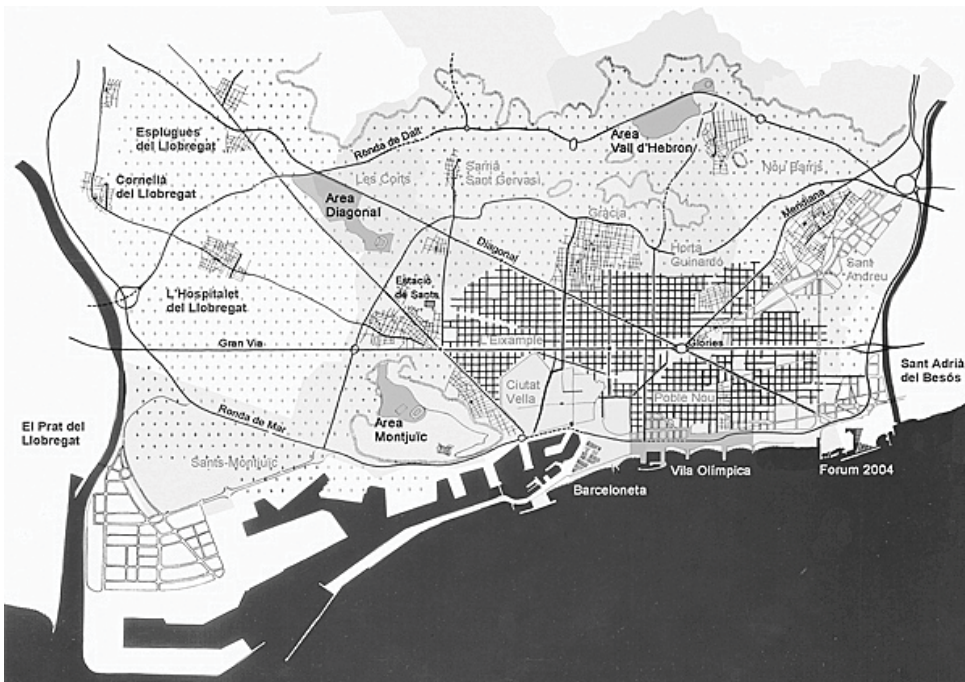
εικόνα 24
Πανοραμική άποψη
του “Ολυμπιακού
διακτυλιδιού”.

Γ2. Οι λόγοι επιλογής

Πολλοί λόγοι δικαιολογούν την επιλογή του Μοντjuïc ως το επίκεντρο της Ολυμπιακής Βαρκελώνης. Αρχικά, εκτιμήθηκε η συμβολική αξία του βουνού στην αστική δομή της πόλης, από γεωγραφική και ιστορική άποψη. Το Μοντjuïc, σαν νησί που αναδύεται από τη θάλασσα, έρχεται σε αντίθεση με την πεδιάδα της πόλης, δημιουργώντας το πιο ισχυρό τοπόσημο και ένα σημείο στρατηγικής σημασίας για τη διάταξη των έργων. Υπενθυμίζει επίσης την έκθεση του 1929, όταν για πρώτη φορά η πόλη υποδέχτηκε ένα τόσο σημαντικό φυσικό πόρο σαν μέρος του ιστού της, όταν η πόλη φάνηκε ν' ανεβαίνει το βουνό και εκείνο να εισέρχεται στην πόλη, να γίνεται κομμάτι της, προσφέροντας το μεγαλύτερο πάρκο της και μια υπέροχη θέα προς τη θάλασσα. Επιπρόσθετα, η τοποθεσία του Μοντjuïc θεωρήθηκε ιδανική από άποψη προσβασιμότητας. Ταχείες οδικές αρτηρίες περιβάλλουν το βουνό, ενώ ο κεντρικότερος σιδηροδρομικός σταθμός της πόλης, το Sants, βρίσκεται πολύ κοντά, με βασική υπόγεια είσοδο την Plaça d'Esraña. Τέλος, οι αθλητικές εγκαταστάσεις που είχαν ήδη αναπτυχθεί εκεί με τα χρόνια και η μακρά παράδοση αθλητικών διοργανώσεων και γεγονότων στο Μοντjuïc θεωρήθηκε ένα ακόμη ισχυρό πλεονέκτημα έναντι άλλων περιοχών²⁸.

εικόνα 25

Οι Ολυμπιακές περιοχές. Diagonal, Vall d' Hebron, Vila Olímpica, Μοντjuïc. Μεταξύ τους σχηματίζουν ένα νοητικό τετράγωνο στον ιστό της πόλης.

Γ3. Το “Ολυμπιακό δακτυλίδι”

Η σπουδαιότητα των Ολυμπιακών αγώνων για την Βαρκελώνη, έγινε φανερή από την άμεση, μετά την ανάθεση των αγώνων, προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού για το σχεδιασμό των εγκαταστάσεων στους δημόσιους χώρους της πόλης, καθώς και από τη μεγάλη κινητοποίηση για την κατασκευή των έργων²⁹. Σε πρώτο στάδιο, κρίθηκε απαραίτητη η δημιουργία ενός κατευθυντήριου σχεδίου³⁰ για κάθε μια από τις ολυμπιακές περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, το κατευθυντήριο σχέδιο αντιστοιχεί σε μια μελέτη αστικής ανάπτυξης, ειδικά προσαρμοσμένη στις ολυμπιακές ζώνες που προσδιορίστηκαν από το προκαταρκτικό σχέδιο υποψηφιότητας της πόλης για τη φιλοξενία των Αγώνων³¹. Όσον αφορά στο κατευθυντήριο σχέδιο του Montjuïc, αυτό επικεντρώνεται στο γνωστό “Ολυμπιακό δακτυλίδι”, μια περιοχή που περιλαμβάνει το στάδιο Estadio Olímpico Lluís Companys, τα κολυμβητήρια Piscinas Bernat Picornell και τα γήπεδα Camps del Cinquentenari. Το σχέδιο προβλέπει το αναλυτικό λειτουργικό πρόγραμμα όλων των εγκαταστάσεων, όπως και το σύστημα πρόσβασης στο βουνό και στα

28²⁹ Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona , 1984, σελ.5,2

30³¹ Από τη μία πλευρά, στόχος του σχεδίου είναι να συλλέξει πληροφορίες, και από την άλλη, να κάνει την επίσημη πρόταση της προ-διαμόρφωσης κάθε συγκεκριμένης περιοχής. Το κατευθυντήριο σχέδιο αποσκοπεί στη διαμόρφωση προσχεδίων που, σε επόμενη φάση, θα εξειδικευτούν και θα αναπτυχθούν είτε τροποποιώντας το Γενικό Σχέδιο της πόλης με συγκεκριμένο κατασκευαστικό έργο που θα ανταποκρίνεται στην πολυπλοκότητα κάθε περιοχής, είτε ακολουθώντας το Γενικό Σχέδιο. Το κατευθυντήριο σχέδιο προβλέπει μια σειρά από διαφορετικές αρχιτεκτονικές μελέτες που μπορούν να εξελιχθούν αυτόνομα, εφόσον δεν αντιτίθενται στο Γενικό Σχέδιο της πόλης.

Το προκαταρκτικό σχέδιο υποψηφιότητας του 1992 προβλέπει ένα συγκεκριμένο μοντέλο αστικής ανάπτυξης, που δεν αντικρούει το υπάρχον Γενικό Μητροπολιτικό Σχέδιο, αλλά το πλαισιώνει με μια σειρά από μελέτες για συγκεκριμένες περιοχές και τομείς δραστηριότητας. Φροντίζει να προσαρμόσει τις προτάσεις του, ώστε να έχουν συνοχή με το Γενικό Σχέδιο. Ο σχεδιασμός για τους Ολυμπιακούς δεν κατατείνει στην επέκταση της Βαρκελώνης. Ο σκοπός του είναι να προωθήσει διάφορες δράσεις σε διάφορα σημεία του αστικού ιστού, που θα ολοκληρώνουν τις υπάρχουσες υποδομές, με ιδιαίτερη έμφαση στη βελτίωση των δημόσιων χώρων. Απορρίπτεται ο πειρασμός για κολοσσιαία έργα ή για τη συγκέντρωση κτιρίων και αθλητικών υποδομών σε μια οριοθετημένη περιοχή. Αυτό θα χρειαζόταν υπερβολικές επενδύσεις και θα ήταν αδύνατο να ενσωματωθεί στην πόλη η Ολυμπιακή Περιοχή που θα προέκυπτε έτσι. Αν μελετήσουμε το σχέδιο, αντιλαμβανόμαστε ότι απορρίπτει και την πιθανότητα διάσπαρτων Ολυμπιακών εγκαταστάσεων και ανεξαρτήτων έργων, για το λόγο ότι ένα μεγάλο κομμάτι του προϋπολογισμού θα έπρεπε να διατεθεί στην αναμόρφωση του υπάρχοντος δικτύου οδικών αξόνων και μεταφορών, ώστε να το προσαρμόσει στις βραχυπρόθεσμες ανάγκες της διοργάνωσης. Μία τέτοια λύση θα γινόταν επαχθής μετά τους Ολυμπιακούς και θα στερούσε την πόλη από τη δυνατότητα περαιτέρω μελέτης της ανάπτυξης των περιοχών που θα επηρέαζαν οι Αγώνες.

31 Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984, σελ. 104

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

επιμέρους τμήματα του “ολυμπιακού δακτυλιδιού”. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα διαφορετικά μονοπάτια για πεζούς, στις δημόσιες μεταφορές, όπως και στη μεταφορά των αγωνιζομένων και των ειδικών προσκεκλημένων³².

Τον Αύγουστο του 1983, το δημοτικό συμβούλιο της Βαρκελώνης προσκάλεσε 8 ομάδες αρχιτεκτόνων, αναγνωρισμένου κύρους, να παρουσιάσουν τις ιδέες τους για το “Ολυμπιακό δακτυλίδι” του Montjuïc. Οι μελέτες έπρεπε να περιλαμβάνουν προτάσεις χρήσης των κτιρίων και των υπαίθριων δημοσίων χώρων κατά τη διάρκεια και μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, σε συνδυασμό με τη διερεύνηση οικονομικών και λειτουργικών μεγεθών σε λογικά πλαίσια. Η αρμόδια τεχνική επιτροπή εκπόνησε μια έκθεση αξιολόγησης των προτάσεων που κατατέθηκαν, με βασικά κριτήρια την αλληλεξάρτησή τους με το τοπίο του Montjuïc, την αρχιτεκτονική τους ποιότητα, τη λειτουργικότητα και τη βιωσιμότητα συνολικά του έργου. Λαμβάνοντας υπόψη την έκθεση της τεχνικής επιτροπής και τις επί μέρους προτάσεις, η κριτική επιτροπή που ορίστηκε από το δημοτικό συμβούλιο της Βαρκελώνης και την ολυμπιακή επιτροπή έβγαλε το τελικό πόρισμα τον Ιανουάριο του 1984. Ως βάση για τον σχεδιασμό του σχεδίου γενικής διάταξης του “Ολυμπιακού δακτυλιδιού” επιλέχτηκε η πρόταση της ομάδας Correa-Mila σε συνεργασία με τους J.Margarit και C.Buxade. Η επιτροπή θεώρησε ότι αυτό το σχέδιο αντικατοπτρίζει καλύτερα την ιδιόρρυθμη σχέση του Montjuïc με την πόλη της Βαρκελώνης.

Στη συνέχεια, έχοντας κατασταλάξει στο σχέδιο γενικής διάταξης, η κριτική επιτροπή προχώρησε στην επιλογή των επιμέρους έργων που θα εντάσσονταν στο “Ολυμπιακό δακτυλίδι”. Από τις προτάσεις που είχαν κατατεθεί, η επιτροπή δεν διέκρινε μία ολοκληρωμένη αλλά, αντίθετα, προσπάθησε να εναρμονίσει τμήματα διαφορετικών προτάσεων στο σχέδιο γενικής διάταξης. Συμπεριλήφθησαν, με αυτό τον τρόπο, το σχέδιο του Arata Isozaki για το palau sant Jordi “χάρη στις έμφυτες αρχιτεκτονικές αξίες του”, το σχέδιο του Ricard Bofill για το INEFC “λόγω της πολιτιστικής του προσφοράς στο γενικό κλίμα”, και η πρόταση του Vittorio Gregotti για την ανακατασκευή του σταδίου Estadio Olímpico Lluís Companys. Στην αναδιαμόρφωση του σταδίου συμμετείχε και η ομάδα Correa-Mila, J.Margarit, C.Buxade, με στόχο την αισθητική προσαρμογή του σταδίου με τα υπόλοιπα κτίρια. Ταυτόχρονα, η επιτροπή αποφάσισε να διορίσει τον Richard Weidle ως τεχνικό επιβλέποντα για όλα τα έργα και μόνιμο σύμβουλο σε θέματα μηχανικής για κάθε ένα από αυτά³³.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το “ολυμπιακό δακτυλίδι” αποτελεί τη σύνθεση των αρχιτεκτονικών προτάσεων που κατέληξε να αντιπροσωπεύει την ολυμπιακή Βαρκελώνη. Αναλυτικότερα, οργανώνεται πάνω σε ένα ορθογώνιο πλάτωμα, σαν

---

32 Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984, σελ. 104

33 Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984, σελ. 122

μία μακρόστενη πλατεία με διαφορετικές στάθμες, οι οποίες διαμορφώνουν το χώρο που συνδέει τις επί μέρους ολυμπιακές εγκαταστάσεις. Το στάδιο κατέχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο πλάτωμα, αντιπροσωπεύοντας την πεμπτουσία του αθλητισμού. Κατασκευασμένο από τον αρχιτέκτονα Pere Domènech i Roura, για την διεθνή έκθεση του 1929, ήταν το 2ο μεγαλύτερο στάδιο στον κόσμο, με χωρητικότητα 60.000 ατόμων. Η ανακατασκευή του κρίθηκε αναγκαία, ύστερα από πολλά χρόνια εγκατάλειψης και παρακμής, ώστε να φιλοξενήσει τις τελετές έναρξης και λήξης των αγώνων. Από το υπάρχον κτίριο, οι αρχιτέκτονες διατήρησαν μόνο τις όψεις και υποβίβασαν την εσωτερική του στάθμη κατά 11μ. Η πέτρα που εξορύχτηκε κατά τις εκσκαφές ήταν πολύ καλής ποιότητας και χρησιμοποιήθηκε για τις εργασίες ολοκλήρωσης του ναού sagrada familia³⁴.

Στις άλλες δύο πλευρές του πλατώματος χωροθετούνται το palau sant Jordi και οι πισίνες Bernat και Picornell. Το palau sant Jordi, το καινούριο κόσμημα του Montjuïc, αποτελεί ένα παράδειγμα πρωτοποριακής αρχιτεκτονικής, που συνδυάζει την υψηλή σχεδιαστική αισθητική με την πολυ-λειτουργικότητα.

εικόνα 26

Στιγμιότυπο της τελετής έναρξης στο στάδιο.

34 Anna Cabanillas, “ Una cursa per la zona olímpica”, Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.109

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Μέχρι και σήμερα, σε αυτόν το χώρο εκτυλίσσονται τα πιο σημαντικά αθλητικά και μουσικά γεγονότα της Βαρκελώνης. Παράλληλα, δίπλα στο palau, στα 119 μ υψώνεται, σαν μεγαλόπρεπο γλυπτό, ο πύργος τηλεπικοινωνιών του Santiago Calatrana. Μεγάλοι φωτεινοί κύλινδροι, παρατεταγμένοι σε σειρές, προσδίδουν συνέχεια στο σύνολο όλων αυτών των κτιρίων. Από την απέναντι πλευρά του σταδίου και στην απόληξη του πλατώματος βρίσκεται η πλατεία plaza de Europa, αφιερωμένη στις χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης, καθώς και οι άλλες δύο μεγάλες αθλητικές εγκαταστάσεις, το γήπεδο του Baseball και το INEFC.

Είναι αναγκαίο να επισημάνουμε ότι ο διαγωνισμός για το “ολυμπιακό δακτυλίδι” και η υλοποίηση του, έθεσε ένα δύσκολο πρόβλημα στους αρχιτέκτονες, που κλήθηκαν να το σχεδιάσουν. Αρχικά, η δυσκολία έγκειται στην τοποθέτηση ενός συνόλου από μεγάλα κτίρια στην κορυφή ενός λόφου, εγχείρημα τόσο φιλόδοξο που μόνο οι Έλληνες είχαν επιχειρήσει με επιτυχία, αιώνες πριν. Σε δεύτερο επίπεδο αλλά εξίσου σημαντικό, βρίσκονται τα σοβαρά προβλήματα που δημιουργήθηκαν, εξαιτίας της λειτουργικής περιπλοκότητας

εικόνα 27

Στο βάθος βρίσκεται το Στάδιο, δεξιά το Palau sant Jordi και αριστερά ο πύργος τηλεπικοινωνιών. Από την κεντρική πλατεία γίνεται η είσοδος στις επιμέρους εγκαταστάσεις.

των Ολυμπιακών Αγώνων, με ιδιαίτερη έμφαση στην προσβασιμότητα, όπως και στην αλληλεξάρτηση των νέων εγκαταστάσεων με τα υπάρχοντα κτίρια και το τοπίο. Παρ' όλα αυτά, οι αρχιτεκτονικές μελέτες ανταποκρίθηκαν σε αυτές τις απαιτήσεις, λύνοντας εξίσου ικανοποιητικά τόσο τα προβλήματα διάταξης των χώρων για τους Αγώνες, όσο και τα προβλήματα αρχιτεκτονικής και τοπιακής ένταξης που προέκυπταν από το στοίχημα της νέας οικειοποίησης του Μοντjuïc, της ανάκλησης της ιστορικής του μνήμης και, ταυτόχρονα, της ενσωμάτωσής του στην καθημερινότητα των πολιτών³⁵.

Συνοψίζοντας, η Ολυμπιάδα του 1992 θεωρείται σήμερα από τις πιο επιτυχημένες, όχι μόνο σε σχέση με την αγωνιστική διαδικασία αλλά και ως προς το ρόλο που διαδραμάτισαν τα ολυμπιακά έργα στην αναθέρμανση της οικονομίας της Βαρκελώνης, σηματοδοτώντας μια ποιοτική στροφή στη φιλοσοφία των αστικών αναπλάσεων, αλλά και την έναρξη μιας σειράς μεγάλων έργων στην πόλη³⁶. Για το Μοντjuïc, το σημαντικότερο από τα έργα ανάπλασης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ολυμπιακής προετοιμασίας, δόθηκε η ευκαιρία να αποσαφηνισθεί, σε σημαντικό βαθμό, ο ρόλος που μπορεί να έχει στη ζωή της πόλης και η θέση του στον ιστό της. Οι Ολυμπιακοί προήγαγαν, με αξιοσημείωτο τρόπο, το δημόσιο χαρακτήρα του βουνού, ο οποίος δεν έπεσε σε λήθαργο μετά την ολοκλήρωσή τους, αλλά ακολουθεί αυξητικές τάσεις μέχρι σήμερα, με πιο αργούς ρυθμούς. Σαν αποτέλεσμα, το Μοντjuïc όχι μόνο εξελίχθηκε σε ένα δημόσιο πάρκο με μοναδικά χαρακτηριστικά, το οποίο προσελκύει συνεχώς ντόπιους και τουρίστες, αλλά και επιβάλλεται με την ποιότητα χώρου που αντιπροσωπεύει, ανοίγοντας το δρόμο για αστικές αναπλάσεις στις γειτνιάζουσες προβληματικές περιοχές, ώστε να συνδεθούν πιο σωστά με αυτό.

35 Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona, 1984, σελ.137

36 Marsall Tim, Transforming Barcelona, London :Routledge, 2004, σελ. 217

εικόνα 28
Τουρίστες έχουν πλημμυρίσει τις σκάλες του Palau Nacional.

IV. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ο Αντίκτυπος των Ολυμπιακών Αγώνων

Έχοντας υπόψη αυτή τη διαδοχή γεγονότων, μπορούμε να καταλάβουμε ότι η σημερινή πραγματικότητα του Montjuïc έχει αναπόφευκτα καθοριστεί από τις επιλογές που πραγματοποίησε η πόλη της Βαρκελώνης για την αναβάθμιση και την προβολή της εικόνας της με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992. Αυτοί έδωσαν διεθνή προβολή και λάμψη, σε μια “γκρίζα” βιομηχανική πόλη με καθοδική πορεία από την άποψη της εξέλιξης των οικονομικο-κοινωνικών μεγεθών. Σημαντικό όμως χαρακτηριστικό της προσπάθειας που κατέβαλε τότε η Βαρκελώνη για προβολή και ανάπτυξη, είναι ότι δεν συνοδεύτηκε από την παραμέληση των γειτονιών της, την αύξηση της κοινωνικής πόλωσης, το γεωγραφικό διαχωρισμό ή την περιβαλλοντική απειλή. Αντίθετα, η πόλη υπέστη ριζική μεταμόρφωση με θετικά αποτελέσματα τόσο στην οικονομική της βάση όσο και στην κοινωνική και φυσική της διάρθρωση, κάτι που της έδωσε ζωντάνια, ενίσχυσε την τουριστική κίνηση και παραμένει στοιχείο της ελκυστικότητάς της μέχρι σήμερα³⁷. Ένα μεγάλο μέρος της τουριστικής κίνησης, εκατομμύρια επισκέπτες το χρόνο, κατευθύνεται πάντα μετά τους αγώνες στο Montjuïc, χάρη στον συνδυασμό του φυσικού κάλλους, του αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, των πολλαπλών δυνατοτήτων για σπορ και αναψυχής, χάρη στην αξία σήμανσης που έχει συσσωρεύσει.

Τη στιγμή των ολυμπιακών αγώνων, οι Βαρκελώνέζοι αντιλήφθηκαν το Montjuïc ως τη δικιά τους «Ακρόπολη». Αυτή η ιδέα δεν αποτελεί απλώς μια μεταφορά, καθώς, σύμφωνα με τον Joan Clos «*οι αρχαίοι θεοί των κλασικών χρόνων έχουν πλέον αντικατασταθεί από μια τριανδρία που κυριαρχεί στον ελεύθερο χρόνο μας: ο πολιτισμός, ο αθλητισμός και η φύση. Αυτές οι τρεις λέξεις ορίζουν το Montjuïc*». Οι επισκέπτες κατευθύνονται στο Montjuïc σε συγκεκριμένους προορισμούς που εντάσσονται σ' αυτή την τριάδα θεματικών, στα πολυάριθμα πολιτιστικά μνημεία, τις αθλητικές εγκαταστάσεις ή τους κήπους, εκτιμώντας όλο και βαθύτερα τη συμβολή του λόφου στη ζωή της πόλης σ' αυτό το πνεύμα³⁸. Ωστόσο, η έντονη τουριστική χρήση φάνηκε να μονοπωλεί τους χώρους και ν' αλλοιώνει το χαρακτήρα του λόφου, εξασθενώντας και τη σημασιοδοτική του λειτουργία³⁹. Με την παραπάνω διαπίστωση και σε συνδυασμό με τις νέες απαιτήσεις της σύγχρονης Βαρκελώνης για ευελιξία και βιωσιμότητα, το Montjuïc καλωσόρισε πρόσφατα τις πρώτες επιμέρους τοπιακές αναπλάσεις και ένα ρυθμιστικό σχέδιο, που το ορίζει ως το Κεντρικό Μητροπολιτικό Πάρκο της Βαρκελώνης.

37 Marsall Tim, *Transforming Barcelona*, London :Routledge, 2004, σελ. 27

38 Clos Joan (2003), “A new identity for Montjuïc: from invisible hill to central park”, *Barcelona metropolis mediterrània*, τεύχος 61, BMM, http://www.publicacions.bcn.es/b_mm/abmm61/index.htm#6

39 Àngel Martín i Pasqual Mas, “Grans parcs urbans”, *Montjuïc : Barcelona Parque Central*, Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.168

29

30

A. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΖΙΥΙΣ

Εξετάζοντας το Montjuïc προσεκτικότερα, θα διαπιστώσουμε ότι ποτέ δεν είχε σχεδιαστεί σαν ένα πάρκο στο σύνολό του, και αυτό διότι είναι αποτέλεσμα ενός αθροίσματος ενεργειών, σε διαφορετικές περιόδους και για διαφορετικούς λόγους, ενεργειών που δεν σχετίζονται μεταξύ τους⁴⁰. Όλες οι παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο βουνό κατά τη διάρκεια της Διεθνούς Έκθεσης και των Ολυμπιακών Αγώνων, προκειμένου να το εντάξουν στην πόλη με όρους που υπαγορεύονταν από την εκάστοτε συγκυρία, διαμόρφωσαν βέβαια τον τριμερή άξονα χρήσεων που αναφέρθηκε παραπάνω, (πολιτισμό, αθλητισμό, φύση) και, σήμερα, οι αρχές της πόλης αντιλαμβάνονται την ανάγκη μιας ολοκληρωμένης πια σύνθεσης αυτών των στοιχείων, που αναδεικνύουν τη φυσιογνωμία και τη σημασία του λόφου. Για το λόγο αυτό, εμφανίζεται ως προτεραιότητα η διατήρηση, η βελτίωση και η επέκτασή τους.

A1. Φυσικό Τοπίο

Το Montjuïc φιλοξενεί 22 πάρκα και θεματικούς κήπους, οι οποίοι καλύπτουν το 34% της συνολικής έκτασης του. Οι κήποι συνδέονται με πλατείες κατάλληλα εξοπλισμένες και με διαδρομές, που διατρέχουν τις πράσινες ζώνες και επιτρέπουν στον επισκέπτη να αγναντέψει την πόλη και το λιμάνι από ψηλά. Όλα αυτά διαμορφώνουν έναν αξιόλογο πνεύμονα πρασίνου. Παράλληλα το μοναδικό φυσικό τοπίο, η ποικιλία της βλάστησης και η θέα επιτρέπουν στο Montjuïc να συγκαταλέγεται στα κύρια αξιοθέατα της πόλης.

Η απαρχή της δημιουργίας των κήπων στο Montjuïc εντοπίζεται στην περίοδο προετοιμασίας της Διεθνούς Έκθεσης του 1929, όταν ο Jean-Claude-Nicolas Forestier διαμόρφωσε πρώτα τον κήπο Laribal, με έντονες επιρροές από τους αρχαίους αραβικούς κήπους. Συνεχίζοντας, ο γάλλος αρχιτέκτονας σχεδίασε και τον κήπο jardín Amargós, ο οποίος εντάσσεται στο εσωτερικό του το θέατρο Teatre Grec⁴¹. Η μίξη από διαφορετικά επίπεδα, μονοπάτια, σκαλιά και αυλές οργανώνει ένα ενδιαφέρον σύνολο, εμπνευσμένο από τους κρεμαστούς κήπους της Βαβυλώνας. Αυτοί οι δύο κήποι, οι οποίοι είναι τοποθετημένοι στα ανατολικά του Palau Nacional και συνορεύουν μεταξύ τους, καθόρισαν εν πολλοίς την εξέλιξη της “κηπουρικής σχολής της Βαρκελώνης” με τον εξαιρετικό σχεδιασμό τους και με τη χρήση εισαγόμενων ειδών βλάστησης. Πολύ αργότερα, τη δεκαετία του '60, ενσωματώθηκαν στο τοπίο του Montjuïc δύο ακόμα μεγάλοι θεματικοί κήποι, ο κήπος του Mossèn Cinto Verdaguer και του Mossèn Costa i

40 Àngel Martín i Pasqual Mas, “Grans parcs urbans”, Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.168

41 Montserrat Josep M (2003), “Los jardines de Montjuïc- un siglo de historia del paisajismo catalan” , Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc47.htm

εικόνα 32
jardín Amargós

εικόνα 33
Mossèn Cinto Verdaguer

εικόνα 34
Mossèn Costa i Llobera

Llobera. Ο πρώτος, με βασικό χαρακτηριστικό το υδάτινο στοιχείο, απαρτίζεται από ένα σύνολο από ρυάκια, λιμνούλες και μικρές δεξαμενές με νούφαρα που τοποθετούνται κλιμακωτά και δημιουργούν στον επισκέπτη ένα συναίσθημα ηρεμίας και περισυλλογής. Από την άλλη, ο κήπος Mossèn Costa i Llobera περιλαμβάνει συνθέσεις αποκλειστικά με κάκτους και αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κήπους αυτού του είδους στην Ευρώπη. Προφυλαγμένος από τους ψυχρούς ανέμους και προσανατολισμένος στη θάλασσα, χαρακτηρίζεται από το θερμό μικροκλίμα που του επιτρέπει να φιλοξενεί διάφορα είδη φυτών από υποσαχάρια και τροπικές περιοχές⁴².

Χωρίς αμφιβολία ο πιο ολοκληρωμένος κήπος από άποψη πανίδας και χλωρίδας είναι ο βοτανικός Jardín Botánico de Barcelona. Σε μια έκταση 14 εκταρίων φιλοξενούνται διαφορετικά είδη βλάστησης μεσογειακού κλίματος από διάφορες περιοχές του κόσμου. Το έργο υλοποιήθηκε από τους αρχιτέκτονες Carles Ferrater και Josep Lluís Canosa, τον αρχιτέκτονα τοπίου Bet Figueras, τον γεωπόνο Artur Bossy και τον βιολόγο Joan Pedrola, με τα εγκαίνια να λαμβάνουν χώρα το 1999. Ωστόσο, ο βοτανικός κήπος του Montjuïc προϋπήρχε ήδη από το 1930, στην περιοχή που ήταν τα λατομεία της Foixarda και η φτωχογειτονιά Can Valero, ακριβώς δίπλα στο νέο κήπο. Αυτός ο ιστορικός βοτανικός κήπος ήταν δημιούργημα του Dr Pius Font i Quer, και η ανακατασκευή του κρίθηκε απαραίτητη, όταν φάνηκε ότι τα ολυμπιακά έργα είχαν επηρεάσει την σταθερότητα του εδάφους. Σε συνδυασμό με τη διαμόρφωση του νέου βοτανικού κήπου, κατασκευάστηκε και το κτίριο του Βοτανικού Ινστιτούτου, το οποίο αποτελεί το κέντρο αναφοράς της πόλης για τη διατήρηση της μεσογειακής χλωρίδας⁴³. Άλλοι

42“Jardines de Mossèn Costa i Llobera”, Ajuntament de Barcelona http://w110.bcn.cat/portal/site/MediAmbient/menuitem.0d4d06202ea41e13e9c5e9c5a2ef8a0c/?vgnextoid=3e7c57f113b6a210VgnVCM-10000074fea8c0RCRD&lang=es_ES

43“Jardín Botánico”, Ajuntament de Barcelona http://w110.bcn.cat/portal/site/MuseuDeCiencies/menuitem.a5e780716128291a1b69d9d1387409a0/?vgnextoid=0000000418870099VgnV6CONT000000000000RCRD&lang=es_ES

εικόνα 35
Βοτανικός κήπος

IV. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

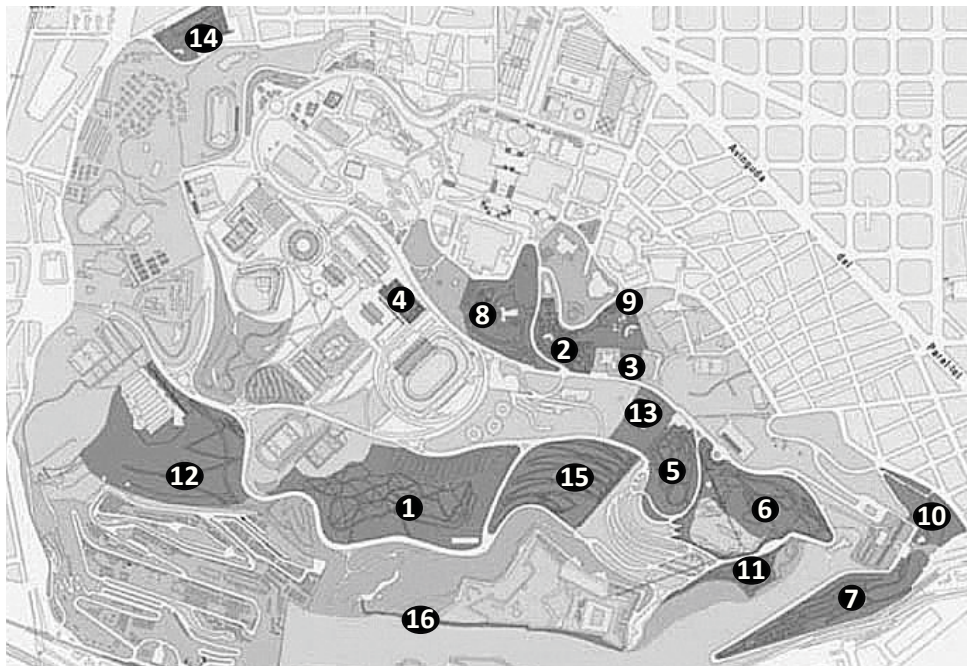
κήποι , όπως αυτός του Joan Maragall de Palacete Albéniz, του Aclimatació, του Joan Brossa, όπως ο Jardín de la Primavera, το φυτώριο του Tres Pins, και τα πάρκα Parque del Mirador del Migdia και του Mirador del Poble sec, συνθέτουν μια πράσινη έκταση 242 εκταρίων εξαιρετικού κάλλους όπου το φυσικό στοιχείο πρωταγωνιστεί⁴⁴.

Παράλληλα, εκτός από τους κήπους, το Montjuïc περιλαμβάνει και άλλα σημεία φυσικής ομορφιάς και μεγάλης σπουδαιότητας με χαρακτηριστικό παράδειγμα το έλος της Foixarda, ένα πραγματικό βιότοπο εγκατεστημένο σε αστικό περιβάλλον, ο οποίος φιλοξενεί 28 είδη βλάστησης. Ακόμα και η πιο απότομη πλευρά του λόφου παρουσιάζει περιβαλλοντολογικό ενδιαφέρον, αφού εκεί υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία δέντρων, όπως το λευκό πεύκο, ο ευκάλυπτος και ο φοίνικας, ενώ βρίσκει καταφύγιο και ένα είδος γερακιού.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τα παραπάνω, το Montjuïc είναι μια κιβωτός βιοποικιλότητας. Αρκεί να σκεφθούμε ότι φιλοξενεί το 1/3 των ειδών που συνθέτουν τη χλωρίδα της Καταλονίας. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη ότι η έννοια της αειφορίας και τις περιβαλλοντικής ποιότητας μιας περιοχής συνδέεται άμεσα με τα βιοποικιλότητα, το φυσικό τοπίο του Montjuïc συνεισφέρει στη βιωσιμότητα της Βαρκελώνης και βελτιώνει το επίπεδο ζωής των κατοίκων⁴⁵.

44 Imma Mayol i Beltran, "Les mil cares de Montjuïc", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.76

45 Anna Cabanillas, "El gran jardí urbà", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.79-80

εικόνα 36
Χωροθέτηση των κήπων
και πάρκων στην έκταση
του Montjuïc

1. Βοτανικός κήπος
2. κήπος Laribal
3. κήπος les Escultures
4. κήπος Aclimaticio
5. κήπος Mossen Cinto Verdaguer
6. κήπος Joan Brossa
7. κήπος Costa i Llobera
8. κήπος Joan Maragall
9. κήπος Amargós
10. Mirador del Poble Sec
11. Mirador de l'Alcalde
12. Mirador del Migdia
13. Viver del Tres Pins
14. κήπος Font Florida
15. κήπος Petra Kelly
16. Cami del Mar

A2. Πολιτισμός

Το Montjuïc ως ενσάρκωση της ιστορίας της πόλης, δεν θα μπορούσε να μην ταυτίζεται με τον πολιτισμό και την κουλτούρα της. Περιλαμβάνοντας 76 φορείς και εγκαταστάσεις εμβληματικού χαρακτήρα, προσφέρει μια ευρεία πολιτιστική εμπειρία, η οποία δίνει ζωή σ' αυτή τη μεσογειακή μητρόπολη. Παράλληλα, τα πολυάριθμα μουσεία, θέατρα, εκπαιδευτικά κέντρα και οι μεγάλοι χώροι εκδηλώσεων συνθέτουν το πολιτιστικό πρόσωπο του βουνού, το οποίο με τις προδιαγραφές αυτές συμμετέχει στα διεθνή δρώμενα τέχνης και μουσικής.

Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος της πολιτιστικής δραστηριότητας πραγματοποιείται στις χαμηλές στάθμες του Montjuïc, καθώς εκεί βρίσκονται τα παλιά περίπτερα της Διεθνούς Έκθεσης του 1929. Η Βαρκελώνη, επαναχρησιμοποιώντας τα εναπομείναντα κτίρια της Έκθεσης, στέγασε τα μεγάλα μουσεία και οργανισμούς της. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Palau Nacional, το οποίο πλέον συγκροτεί το Museo Nacional de Arte de Catalunya (MNAC), με μια συλλογή από καταλανικά έργα τέχνης από το μεσαίωνα μέχρι τον 20ο αιώνα. Η σπουδαιότητα του είναι τεράστια αν αναλογιστεί κανείς ότι πρόκειται για το 2ο καλύτερο μουσείο της Ισπανίας μετά το Prado της Μαδρίτης⁴⁶. Άλλο σημαντικό μουσείο που στεγάζεται στο παλιό Palacio de Artes Gráficas είναι το Αρχαιολογικό Μουσείο Καταλονίας, το οποίο παρουσιάζει την εξέλιξη της Καταλονίας μέσω αρχαιολογικών ευρημάτων. Επιπρόσθετα, στον χώρο του κάστρου παρότι έχει χαραχθεί στη μνήμη σαν σύμβολο καταστολής, μέχρι το 2009 φιλοξενούσε το στρατιωτικό μουσείο. Με 21 αίθουσες, οι εκθέσεις ήταν αφιερωμένες στα στρατιωτικά όπλα και συσκευές, ενώ ταυτόχρονα υπήρχε και μια πινακοθήκη με έργα τέχνης ανάλογης θεματικής. Ακόμη, ο κήπος που υπάρχει στο κοίλωμα κάτω από τη γέφυρα του κάστρου, λειτουργεί σαν θερινός κινηματογράφος, μια πρωτοβουλία του δήμου της Βαρκελώνης για την ενίσχυση του πολιτιστικού χαρακτήρα του βουνού⁴⁷.

Στον χώρο της τέχνης, πρωταγωνιστικό ρόλο διαδραματίζει και το ίδρυμα Fundació Joan Miró, το οποίο οραματίστηκε και υλοποίησε ο γνωστός ζωγράφος Joan Miró, με στόχο την ενίσχυση της σύγχρονης τέχνης και την προσφορά πρόσβασης στο έργο του για το ευρύ κοινό. Το ίδρυμα, το οποίο εγκαινιάστηκε το 1975, σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Josep Lluís Sert, μέλος του GATCPAC, σύμφωνα με τις αρχές της ρασιοναλιστικής αρχιτεκτονικής. Σήμερα, τόσο με τις εκθέσεις που φιλοξενεί όσο και με το ίδιο το κτίριο, το ίδρυμα αποτελεί ένα σύμβολο της μοντέρνας τέχνης και αρχιτεκτονικής στο χώρο του Montjuïc⁴⁸. Παράλληλα, άλλο ένα ίδρυμα, αυτό της τράπεζας Caixa, δραστηριοποιείται σε εκθέσεις, συνέδρια, συναυλίες, σινεμά και καλλιτεχνικά μαθήματα. Το CaixaFo-

46 Imma Mayol i Beltran, "Les mil cares de Montjuïc", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.91

47 "Castell de Montjuïc", Ajuntament de Barcelona, <http://www.bcn.cat/castelldemontjuic/es/welcome.html>

48 "Building", The Joan Miró Foundation, http://www.fundacionmiro-bcn.org/fundacio_edifici.php?idioma=2

εικόνα 37
Είσοδος του Fundació Joan Miró.

εικόνα 38
Ο χώρος του κάστρου μετατρέπεται σε θερινό κινηματογράφο, προσελκύοντας πλήθος κόσμου.

rum, το οποίο χωροθετείται στην παλιά βιομηχανία Casaramona, παρουσιάζει ένα σύνολο από έργα-κλειδιά για την κατανόηση της σύγχρονης ζωγραφικής, γλυπτικής και φωτογραφίας σε τοπικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο.

Επιπλέον, και οι λάτρεις του θεάτρου μπορούν να ικανοποιήσουν τα ενδιαφέροντά τους στο Montjuïc. Η τέχνη του θεάματος εκπροσωπείται από τον οργανισμό Ciutat del Teatre, ο οποίος έχει δημιουργήσει ένα συγκρότημα από χώρους, όπως το Mercat de les Flors, το Institut del Teatre και το Teatre Lliure. Το Mercat de les Flors λειτουργεί σαν δημοτικό θέατρο για πειραματικά έργα, ενώ δίπλα του βρίσκεται η έδρα του Institut del Teatre, όπου μορφώνονται οι μελλοντικοί καλλιτέχνες του θεάματος της Καταλονίας⁴⁹. Από την άλλη, το Teatre Lliure, που δημιουργήθηκε το 1975, στεγάζεται στο παλιό Palacio de la Agricultura και είναι ένας από τους πιο αξιόλογους θεατρικούς φορείς στην Βαρκελώνη. Το καλοκαίρι, οι θεατρικές και μουσικές παραστάσεις συναντιούνται στον εξαιρετικό χώρο του Teatre Grec, το ανοικτό θέατρο από την Έκθεση του '29, με χωρητικότητα 1600 θεατών⁵⁰.

Στον απόηχο του ολυμπιακού πνεύματος, με τη δημιουργία του ιδρύματος Fundació Barcelona Olímpica, το οποίο έχει την έδρα του στο Ολυμπιακό Στάδιο, επιδιώκεται η διάδοση της ολυμπιακής ιδέας, με ειδικά επιμελημένες εκθέσεις και με ένα κέντρο ενημέρωσης και έρευνας. Σε αυτό έχει ενσωματωθεί και το μουσείο Ολυμπισμού και Αθλητισμού, το οποίο δίνει έμφαση σε 5 θεματικές ενότητες, την ιστορία του αθλητισμού και της Ολυμπιάδας, το μαζικό αθλητισμό, τους ολυμπιακούς της Βαρκελώνης του 1992 με τη σχετική συλλογή του Juan Antonio Samaranch, τον αθλητισμό στην Καταλονία και την Ισπανία και, τέλος, τις δυναμικές του αθλητισμού. Ακόμη, το στολίδι των ολυμπιακών, το Palau Sant Jordi φιλοξενεί εκδηλώσεις με τους πιο διάσημους καλλιτέχνες στην πόλη και το διεθνή χώρο.

49 "Parc de Montjuïc", La Ciutat del Teatre, http://www.barcelonaturisme.com/Castellano/_3Ngb8YjSpL3IO-As7oO2GTUo2MLOwtX5b2FPsc9IkdtPSSyH_EmGIGBbhZZnEWR5NYo3vr42th0saQPxlejuk1G3mwu8U1XlueW-1M084QaazhNXgmrf_BeyWzBdEmEzt1XsAsBgrR-RA

50 Anna Cabanillas, "Una ciutat del teatre i molt més", Montjuïc : Barcelona Parque Central, Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.97

εικόνα 39
Το Teatre Lliure

εικόνα 40
Οι πισίνες Piscinas Bernat Picornell, με πανοραμική θέα της Βαρκελώνης.

εικόνα 41
Χάρτης με τις αθλητικές εγκαταστάσεις του βουνού.

1. Galería Olímpica
2. Piscinas Bernat Picornell
3. Piscina Municipal de Montjuïc
4. Hírica La Foixarda (κέντρο ιππασίας)
5. Estadi Olímpic Lluís Companys
6. Palau Sant Jordi
7. Campo de fútbol de la Satàlia
8. Campo de fútbol Julià de Campmany
9. Estadio Serrahima
10. Club Natació Montjuïc (κολυμβητήριο)
11. Club de Tennis Pompeia
12. Campo de béisbol Pérez de Rozas
13. Campo municipal de jockey Pau Negre
14. Pistas de aeromodelismo
15. Tiro con arco (τοξοβολία)
16. Tir Esportiu de Barcelona (σκοποβολή)
17. Complejo La Bàscula (αθλ.συγκρότημα)
18. Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya - INEFC (γυμναστική ακαδημία)
19. Campo de rugby de la Foixarda
20. Gimnasio de la Foixarda (αθλ.κέντρο)

A3. Αθλητισμός

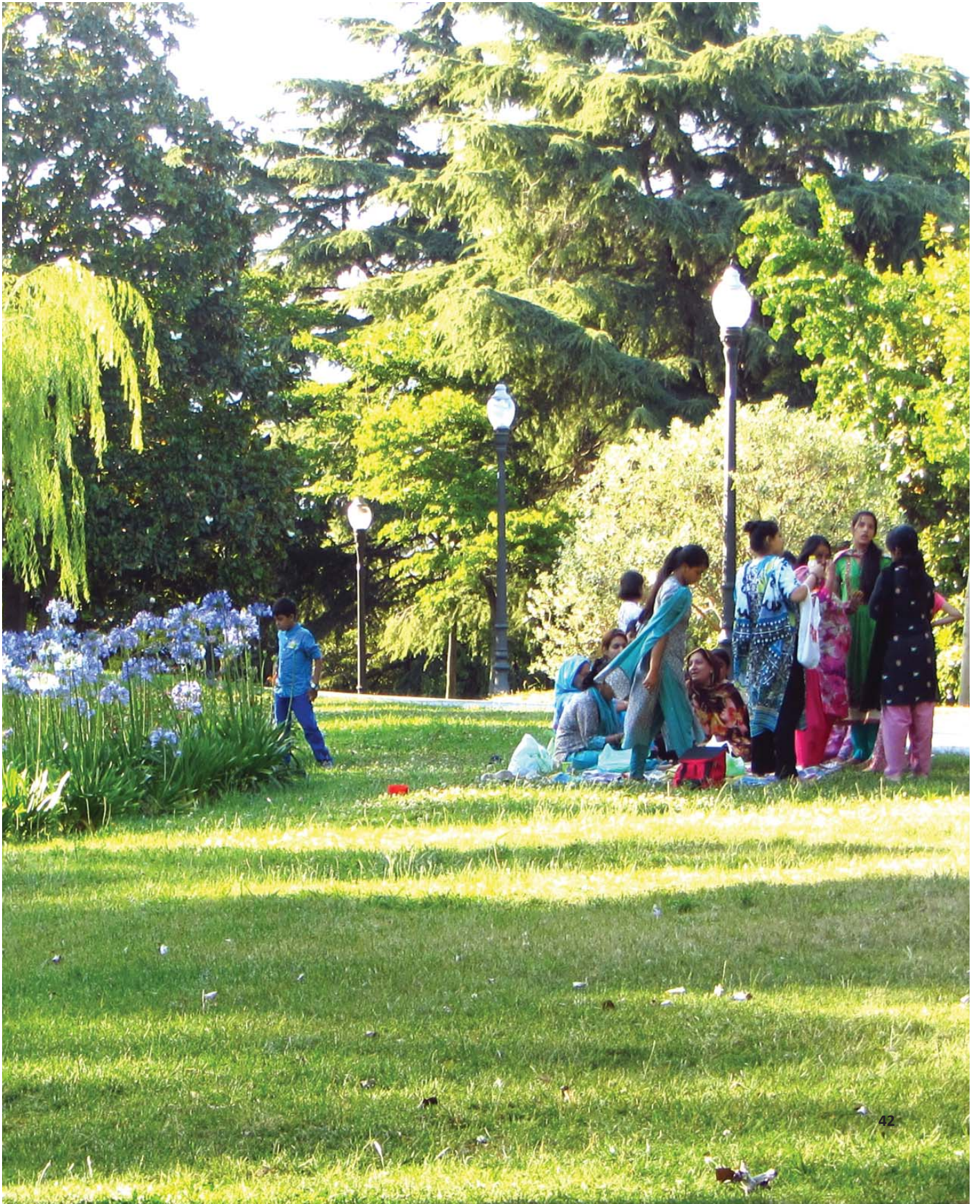
Είναι αδιαμφισβήτητο ότι το Montjuïc έχει μια μεγάλη ιστορία με τον αθλητισμό. Οι αθλητικές χρήσεις παγιώθηκαν στο βουνό με τις αθλητικές εγκαταστάσεις που κατασκευάστηκαν για τη Διεθνή Έκθεση του 1929 και για τους Ολυμπιακούς του 1992. Αυτές οι εγκαταστάσεις χρησιμοποιούνται τόσο για το μαζικό αθλητισμό με ευρεία συμμετοχή των πολιτών, όσο και για τη διοργάνωση διαγωνισμών και θεαμάτων, όπως η ποδηλατοδρομία la escalada a mont και ο μαραθώνιος la Jean Bouin, που ζωντανεύουν την πόλη.

Στην πραγματικότητα, στην έκταση του Montjuïc φιλοξενούνται περίπου 20 αθλητικές εγκαταστάσεις, από μεγάλα στάδια όπως το Palau sant Jordi και το Estadio μέχρι ανοικτά γήπεδα, με κύρια παραδείγματα το Campo de fútbol de la Satàlia, το Campo de fútbol Julià de Campmany, το Campo de béisbol Pérez de Rozas και το Campo municipal de jockey Pau Negre, τα περισσότερα από τα οποία τοποθετήθηκαν σε παλιά λατομεία. Επίσης, δεν λείπει και το στοιχείο του νερού, το οποίο εντοπίζεται στις πισίνες Piscina Municipal de Montjuïc και Piscinas Bernat Picornell, κατασκευασμένες ήδη από το 1929, καθώς επίσης και στο κολυμβητήριο Club Natación Montjuïc⁵¹. Άλλες αθλητικές δραστηριότητες που ασκούνται στο βουνό είναι η τοξοβολία στο χώρο της τάφρου του κάστρου, με μεγάλη συμμετοχή ειδικά των νέων, όπως και η ιππασία στο δημοτικό κέντρο ιππασίας στη περιοχή Foixarda.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι στις αθλητικές δραστηριότητες συμμετέχει μεγάλο μέρος του πληθυσμού της πόλης, οι αθλητικές εγκαταστάσεις αποδείχτηκαν εξαιρετικό μέσο ενσωμάτωσης του πάρκου του Montjuïc στην πόλη και στην αστική ζωή⁵².

51 Heredia Sergio (2003), "El escenario deportivo", Barcelona metrópolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc65.htm

52 Anna Cabanillas, "Més de vint modalitats esportives", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.121

B. ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ

Ορίζοντάς το σαν κεντρικό μητροπολιτικό πάρκο, η πολιτεία αναλαμβάνει αποφασιστικές δράσεις, ώστε το Montjuïc να διατηρήσει την ισχυρή ταυτότητα του και να ενισχυθούν τα χαρακτηριστικά που του επιτρέπουν να λειτουργεί σαν πόλος έλξης. Η διαπερατότητα του λόφου αποτελεί αντικείμενο τέτοιων δράσεων, με έμφαση στη διαμόρφωση νέων προσβάσεων και αξόνων κίνησης κατά μήκος των οποίων δημιουργούνται νέοι πόλοι ενδιαφέροντος⁵³. Παρόλα αυτά, σημαντικοί αρχιτέκτονες όπως ο Estanislau Roca Blanch, που έχει ασχοληθεί εκτενώς με το Montjuïc, εκφράζουν ανησυχία για αυτό τον πυρετό δραστηριότητας, μιλώντας για την ανάγκη λεπτών χειρισμών που θα εναρμονίζονται με τις περιβαλλοντικές και τοπιακές αξίες του βουνού και θα υπηρετούν την καλύτερη ενσωμάτωσή του στον χώρο και την ανάκτησή του από την Βαρκελώνη, χωρίς να βλάψουν την ιστορική εικόνα του που είναι η κληρονομιά αυτής της πόλης⁵⁴.

Πιο συγκεκριμένα, το Montjuïc γίνεται αντιληπτό ως ένα σύνολο από οριοθετημένους χώρους, ποικίλες χρήσεις και δραστηριότητες, οι οποίες κατακερματίζουν την επιφάνεια του. Από τη μία πλευρά, οι πρόποδες ενσωματώνονται στις χρήσεις της βαρκελωνέζικης πεδιάδας, με τη μορφή της γειτονιάς ή εκθεσιακών περιπτέρων και από την άλλη, υπάρχουν διάσπαρτες εγκαταστάσεις σ' όλη την έκταση του, χωρίς σύνδεση μεταξύ τους. Αποτέλεσμα είναι μια μάλλον άναρχη εξάπλωση των χρήσεων χωρίς σαφή χαρακτήρα, αλλά και ο περιορισμός της πρόσβαση σε χώρους που αντιστοιχούν στη μισή έκταση του Montjuïc. Η διαίρεση του χώρου, η εξατομίκευση των χρήσεων και η περίπλοκη κινητικότητα, έρχονται σε αντίθεση με τα χαρακτηριστικά που θα έπρεπε να έχει ένα μητροπολιτικό πάρκο⁵⁵.

Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, η μετατροπή του Montjuïc στο κεντρικό μητροπολιτικό πάρκο της Βαρκελώνης, δεν πραγματοποιήθηκε με συνοπτικές διαδικασίες. Αντιθέτως, έγινε προσπάθεια προσέγγισης του πολύπλοκου χαρακτήρα του με συμμετοχικές διαδικασίες και οι αποφάσεις για την ανάπτυξη του λόφου πέρασαν από πολλά στάδια και φορείς. Παράλληλα, καταβλήθηκε προσπάθεια οι αποφάσεις αυτές να υπακούουν στο γενικότερο πλαίσιο σχεδιασμού του μητροπολιτικού χώρου, στο στρατηγικό σχέδιο 2000 της Βαρκελώνης, το οποίο δίνει έμφαση στην σταδιακή βελτίωση της μητροπολιτικής διακυβέρνησης, στην ανάπτυξη των μεταφορικών, εκπαιδευτικών και πολιτιστικών υποδομών και στην προστασία του περιβάλλοντος. Θέτει, δηλαδή,

53 Imma Moraleda i Pérez, "La matèria de la muntanya", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.12

54 Estanislau Roca, "El Montjuïc que ens ocupa", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.172

55 Àngel Martín i Pasqual Mas, "Polifunció: cultura i esport", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.185

IV. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ως στόχο περισσότερο τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και της αποδοτικότητας των αστικών υποδομών, παρά την ποσοτική αύξηση των αναπτυξιακών μεγεθών⁵⁶.

B1. Όργανα Διοίκησης

Με τη διοργάνωση των ολυμπιακών αγώνων και λόγω του ότι ο χώρος του Montjuïc θα φιλοξενούσε σημαντικό τμήμα των αγωνισμάτων, δημιουργήθηκε μια δημοτική επιτροπή για τον Συντονισμό του πάρκου του Montjuïc, η οποία εξακολούθησε να δραστηριοποιείται μέχρι το 1999. Ύστερα, τον Οκτώβριο του 2001, το Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης ίδρυσε τον φορέα Διαχείρισης του Λόφου του Montjuïc. Κύριο μέλημα αυτού του οργανισμού ήταν η ανάπτυξη του Ρυθμιστικού Σχεδίου του Montjuïc και η διαχείριση του πάρκου στο σύνολό του, συντονίζοντας, εποπτεύοντας και διευθύνοντας τα διάφορα έργα που θα υλοποιούνταν εκεί. Ο φορέας διαχείρισης σηματοδοτεί και την απαρχή των προσπαθειών του δήμου να συνδυάσει τις πολιτιστικές και αθλητικές εγκαταστάσεις με το δίκτυο πρασίνου και τους κήπους, λαμβάνοντας υπόψη τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις αυτού του συνδυασμού⁵⁷. Παρόλα αυτά, το 2003, ο φορέας διαχείρισης καταργήθηκε και όλες οι λειτουργίες του, καθώς και η διαχείριση των ολυμπιακών εγκαταστάσεων, ανατέθηκαν στην εταιρία Barcelona De Serveis Municipals B:SM⁵⁸.

Αυτή η εταιρία, θέλοντας να οργανώσει και να ρυθμίσει σε αστική λογική όλη την περιοχή του πάρκου, προετοίμασε ένα Σχέδιο Χρήσεων, το οποίο ολοκληρώνει και δίνει υλική υπόσταση στις κατευθυντήριες γραμμές του ρυθμιστικού σχεδίου⁵⁹. Επιπλέον, δίνεται προτεραιότητα στην προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας του Montjuïc, ενώ, παράλληλα, προωθείται η περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση, η ανάλυση και ελαχιστοποίηση των ενδεχόμενων περιβαλλοντολογικών επιπτώσεων και κινδύνων, καθώς και η άμεση συμμετοχή των πολιτών. Με αυτόν τον τρόπο, ο δήμος της Βαρκελώνης, υποστηριζόμενος από τη διαχείριση B:SM, εκπονεί διάφορα έργα, τα οποία επικεντρώνονται στη βελτίωση της προσβασιμότητας, στο μετασχηματισμό παλιών εγκαταστάσεων και στην αναβάθμιση του δημόσιου χώρου του Montjuïc. Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στην ολοκλήρωση της σύνθεσης ενός πάρκου που θα είναι η “Πράσινη Ακρόπολη” της Βαρκελώνης⁶⁰.

56 Ainaud de Lasarte Josep Maria, 1856-1999 contemporary Barcelona, Barcelona :Institut d'Edicions , 1996, σελ. 253

57 Clos Joan (2003), “A new identity for Montjuïc: from invisible hill to central park”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.publicacions.bcn.es/b_mm/abmm61/index.htm#6

58 Ramon Ferreiro, “Montjuïc, ¡sí!”, Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.153

59 Alfredo Morales, “Les mil cares de Montjuïc”, Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 150

60 B:SM (2006), “Política ambiental EMAS Unitat Parc Montjuïc” , http://www.bsmsa.cat/fileadmin/user_upload/Politica_Ambiental_Unidad_Parque_de_Montjuic.pdf

B2. Επιμέρους Έργα

Ειδικότερα, η διαδικασία που έχει τεθεί σε λειτουργία για τη βελτίωση του Montjuïc, στηρίζεται και ακολουθεί τρεις κύριες γραμμές δράσης. Αρχικά, γίνεται προσπάθεια κάλυψης των “κενών” του φυσικού τοπίου με την προσθήκη νέων κήπων, χώρων και διαδρομών, σαν ένα ολοκληρωμένο δίκτυο με συνεχή και ενεργή δομή που θα επαναπροσδιορίζει το τοπίο του Montjuïc. Επίσης, δίνεται βαρύτητα στο λειτουργικό συντονισμό των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στο λόφο. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, κρίνεται απαραίτητη η αναθεώρηση των χρήσεων στο σύνολο τους, ιδιαίτερα όσο αφορά στις ανώτερες στάθμες του Montjuïc, καθώς εκεί υπάρχει δυνατότητα διαμόρφωσης νέων φυσικών παρατηρητηρίων και ανάπτυξης δραστηριοτήτων αναψυχής⁶¹.

Με αυτό τον προσανατολισμό, κατά την περίοδο 2000-2004 είχαν υλοποιηθεί σημαντικές τοπιακές βελτιώσεις. Από αυτές, αξίζει να αναφέρουμε την αποκατάσταση του βοτανικού κήπου Jardín Botánico Histórico και του κτιρίου Font del Gat, την ανακαίνιση του ανοιχτού Teatre Grec, την αποκατάσταση των κήπων Laribal και τη δημιουργία του μονοπατιού camino de Mar. Σε μία δεύτερη περίοδο, μεταξύ 2005-2007, ολοκληρώθηκαν δράσεις όπως η αναμόρφωση των κήπων Miramar, η αποκατάσταση των κήπων Mossèn Cinto Verdaguer και η εγκατάσταση του γλυπτού του Joan Brossa⁶².

61 Clos Joan (2003), “A new identity for Montjuïc: from invisible hill to central park”, Barcelona metropolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.publicacions.bcn.es/b_mm/abmm61/index.htm#6

62 Anna Cabanillas, “un mirador cap al future”, Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.137

εικόνα 43

Το μονοπάτι camino de Mar. Βρίσκεται στην πίσω μεριά του κάστρου, αυτή με θέα τη θάλασσα, μια περιοχή που παλαιότερα ήταν εγκαταλελειμμένη και απεριποίητη.

εικόνα 44
Άποψη του έργου “Πράσινη Ακρόπολη”

B3. Η “Πράσινη Ακρόπολη”

Το πιο φιλόδοξο σχέδιο για το λόφο του Montjuïc, το οποίο υλοποιήθηκε κατά την περίοδο 2002 με 2009, είναι το γνωστό ως “Πράσινη Ακρόπολη”. Μέσω ενός διεθνούς διαγωνισμού ιδεών για ένα Σχέδιο Οργάνωσης των Κορυφών του Montjuïc, ο δήμος της Βαρκελώνης προσκάλεσε, το 2001, την αρχιτεκτονική κοινότητα να προτείνει ιδέες για την αναδιοργάνωση του ψηλού τμήματος του λόφου, μετατρέποντάς το στην πράσινη ακρόπολη της πόλης. Η αναγκαιότητα αυτής της ανασυγκρότησης είχε να κάνει με το γεγονός ότι τα ανώτερα επίπεδα του λόφου εξακολουθούσαν, τότε, να είναι έρημα και εγκαταλειμμένα λόγω της περιορισμένης προσβασιμότητας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να παραμεινθεί ο χώρος, ο οποίος είχε ως σημείο αναφοράς το κάστρο και να παραμένει άγνωστος για τους περισσότερους από τους κατοίκους της πόλης. Οι νικητές του διαγωνισμού, ο αρχιτέκτονας Joan Forgas σε συνεργασία με τον κοινωνιολόγο Ramon Folch, προσπάθησαν για το λόγο αυτό, να ενισχύσουν το φυσικό κάλλος της περιοχής και να της δώσουν κεντρική θέση στη συνολική διαμόρφωση του βουνού. Αυτό το πέτυχαν με μια σειρά έργων, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους, εκμεταλλεύονται το φυσικό τοπίο και παράλληλα ενσωματώνονται σε αυτό⁶³.

63 Forgas Joan και Folch Ramon (2003), “La acrópolis verde- un paseo culminal de punta a punta de Montjuïc”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc50.htm

εικόνα 45
Το σημείο επέμβασης στο
τοπίο του Montjuïc

εικόνα 46
Το σχέδιο ανάπλασης
της περιοχής

Στοιχεία του σχεδιασμού της Πράσινης Ακρόπολης

Passeig dels Cims

Το κύριο οργανωτικό στοιχείο της “Πράσινης Ακρόπολης” είναι η Passeig dels Cims, μια διαδρομή 3,4 χιλιομέτρων με αφετηρία την Puerta de Miramar και τέλος την Puerta del Delta⁶⁴, η οποία οργανώνει μία εκτενή περιοχή σχεδόν 100 εκταρίων και δημιουργήθηκε από την ανάπλαση παλιών δρόμων και εγκαταλειμμένων χώρων. Ο πράσινος αυτός άξονας συνδέει τους διάφορους κήπους και τα φυσικά παρατηρητήρια, μέσω μονοπατιών, με προτεραιότητα για τους πεζούς και τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ενώ ένας παράπλευρος δρόμος επιτρέπει τις βοηθητικές κινήσεις και τις δημόσιες μεταφορές. Ακόμη, χάρη στον ενιαίο σχεδιασμό και τη χρήση συγκεκριμένων υλικών, τόσο στον αστικό εξοπλισμό όσο και στο οδόστρωμα από σταμπωτό σκυρόδεμα, διευκολύνεται η αναγνώριση των επί μέρους τμημάτων του περιπάτου. Παρά την έντονη κλίση της πλαγιάς, που φτάνει σχεδόν 14%, η διαδρομή έχει προσαρμοστεί ώστε να μην ξεπερνάει το 6% σε κλίση, ενώ υποβοηθείται από σκάλες και ράμπες, οι οποίες αισθητικά εμπλέκονται στις φυτεύσεις⁶⁵.

Σαν αποτέλεσμα, η Passeig dels Cims εκπληρώνει μια διπλή λειτουργία. Από τη μια πλευρά μετατρέπεται σε ένα δρόμο που δίνει πρόσβαση στις διάφορες εγκαταστάσεις και τους κήπους του ψηλού τμήματος του Montjuïc, και από την άλλη, λειτουργεί ως μια διαδρομή-παρατηρητήριο, η οποία διατρέχει το φυσικό τοπίο, αποκαλύπτοντας στον περιπατητή πανοραμικές θέες της πόλης και της πεδιάδας του Llobregat⁶⁶. Ενεργώντας σαν ένα νήμα, η Passeig dels Cims ενοποιεί όλα τα εσωτερικά μέρη του πάρκου και συνδέει τον πυρήνα του λόφου με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, ολοκληρώνοντας την ένταξη του Montjuïc στην πόλη της Βαρκελώνης⁶⁷.

64 Forgas Joan και Folch Ramon (2003), “La acrópolis verde- un paseo culminal de punta a punta de Montjuïc”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc50.htm

65 “Paseo de “Els Cims” de Montjuïc, Barcelona”, Forgas Arquitectes, <http://www.plataformaarquitectura.cl/2011/05/24/paseo-de-els-cims-de-montjuic-barcelona-forgas-arquitectes/>

66 Anna Cabanillas, “un mirador cap al future”, Montjuïc : Barcelona Parque Central, Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 138

67 Forgas Joan και Folch Ramon (2003), “La acrópolis verde- un paseo culminal de punta a punta de Montjuïc”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc50.htm

εικόνα 47
Σταθμός του τηλεφερίκ στο λόφο

εικόνα 48

Ο παλιός σταθμός τηλεφερίκ βρισκόταν πάνω σε ένα τμήμα του κάστρου. Αντίθετα ο νέος τοποθετημένος σε κοντινή απόσταση σέβεται το μνημείο.

Πρόσβαση

Κύρια προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας του σχεδίου και της λειτουργικότητας της Passeig dels Cims, είναι η εύκολη πρόσβαση από δημόσια μέσα μεταφοράς. Για το λόγο αυτό, το πιο σημαντικό έργο που πραγματοποιήθηκε ήταν η ολοκληρωτική ανακατασκευή του τελεφερίκ που χρονολογείται από το 1969, ξεκινά από το Miramar και καταλήγει στο ψηλότερο σημείο της Passeig dels Cims, το κάστρο. Η μελέτη ανακατασκευής διατηρεί την αρχική διάταξη, αλλά επανατοποθετεί τους σταθμούς, για να τους προσαρμόσει στα νέα μονοπάτια του πάρκου. Οι τρεις σταθμοί και οι συνολικά 58 σύγχρονες καμπίνες του τελεφερίκ προσφέρουν πλέον πιο γρήγορη μεταφορά με μεγαλύτερη χωρητικότητα, εξυπηρετώντας περίπου 460 επισκέπτες κάθε ώρα⁶⁸.

Όσον αφορά στους σταθμούς, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως καθένας από αυτούς διαθέτει ένα ειδικό πρόγραμμα λειτουργίας με στόχο τη βελτιστοποίηση του συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, ο κατώτερος σταθμός συνδέεται με τον οδοντωτό, ο οποίος με τη σειρά του επικοινωνεί με το μετρό στη στάση Paral·lel, ενώ ταυτόχρονα στεγάζει τα γραφεία του προσωπικού και μηχανήματα. Ο ενδιάμεσος σταθμός συνδέεται με το Mirador de l'Alcalde και εξυπηρετεί σαν χώρος στάθμευσης των καμπινών, ενώ ο ανώτερος, τοποθετημένος έξω από το τείχος του κάστρου, είναι ο πιο μικρός ώστε να μην επηρεάσει την εικόνα του μνημείου. Οι εσωτερικές μετακινήσεις στη Passeig dels Cims πραγματοποιούνται με τα πόδια και τα δημόσια μέσα μεταφοράς, το τελεφερίκ και τα τοπικά λεωφορεία. Τα ιδιωτικά αυτοκίνητα απαγορεύεται να εισέλθουν στον χώρο αυτό, και πρέπει να σταθμεύουν στην είσοδο Puerta Forestier (Miramar) ή στην Puerta del Delta (Sot del Migdia) από όπου οι επισκέπτες εξυπηρετούνται με σκάλες⁶⁹.

Φυτεύσεις

Ο σχεδιασμός της “Πράσινης Ακρόπολης”, όπως προδίδει και το όνομά της, αφορά στην ουσία ένα έργο πρασίνου μεγάλης κλίμακας, ένα εκτεταμένο πάρκο. Λαμβάνοντας υπόψη όμως ότι τα ανώτερα τμήματα του βουνού ήταν για πολλές δεκαετίες παραμελημένα ως προς τη φύτευση και την οργάνωση, ο σημαντικότερος στόχος του νέου έργου ήταν η ολοκλήρωση του φυσικού τοπίου και η ενσωμάτωσή του στο σύνολο του Montjuïc. Ως εκ τούτου οι κήποι που δημιουργήθηκαν εκ νέου ή που προϋπήρχαν και επεκτάθηκαν, αποτελούν την

⁶⁸ “New Montjuic Cable Car Stations”, FORGAS Arquitectos, archdaily, <http://www.archdaily.com/389377/new-montjuic-cable-car-stations-forgas-arquitectos/>

⁶⁹ Anna Cabanillas, “un mirador cap al future”, Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 140

καρδιά του έργου και συνθέτουν την εικόνα του σημερινού Montjuïc⁷⁰.

Νέοι κήποι διαμορφώθηκαν, όπως για παράδειγμα οι κήποι της Passeig dels Cims, οι οποίοι παρακολουθούν τη διαδρομή και τη συνδυάζουν με πηγές νερού και δέντρα σαν στοιχεία σκιασμού. Παράλληλα, οι κήποι του Lluís Companys, αφιερωμένοι στη μνήμη του Προέδρου της Καταλονίας που εκτελέστηκε στην τάφρο του κάστρου το 1939, τοποθετήθηκαν στα πλατώματα μεταξύ των προμαχώνων και αποτελούν έναν χώρο εύκολης κινητικότητας, ενώνοντας το κάστρο με το περιβάλλον του. Οι κήποι του Xerrojardí, από την άλλη πλευρά, εξασφαλίζουν την τοπιακή συνέχεια μεταξύ των κήπων Mossèn Costa I Llobera και του κοιμητηρίου, όπως και μεταξύ του κοιμητηρίου και του γκρεμού από την πλευρά της ακτής⁷¹.

Μέσα σε αυτό το σύστημα των πράσινων ζωνών, βρίσκεται και το πάρκο Primavera, στην περιοχή Poble Sec όπου πριν ήταν εγκατεστημένο το λούνα παρκ, έργο της αρχιτέκτονος Patrizia Falcone. Αυτό το πάρκο έχει σχεδιαστεί με κριτήρια αυτάρκειας και βιωσιμότητας και, σ' αυτό το πλαίσιο, διαθέτει και υπόγειο χώρο στάθμευσης. Η εσωτερική κινητικότητα ολοκληρώνεται με δύο σκάλες και ένα μονοπάτι, τα οποία συνδέονται με δίκτυο από ράμπες που διευκολύνουν την πρόσβαση στο ψηλό τμήμα των κήπων μέσω των δρόμων Nou de la Rambla, passeig de Montjuïc και passeig de l'Exposició⁷². Από την άλλη πλευρά του Montjuïc, στην περιοχή του Parc del Migdia, δημιουργήθηκε ο κήπος Jardín Romano, έργο της ομάδας της Bet Galí, ο οποίος αναδεικνύει τα αρχαιολογικά ευρήματα και ερείπια του Ιβηρικού οικισμού Barcino, του αρχαίου Ιβηρικού λιμανιού και του ρωμαϊκού λατομείου⁷³.

Επιμέρους έργα

Ένα από τα έργα που σχετίζονται με την Passeig dels Cims είναι η ανάπλαση της πλατείας Carlos Ibáñez, μέσω της οποίας μειώνεται σημαντικά ο χώρος για τα οχήματα και κατευνάζεται η κίνηση στο βουνό, προσφέροντας ένα πλεονέκτημα για τις πράσινες ζώνες. Στο κεντρικό τμήμα της πλατείας έχει τοποθετηθεί ένας κυκλικός φυτεμένος κόμβος με 24μ διάμετρο. Επιπλέον, το πεζοδρόμιο του δρόμου avenida Miramar επεκτείνεται από 10 σε 18 μέτρα, ώστε να γίνει

70 Cia Blanca (2002), "La cima de Montjuïc se convertirá en zona de paseo", El País, http://elpais.com/diario/2002/07/06/catalunya/1025917645_850215.html

71 Forgas Joan και Folch Ramon (2003), "La acrópolis verde- un paseo culminal de punta a punta de Montjuïc", Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc50.htm

72 "Parc de la Primavera", Ajuntament de Barcelona http://w110.bcn.cat/portal/site/MediAmbient/menuitem.0d4d06202ea41e13e9c5e9c5a2ef8a0c/?vgnnextoid=b9d22ddc2d06a210VgnVCM-10000074fea8c0RCRD&vgnnextchannel=6de179583ad1a210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&lang=ca_ES

73 Forgas Joan και Folch Ramon (2003), "La acrópolis verde- un paseo culminal de punta a punta de Montjuïc", Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc50.htm

εικόνα 49
Άποψη της διαδρομής
Passeig dels Cims με τις
επιμέρους φυτεύσεις που
ολοκληρώνουν το τοπίο.

εικόνα 50
Πάρκο Primavera

IV. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

η κατάλληλη σύνδεση με τους κήπους του Miramar, μετατρέποντας τον χώρο σε έναν υπέροχο περίπατο, από τον οποίο ο επισκέπτης παρατηρεί όλη την πόλη⁷⁴. Επιπρόσθετα, το 2009 εγκαινιάστηκε εκ νέου το πάρκο Mirador del Alcalde, στο οποίο αποκαταστάθηκαν τα διακοσμημένα πεζοδρόμια του, μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως το Mirador del Alcalde αποτελεί τμήμα της οργάνωσης της “πράσινης ακρόπολης” και εκεί βρίσκεται μια από τις στάσεις του τελεφερίκ που ανεβαίνει μέχρι το κάστρο⁷⁵.

Το τοπόσημο της πράσινης ακρόπολης δεν θα μπορούσε να είναι άλλο από το κάστρο στην κορυφή του Montjuïc. Για το λόγο αυτό, κρίθηκε απαραίτητη η ανάκτηση του κάστρου και των παρακείμενων περιοχών του, με χρήσεις που αναμφισβήτητα αφορούν τον πολίτη⁷⁶. Με τη συμβολή του δήμου, η αποκατάσταση του κάστρου ξεκίνησε το 2009 και περνώντας από διάφορα στάδια το μετέτρεψε από ένα δυσσιώνο, αυστηρό χώρο σ' ένα εξαιρετικά καλοδιατηρημένο δείγμα της φρουριακής αρχιτεκτονικής του μπαρόκ που περιβάλλεται από χρωματιστούς κήπους και από ευχάριστους περιπάτους, πλούσιους σε μνήμη με πολλαπλές ευκαιρίες ψυχαγωγίας και πολιτιστικών δράσεων⁷⁷. Το βαρύ φορτίο του παρελθόντος αίρεται και το μνημείο συμφιλιώνεται με τη σύγχρονη πόλη, με την απομάκρυνση του στρατιωτικού μουσείου και τη δημιουργία, στη θέση του, του Κέντρου Ειρήνης και του Διεθνούς Καταλανικού Ινστιτούτου για την Ειρήνη, οργανισμοί που προωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αξία του διαλόγου, ως μέσο για την επίλυση των συγκρούσεων⁷⁸. Με τον τρόπο αυτό, το κάστρο μεταμορφώνεται σε ένα σύμβολο ομόνοιας με έντονη δραστηριότητα και πολικότητα, ενώ η Καταλονία διεκδικεί ενεργό ρόλο αντιπροσώπου της ειρήνης στον κόσμο⁷⁹.

Το έργο της “Πράσινης Ακρόπολης” αποτελεί μία χειρονομία ταπεινότητας, περιοριζόμενο σε τοπιακές διαμορφώσεις μακριά από επιβλητικές αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις, αλλά και ένα έργο γενναιοδωρίας, λαμβάνοντας ουσιαστική μέριμνα για την διευρυμένη προσβασιμότητα στην κορυφή του Montjuïc. Υπογραμμίζοντας τα κύρια χαρακτηριστικά του, δεν απαρνιέται τις αρνητικές μνήμες της πόλης αλλά τις ενσωματώνει στο σχεδιασμό του. Από την άλλη

74 Anna Cabanillas, “un mirador cap al future”, Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 140

75 “Mirador del Alcalde”, Ajuntament de Barcelona http://w110.bcn.cat/portal/site/MediAmbient/menuitem.0d4d06202ea41e13e9c5e9c5a2ef8a0c/?vgnnextoid=caeb57f113b6a210VgnVCM-10000074fea8c0RCRD&vgnnextchannel=6de179583ad1a210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&lang=es_ES

76 Forgas Joan και Folch Ramon (2003), “La acrópolis verde- un paseo culminal de punta a punta de Montjuïc”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61 , BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc50.htm

77 “Castell de Montjuïc”, Ajuntament de Barcelona , <http://www.bcn.cat/castelldemontjuic/es/welcome.html>

78 “Cesión del Castillo de Montjuïc” , Ayuntamiento de Barcelona, <http://www.lamoncloa.gob.es/Actualidad-Home/240206-+Montju%C3%AFC.htm>

79 Porta Perales Miquel (2012), “El castillo de Montjuïc”, ABC.es, <http://www.abc.es/historico-opinion/index.asp?ff=20120824&idn=1503257902955>

πλευρά, αυτό το κάνει με λιτότητα και ευαισθησία καθώς, σε αντίθεση με την χαμηλή και μεσαία στάθμη του βουνού που διαμορφώθηκαν για την εξυπηρέτηση μεγάλων γεγονότων και περιλαμβάνουν μνημειακές συνθέσεις, στην ανώτερη στάθμη οργανώνεται μια εκτενής περιοχή με χαμηλόφωνες τοπιακές συνθέσεις και φυσικά υλικά, με ακρίβεια και αποτελεσματικότητα, χωρίς διάθεση εντυπωσιασμού αλλά με διάθεση εξυπηρέτησης του κοινού ακόμα και των πιο ειδικών αναγκών του⁸⁰. Με τον τρόπο αυτό, το Μοντjuïc αποδέχεται τον εαυτό του, ενδυναμώνονται τα πλεονεκτήματά του και απαλούνονται τα προβλήματα και προσφέρεται για μια νέα εμπειρία της “φύσης μέσα στην πόλη”.

⁸⁰ David Bravo Bordas , “Passeig dels Cims”, public space, (2008),<http://www.publicspace.org/es/obras/e023-passeig-dels-cims>

εικόνα 51

Ο ευχάριστος περίπατος στο πάρκο του Mirador del Alcalde, καταλήγει σε ένα σημείο , το οποίο λειτουργεί σαν παρατηρητήριο. Από εκεί ο επισκέπτης μπορεί να αναγναντέψει την μαγευτική θέα της πόλης.

εικόνα 52
Σχέδιο Χρήσεων του Montjuïc

Γ. ΣΧΕΔΙΟ ΧΡΗΣΕΩΝ - ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Έχοντας αναλύσει τα έργα που υλοποιήθηκαν στο Montjuïc, θα πρέπει να αναφερθούμε στο θεσμικό πλαίσιο της ανάπτυξής του, το οποίο εξελίσσεται διαρκώς σε αλληλεπίδραση με άλλους παράγοντες της ανάπτυξης της πόλης.

Αρχικά, όπως σημειώσαμε παραπάνω, από το 2000 είχε εγκριθεί το Σχέδιο Γενικής Διάταξης του Montjuïc, βάσει του οποίου υλοποιούνταν τα επί μέρους έργα. Όμως, από το 2005 ο δήμος της Βαρκελώνης, έκρινε αναγκαία τη δημιουργία ενός Σχεδίου Χρήσεων για το πάρκο, για την καλύτερη οργάνωση του. Οι κήποι, τα πάρκα, τα μουσεία, οι αθλητικές εγκαταστάσεις, το κοιμητήριο, το κάστρο, η Fira, το Ισπανικό χωριό, αποτελούν χρήσεις διάσπαρτες αλλά και έντονες, προσελκύοντας 16 εκατομμύρια επισκέπτες το χρόνο. Αυτό σήμαινε ότι έπρεπε να βρεθεί μια ισορροπία με περιβαλλοντικούς όρους αλλά και με όρους βελτίωσης της λειτουργίας ανάμεσα στον διαθέσιμο χώρο, τις ζώνες αναψυχής και πρασίνου, τους πολιτιστικούς, αρχαιολογικούς και αρχιτεκτονικούς πόλους. Παράλληλα, η προσβασιμότητα στο Montjuïc παρέμενε μεγάλο ζήτημα. Από τη μία πλευρά, το βουνό υποδεχόταν κυρίως τουρίστες και χιλιάδες ανθρώπους που συμμετείχαν σε δραστηριότητες όπως σε συνέδρια στην εμπορική ζώνη, σε αθλητικές εκδηλώσεις ή στα θεατρικά φεστιβάλ. Από την άλλη, ήταν πολύ λιγότεροι σχετικά οι κάτοικοι της πόλης που επισκέπτονταν το Montjuïc για να περάσουν τον ελεύθερο χρόνο τους⁸¹. Το σοβαρότερο πρόβλημα είχε να κάνει με την εκτενή χρήση ιδιωτικών οχημάτων, με αποτέλεσμα την κυκλοφοριακή συμφόρηση αλλά και τη δυσκολία πρόσβασης για τους κατοίκους από τις γειτνιάζουσες περιοχές.

Αντικείμενο του Σχεδίου Χρήσεων ήταν λοιπόν ο χειρισμός όλων των ανοικτών θεμάτων που σχετίζονταν με τις χρήσεις, την πρόσβαση, τις συνδέσεις, την ασφάλεια, την ανάπτυξη, την εσωτερική κινητικότητα και το φυσικό τοπίο. Βασιζόμενο σε εργαλεία αστικού σχεδιασμού, το σχέδιο στόχευσε στην ομαδοποίηση των χρήσεων, στη δημιουργία ενιαίας ταυτότητας του πάρκου, στην επέκταση και ενίσχυση του δημόσιου χώρου. Επιπρόσθετα, προσπάθησε να οργανώσει μια περιοχή, η οποία είχε δύο δυνατά συμπληρωματικά πρόσωπα, την εγγύτητα με την πόλη και την κεντρικότητα⁸². Αυτά τα προσόντα, σε συνδυασμό με το εύρος των χρήσεων, καθιστούν το Montjuïc όχι ένα οποιοδήποτε πάρκο, αλλά το κεντρικό πάρκο της Βαρκελώνης με μητροπολιτικό χαρακτήρα και σ' αυτή

81 Cia Blanca (2005), "Plan de usos para regular las actividades que se realizan en Montjuïc", El País, http://elpais.com/diario/2005/07/10/catalunya/1120957650_850215.html

82 Anna Cabanillas, "un mirador cap al future", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 138

IV. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

την κατεύθυνση θα έπρεπε να γίνουν συνεχείς βελτιωτικές κινήσεις.

Με αφετηρία αλλά και σαν επακόλουθο του Σχεδίου Χρήσεων, το δημοτικό συμβούλιο πρότεινε το 2008 την τροποποίηση του Γενικού Μητροπολιτικού Σχεδίου για την περιοχή Montjuïc, ακολουθώντας συμμετοχική διαδικασία, στο πλαίσιο της οποίας αντάλλαξαν απόψεις οργανώσεις, ιδρύματα, σύλλογοι, ομάδες και μεμονωμένοι κάτοικοι της περιοχής. Το Γενικό Μητροπολιτικό Σχέδιο που ήταν σε ισχύ από το 1975 περιέγραφε το Montjuïc ως μια έκταση προορισμένη για κοινωφελείς χρήσεις μητροπολιτικού χαρακτήρα, με την κλασική διαφοροποίηση πράσινων ζωνών, υποδομών και οδικών αρτηριών. Ωστόσο, από τότε, ποικίλες χρήσεις είχαν εξαπλωθεί σε αυτήν την έκταση των 300 εκτάρων, προκαλώντας σύγχυση⁸³. Σύμφωνα με το συμβούλιο, η τροποποίηση αποσκοπούσε στην διατήρηση του Montjuïc ως του μεγάλου πνεύμονα της Βαρκελώνης, εξασφαλίζοντας τη χρήση των εγκαταστάσεων και των κοινόχρηστων χώρων με βάση το κριτήριο της αειφορίας και στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του δημόσιου χαρακτήρα του βουνού, μέσω των ψυχαγωγικών, αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Τελικά, μόλις πριν ένα χρόνο, η επιτροπή Urban Habitat του Δημοτικού Συμβουλίου της Βαρκελώνης ενέκρινε την τροποποίηση του Γενικού Μητροπολιτικού Σχεδίου του Montjuïc, ενώ η οριστικοποίηση του αναμένεται στο τέλος του 2014⁸⁴.

Προσδιορίζοντας τους ελεύθερους χώρους και τις περιοχές ανάδειξης και προστασίας του φυσικού κάλλους, το Σχέδιο χαρακτηρίζει ως φυσικό πάρκο τις ανώτερες στάθμες του βουνού και τη βραχώδη περιοχή προς το θαλάσσιο μέτωπο. Επίσης, καθορίζει τους τύπους των χρήσεων για τους δημόσιους χώρους, σε μια κλιμάκωση του βαθμού ρύθμισης που συνδέεται με την ταξινόμηση των κύριων και των συμπληρωματικών χρήσεων σε μόνιμες, προσωρινές και ειδικές. Ταυτόχρονα, καθιστά σαφή τη θωράκιση του Montjuïc απέναντι στην ανάπτυξη νέων εγκαταστάσεων και διατυπώνει την ανάγκη επανεξέτασης των κτιρίων που έχουν περιπέσει σε αχρηστία⁸⁵. Ακόμη, προβλέπει τη μετεγκατάσταση κάποιων δραστηριοτήτων, όπως η τοξοβολία που γίνεται στο κάστρο, αλλά και το Rugby μαζί με το δημοτικό κέντρο υπασίας της Foixarda, όταν βρεθούν οι κατάλληλες τοποθεσίες μακριά από το βουνό. Από την άλλη πλευρά, το Σχέδιο Πόλης επεκτείνεται στη γειτονιά La Satalia, ένα μικρό άτυπο οικιστικό πυρήνα του Poblenou, διατηρώντας τις κατοικίες, που είχαν ανεγερθεί κατά το μεγαλύτερο

83 "Más protección para la montaña de Montjuïc", Ajuntament de Barcelona, http://w110.bcn.cat/portal/site/Sants-Montjuic/menuitem.f5935397edf91bce9f449f44a2ef8a0c/?vgnextoid=ec88377870f72410VgnVCM1000001947900aRCRD&vgnnextchannel=b1c199f2b97ea210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&vgnnextfmt=formatDe-tall&lang=es_ES

84 EFE (2014), "Parte de Montjuïc se calificará como parque natural y no acogerá la perrera", LAVANGUARDIA, <http://www.lavanguardia.com/local/barcelona/20131121/54393734449/montjuic-parque-natural-perrera.html>

85 Ajuntament de Barcelona (2014), "MPGM a l'àmbit de la muntanya de Montjuïc 2a aprovació inicial", http://w110.bcn.cat/Urbanisme/Continguts/Documents/Barcelona%20Participa/Montjuic/MPGM%20Montju%C3%AFc_130305.pdf

τμήμα τους στο τέλος του 19^{ου} αιώνα⁸⁶.

Όσον αφορά στην προσβασιμότητα, προωθείται η βελτίωση των δημόσιων μεταφορών και η κινητικότητα των πεζών, μέσω της δημιουργίας νέων διαδρομών στο εσωτερικό του Montjuïc, αλλά και χώρων στάθμευσης περιμετρικά. Με αυτό τον τρόπο, τα δημοτικά λεωφορεία που θα περιτρέχουν τις εγκαταστάσεις σε συνδυασμό με τη χρήση του μετρό που είναι πολύ κοντά, θα περιορίσουν τη χρήση ιδιωτικών οχημάτων. Επιπρόσθετα, επειδή υπάρχουν πολλοί οριοθετημένοι χώροι όπως το Ολυμπιακό Δακτυλίδι και ο Βοτανικός κήπος, γίνεται μια επέκταση των ωραρίων λειτουργίας τους, ώστε να διευκολυνθεί η επισκεψιμότητα⁸⁷.

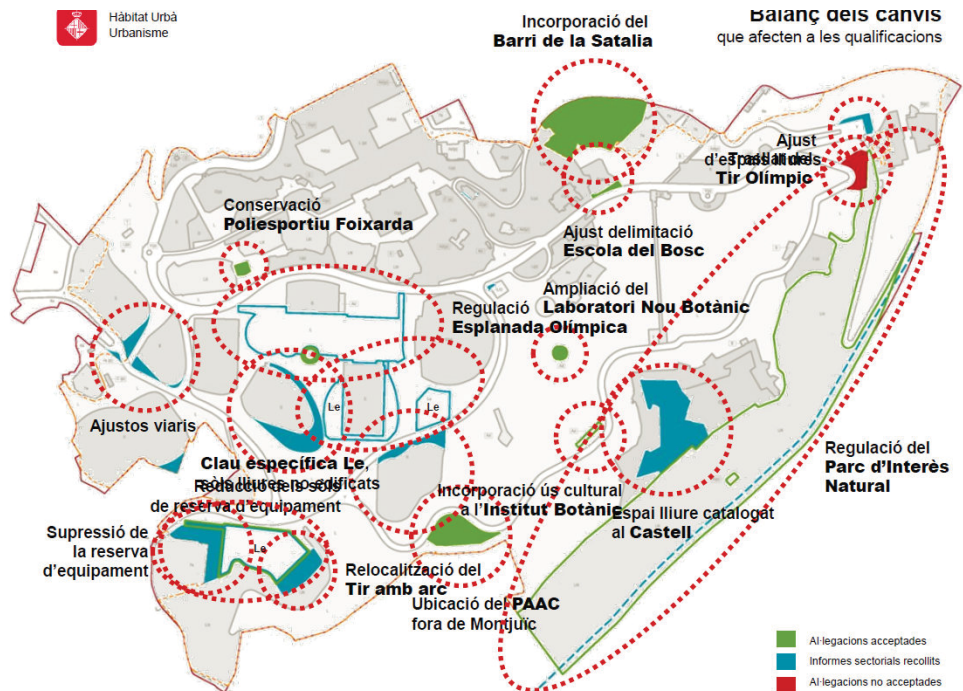
Συνοψίζοντας, το νέο Γενικό Μητροπολιτικό Σχέδιο του Πάρκου του Montjuïc θέτει τις βάσεις για την προώθηση της βιωσιμότητας και της αυτάρκειας του πάρκου, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις ομάδες συμφερόντων μέσω συμμετοχικού σχεδιασμού. Ισχυροποιεί τη σύνδεση του Montjuïc με την Βαρκελώνη, σε μια περίοδο που η ίδια η πόλη προσπαθεί να επανακτήσει τα φυσικά της όρια⁸⁸.

86 "Más protecció para la muntaña de Montjuïc", Ajuntament de Barcelona, http://w110.bcn.cat/portal/site/Sants-Montjuic/menutitem.f5935397edf91bce9f449f44a2ef8a0c/?vgnextoid=ec88377870f72410VgnVCM100001947900aRCRD&vgnnextchannel=b1c199f2b97ea210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&vgnnextfmt=formatDetail&lang=es_ES

87 Belén Parra (2010), "Repensar Montjuïc", El mundo, <http://www.elmundo.es/elmundo/2010/02/23/barcelona/1266912400.html>

88 Clos Joan (2003), "A new identity for Montjuïc: from invisible hill to central park", Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.publicacions.bcn.es/b_mm/abmm61/index.htm#6

εικόνα 53
Το Μητροπολιτικό Σχέδιο του Montjuïc με τις νέες επεμβάσεις που προτείνει.

Δ. ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΖΙΥΚ

Δ1. Η επέκταση της πόλης

Σε όλη την περίοδο από το 2000 και μετά, στη διάρκεια της οποίας το Μοντζίυκ υποδεχόταν βελτιωτικά έργα και σχέδια, η ίδια η Βαρκελώνη δοκίμαζε επίσης βαθιές μεταβολές. Η παρατήρηση του D. Harvey ότι, όταν οι πόλεις δημιουργούν και βελτιώνουν τις υποδομές τους και τους δημόσιους χώρους, κάνουν δυνατή την ανακεφαλαιοποίηση και της βιομηχανικής τους γης, που με τη σειρά της αναπροσαρμόζεται και ανακυκλώνεται, φαίνεται ότι επαληθεύεται στην περίπτωση της Βαρκελώνης. Η ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της πόλης σε σχέση με την προσέλκυση επενδύσεων και τουριστικής κίνησης μετά τους ολυμπιακούς αγώνες είχε αντίκτυπο στις βιομηχανικές περιοχές της και βέβαια στην οικονομία της, το νέο πυρήνα της οποίας αποτελούσαν πια η πολιτιστική, ψυχαγωγική και τεχνολογική βιομηχανία, αντί για τους παραδοσιακούς κλάδους παραγωγής⁸⁹.

Σαν πόλη με μακριά παράδοση στη βιομηχανία και το εμπόριο, η Βαρκελώνη αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια τις προκλήσεις και τις αβεβαιότητες μιας οικονομίας που είναι εκτεθειμένη στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική αγορά

89 Marsall Tim, Transforming Barcelona, London :Routledge, 2004,σελ.213

εικόνα 54
Σύγχρονες επεμβάσεις
στην πόλη

λόγω της ολιγοπωλιακής πια διάρθρωσης του τουρισμού και του εμπορίου, όπως και της εκτεταμένης τιτλοποίησης της κατασκευαστικής δραστηριότητας ενώ, παράλληλα, υπόκειται σε συνεχείς εσωτερικές αλλαγές στην αναζήτηση της ευελιξίας⁹⁰. Συνεπώς, η οικονομική της ανάπτυξη και ευημερία, η οποία σήμερα βασίζεται κυρίως στον τουρισμό, στις επενδύσεις σε μεγάλες επιχειρήσεις του τριτογενή τομέα και στο εμπόριο, έχει άμεσο αντίκτυπο στον αστικό ιστό και στις παραγωγικές ζώνες της. Μια μεγάλη σειρά από επεμβάσεις που αφορούν κυρίως στον μετασχηματισμό της ακτογραμμής της σε εντατική επιχειρηματική και ψυχαγωγική ζώνη, ασκεί ισχυρές πιέσεις στις γειτνιάζουσες περιοχές. Ειδικότερα, αυτή τη στιγμή είναι σε εξέλιξη τρία βασικά σχέδια ανάπτυξης στην περιοχή του Montjuïc, δηλαδή στο εμπορικό λιμάνι της πόλης και στην παλιά βιομηχανική περιοχή της.

Αρχικά, τα έργα αφορούν όλη την περιοχή του Llobregat και περιλαμβάνουν την επέκταση του αεροδρομίου και του λιμανιού της Βαρκελώνης, την ανάπτυξη περιοχών και πάρκων logistics σε σχέση με το λιμάνι, τη διαχείριση του ποταμού Llobregat, τη διεύρυνση της εμπορικής ζώνης Fira και τη δημιουργία νέων οικιστικών πυρήνων⁹¹. Όσον αφορά στο αεροδρόμιο και το λιμάνι, η επέκτασή τους θεωρήθηκε αναγκαία για την εξυπηρέτηση του αναπτυσσόμενου

⁹⁰ Ainaud de Lasarte Josep Maria, 1856-1999 contemporary Barcelona, Barcelona :Institut d'Edicions , 1996, σελ.245

⁹¹ Marsall Tim, Transforming Barcelona, London :Routledge, 2004, σελ.175

IV. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

τουρισμού και την ανάπτυξη της διακίνησης εμπορευματοκιβωτίων. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία για το 2013, στο λιμάνι μετακινήθηκαν συνολικά 2 εκατομμύρια εμπορευματοκιβώτια και 3 εκατομμύρια τουρίστες, μετατρέποντας το στο πρώτο σε κίνηση λιμάνι της Μεσογείου και τέταρτο στον κόσμο, ειδικά για τουριστικές κρουαζιέρες⁹². Επιπρόσθετα, ως απόρροια της επέκτασης του λιμανιού αποτέλεσε και η εκτροπή των εκβολών του ποταμού Llobregat, ώστε να απελευθερωθεί ο χώρος για νέες προβλήτες και αποβάθρες. Η υλοποίηση του μεγάλου αυτού έργου, η οποία βασίστηκε το νέο Στρατηγικό Σχέδιο 2003-2015 του λιμένα της Βαρκελώνης, αντιστοιχεί στη στρατηγική επιλογή σε επίπεδο πόλης να μετατραπεί το λιμάνι της ο κύριος νευραλγικός για το εμπόριο και τα logistics κόμβος μεταφορών στη νότια Ευρώπη⁹³.

Με την ανάπτυξη της λιμενικής ζώνης είναι επίσης άρρηκτα συνδεδεμένο και ένα άλλο σχέδιο που βρίσκεται σε εξέλιξη, το σχέδιο μετασχηματισμού του βιομηχανικού πολύγωνου της Zona Franca, κοντά στο Montjuïc. Με την ανακαίνιση παλιών εγκαταλελειμμένων αποθηκών και εγκαταστάσεων, δίνεται η δυνατότητα σε νέες επιχειρήσεις και σε υπηρεσίες logistics να εγκατασταθούν στην βασική ζώνη παραγωγής της μητροπολιτικής περιοχής, συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη⁹⁴. Εν τω μεταξύ, η παλιά συνοικία του Marina-Zona Franca, γνωστή στην πραγματικότητα ως La Marina Dell Prat Vermell, υποδέχεται

92 Servei d'Estadística (2013), "Estadístiques de tràfic del Port de Barcelona ,Dades acumulades desembre2013" http://content.portdebarcelona.cat/cntmng/d/d/workspace/SpacesStore/02f596d6-886f-4d0b-adbb-78ad-3c7436c2/PortBcnTrafic2013_12_ca.pdf

93 Comision Europea- politica regional (2011), "Ampliación del puerto de Barcelona", http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/stories/details_new.cfm?pay=ES&the=60&sto=1800&lan=8&region=ALL&obj=ALL&per=2&defl=DE

94 Grau Olga (2013), "La Zona Franca y la Marina, nuevos espacios para la inversión en BCN", eLPeriódico <http://foro-catrus.elperiodico.com/ultimosarticulos/la-zona-franca-y-la-marina-nuevos-espacios-para-la-inversion-en-bcn/>

εικόνα 55
Απεικόνιση του οικιστικού
σχεδίου για τη περιοχή
Marina dell Prat Vermell.

τη μεγαλύτερη επιχείρηση αστικής ανάπλασης που έχει γίνει μέχρι τώρα στην Βαρκελώνη. Η περιοχή αυτή, στην οποία κατά παράδοση συνυπήρχαν βιομηχανίες, αποθήκες και μικροί θύλακες κατοικιών, συνορεύει με το βουνό του Montjuic και τη βιομηχανική περιοχή Zona Franca. Η επιχείρηση αστικής ανάπλασης, που πραγματοποιείται από την κρατική εταιρεία Barcelona Gestió Urbánística (BAGURSA), στοχεύει στην σταδιακή οργάνωση του συνόλου της περιοχής με μεικτές χρήσεις, ώστε να υποστηρίζονται και η κατοικία και η οικονομική δραστηριότητα. Η γειτονιά θα μπορεί να στεγάσει στο άμεσο μέλλον 30.000 κατοίκους και θα καταλαμβάνει περίπου 80 εκτάρια γης (ισότιμα με 40 τετράγωνα του Eixample). Παράλληλα, ο δρόμος passeig de la Zona Franca θα λειτουργεί ως ραχοκοκαλιά της περιοχής, ενώ θα δημιουργηθεί ένα μεγάλο κεντρικό πάρκο 2 εκταρίων που θα ενισχύει τον “βιώσιμο διάδρομο” μεταξύ του Montjuic και των υγροτόπων του Prat de Llobregat. Η Marina Dell Prat Vermell θα είναι μια γειτονιά “νέας γενιάς”, στην οποία προωθείται ο υψηλός βαθμός κοινωνικής συνοχής με κατοικίες διαφορετικών καθεστώτων προστασίας, όπως προωθείται και η βιώσιμη κινητικότητα, η υψηλή περιβαλλοντική ποιότητα και η οικολογική αποδοτικότητα⁹⁵.

95 Ajuntament de Barcelona (2013), “El nou barri de la Marina del Prat Vermell”, http://www.bagursa.cat/lamarina/arxnoticies/20130430_DossierMarinaPratVermellZonaFranca.pdf

εικόνα 56

Το πρώτο στάδιο του έργου με υλοποιημένο ένα από τα κτίρια κατοικιών στην οδό Rontrils όπου θα στεγάσει τους κατοίκους που επλήγησαν από αυτή τη συγκεκριμένη αστική επέμβαση.

εικόνα 57
Η θέα του λιμανιού από το Μοντζυϊς

Δ2. Το Montjuïc ως όριο και ως σημείο σύνδεσης

Το Montjuïc, πέρα από τις δραστηριότητες που φιλοξενούσε, ανέκαθεν αποτελούσε το φυσικό όριο της πόλης. Ουσιαστικά στεκόταν ως εμπόδιο στην οικιστική επέκταση και, για το λόγο αυτό, το εύφορο κομμάτι γης πέρα από το Montjuïc λειτουργούσε ως η κύρια βιομηχανική ζώνη της πόλης, σχεδόν πλήρως αποκομμένη από τον υπόλοιπο αστικό ιστό και τη ζωντανία των καθημερινών συναλλαγών. Ανάμεσα στα βιομηχανικά συγκροτήματα υπήρχαν μόνο μικρές φτωχογειτονιές, κατοικημένες από τους εργαζομένους στο λιμάνι και τη βιομηχανία. Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή εντείνονται συνεχώς οι πιέσεις για επέκταση της πόλης καθώς αναδύονται νέες ανάγκες για οικονομική δραστηριότητα, κοινωνικές ανακατατάξεις και στέγαση. Η Βαρκελώνη έπρεπε να εξαπλωθεί πέρα από - και μέσα - στο κέλυφός της, να παράγει νέους χώρους από τους παλιούς, να επεκτείνει και να αναδιπλώσει τα υπάρχοντα πεδία κοινωνικής ζωής και τις φυσικές περιοχές που την συνθέτουν⁹⁶. Αυτή η ανάγκη δικαιολογεί και την επιλογή της τοπικής αρχής για σημαντικές επεμβάσεις στη βιομηχανική ζώνη και το παραλιακό μέτωπο. Παρ' όλα αυτά, όλες αυτές οι ενέργειες και τα σχέδια δεν θα είχαν κανένα απολύτως νόημα, εάν δεν κατορθωνόταν μια άμεση συνδεσιμότητα με τον βασικό ιστό της Βαρκελώνης, υπερνικώντας το όριο του Montjuïc.

Μεταφορές

Η ένωση της Βαρκελώνης, δια μέσου του Montjuïc, με τη γειτονιά Marina Dell Prat Vermell, με τη Zona Franca και το αεροδρόμιο, πραγματοποιείται ουσιαστικά μέσω παρεμβάσεων στο δίκτυο μεταφορών. Από την πλευρά του, ο δήμος της πόλης με τον οργανισμό Autoridad del Transporte Metropolitano (ATM) έχει ήδη συντάξει το Σχέδιο Κινητικότητας, σύμφωνα με το οποίο έχουν υλοποιηθεί και οι πρώτες μεγάλες σιδηροδρομικές υποδομές στο αεροδρόμιο και το λιμάνι, έχοντας ως στόχο τη βελτίωση των μεταφορών και της προσβασιμότητας σε αυτές τις περιοχές⁹⁷.

Όμως το καθοριστικό έργο, που θα αποτελέσει και τον ισχυρότερο μοχλό για την ενοποίηση του μητροπολιτικού χώρου, είναι η επέκταση των γραμμών του μετρό L2 και L9. Πιο συγκεκριμένα, η γραμμή L2 θα επεκταθεί από το Sant Antoni μέχρι το πάρκο Logístic, με την κατασκευή έξι νέων σταθμών. Ο πρώτος σταθμός θα είναι ο Poble Sec στην Avenida Parallel, σε μια πυκνοκατοικημένη περιοχή στους πρόποδες του Montjuïc, ενώ ο δεύτερος και ο τρίτος σταθμός θα τοποθετηθούν στην έκταση του Montjuïc, δηλαδή στον εκθεσιακό χώρο Fira 1, 96 Ainaud de Lasarte Josep Maria, 1856-1999 contemporary Barcelona, Barcelona :Institut d'Edicions , 1996, σελ.267

⁹⁷ Generalitat de Catalunya (2007), "25 actuaciones en marcha para mejorar la movilidad en el área del delta del Llobregat", http://www10.gencat.cat/gencat/binaris/20070625_llobregat_cs_tcm33-59621.pdf

IV. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

δίπλα στο Font Màgica, όπως και στη Foixarda, από όπου θα παρέχεται πρόσβαση στις αθλητικές εγκαταστάσεις. Οι υπόλοιποι τρεις σταθμοί θα εξυπηρετούν τη γειτονιά Marína, με τη στάση Foc στον κεντρικό άξονα paseo de la zona franca, το νέο εκθεσιακό χώρο Fira 2 με τη στάση Pedrosa | Fira και, τέλος, το Parc Logístic, όπου τερματίζει στο πολύγωνο της Zona Franca. Προβλέπεται ήδη η μελλοντική επέκταση προς το αεροδρόμιο. Όσον αφορά στη γραμμή L9, στόχος της είναι να διατρέξει τη Βαρκελώνη από το ένα άκρο της μέχρι το άλλο, φτάνοντας μέχρι το αεροδρόμιο και επικοινωνώντας με τη γραμμή L2 στη στάση Fira 2. Τα έργα αυτά έχουν προγραμματιστεί να ολοκληρωθούν μέχρι το 2020⁹⁸.

Επομένως, σε ένα γενικότερο πλαίσιο, το Μοντjuïc επωφελείται από αυτά τα αναπτυξιακά έργα. Από τη μια πλευρά, διευκολύνεται η πρόσβαση ιδιαίτερα στους κεντρικούς πόλους έλξης του βουνού, όπως είναι το MNAC και οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις, εξυπηρετώντας τις απαιτήσεις της τουριστικής κίνησης αλλά και τις εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Από την άλλη, ενώνονται τα δύο μεγάλα εκθεσιακά-συνεδριακά κέντρα της Βαρκελώνης, το Fira 1 (στο Μοντjuïc) και το Fira 2 (στη Gran Vía). Ταυτόχρονα, η νέα υπερσύγχρονη γειτονιά στη συγκεκριμένη γεωγραφική θέση, συνδυάζοντας δηλαδή τη θάλασσα και το Μοντjuïc, εκτός απ' ό τι προβλέπεται να γίνει πολύ προνομιούχα έναντι άλλων περιοχών, δίνει συνέχεια στον αστικό ιστό, γεφυρώνοντας τόσο την απόσταση της πόλης από το Μοντjuïc, όσο και τα τμήματα της πόλης που χωρίζονται από αυτό.

98 Autoritat del Transport Metropolità (2013), "Pla Director d' Infraestructures del transport public col·lectiu de la region metropolitana de Barcelona 2011-2020", http://www.atm.cat/web/es/veure.php?pdf=ca/_dir_pdi/PDI201120_pdi_novembre2013&h=770

εικόνα 58

Σχέδιο της εξάπλωσης του δικτύου του μετρό. Με μωβ χρώμα συμβολίζεται η L2 και με πορτοκαλί η L9. Το επεκτεινόμενο κομμάτι αρχίζει με διακεκομμένη από τα δεξιά με τον σταθμό roble sec και συνεχίζει διαδοχικά προς τα αριστερά με τις Fira 1- Foixarda- Foc-Fira 2- Parc Logístic.

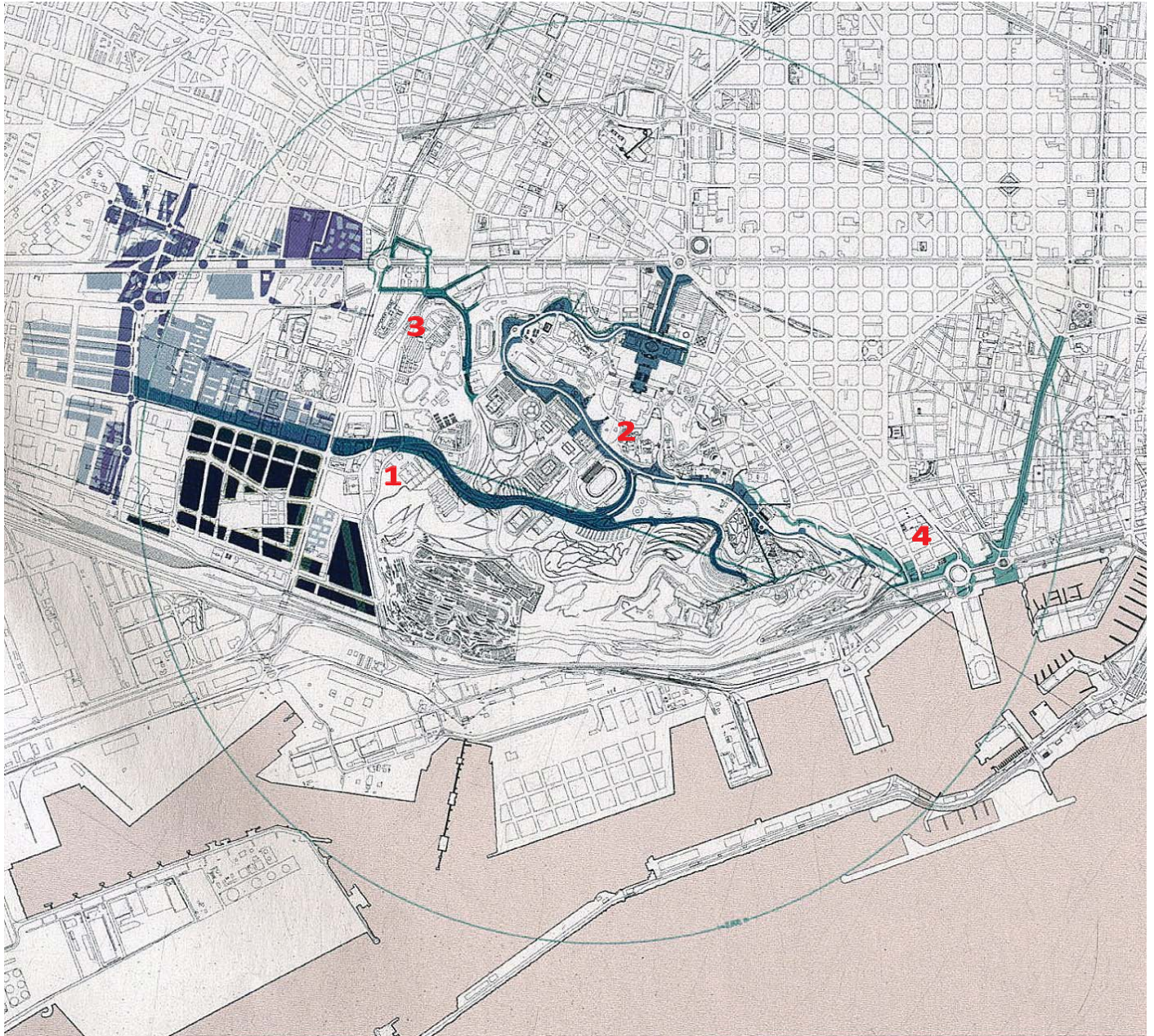
Σχέδια σύνδεσης με την πόλη

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω έργα, τα οποία μετασχηματίζουν την αστική πραγματικότητα της πόλης και υφαίνουν έναν επιπρόσθετο ιστό, θα πρέπει να αναρωτηθεί κανείς αν αυτές οι ενέργειες θέτουν τη βάση για μια ευκρινή σχέση του Montjuïc με την πόλη. Αν και το δημόσιο μέσο μεταφοράς σταθερής τροχιάς προβλέπεται πράγματι να βελτιώσει την πρόσβαση στο βουνό και εκατέρωθεν, δεν λύνει το πρόβλημα της κινητικότητας των πεζών και των ιδιωτικών οχημάτων, τόσο εσωτερικά στο Montjuïc όσο και με τις γειτνιάζουσες περιοχές. Έχοντας κατά νου αυτό τον προβληματισμό, η ομάδα που συνέταξε το Σχέδιο Χρήσεων του 2005, είχε προτείνει και επιπρόσθετες επεμβάσεις, οι οποίες σχετίζονται με νέες διαδρομές και σημεία πρόσβασης⁹⁹.

Ειδικότερα, με τη δημιουργία του νέου οικιστικού πυρήνα Marina Dell Prat Vermell, δίνεται η ευκαιρία διείσδυσης της Zona Franca στο Montjuïc μέσω μιας καινούριας διαδρομής που αντιστοιχεί στον τωρινό δρόμο calle del Forc και επικοινωνεί με την passeig de la Zona Franca. Αυτή η νέα διαδρομή, με την ονομασία paseo F, προσεγγίζει το Palau sant Jordi και το Στάδιο, δίνοντας πρόσβαση και στις εκτάσεις που βρίσκονται πίσω από το Ολυμπιακό Δακτυλίδι. Επίσης, το ίχνος του paseo F διαμορφώνεται εντός των ορίων που έχει θέσει το ίδιο το φυσικό τοπίο μαζί με τις υπάρχουσες δραστηριότητες και καλύπτει τη μεγάλη υψομετρική διαφορά μεταξύ των επιπέδων της Plaza Espana και του Σταδίου, χωρίς πολλές παρακάμψεις. Για να γίνει αυτό δυνατό, προβλεπόταν αρχικά να ενσωματωθούν στην διαδρομή μηχανικά συστήματα όπως κυλιόμενες σκάλες, ώστε να γίνει πιο άνετη και ελκυστική η νέα είσοδος στο πάρκο. Αυτά όμως δεν πραγματοποιήθηκαν. Το νέο paseo F, ανάμεσα στην Fira και το Mirador de L'Alcalde, παρουσιάζεται ως μια πολύ σημαντική δυνατότητα αναβάθμισης της δημόσιας πρόσβασης στο Πάρκο του Montjuïc, επιτρέποντας την ανάκτηση εδαφών που μέχρι σήμερα δεν είχαν κατορθώσει να ενσωματωθούν αποτελεσματικά στο σύστημα του πάρκου. Επιπρόσθετα, η θέση του paseo F επιτρέπει και την επέκταση του Paseo K, ώστε να συσταθεί δίκτυο που θα ολοκληρώνει την κυκλοφορία στη μεσαία στάθμη του βουνού.

Παράλληλα, το σχέδιο προτείνει μια νέα διαδρομή που δεν έχει ακόμα υλοποιηθεί και η οποία θα εξυπηρετεί την πυκνοκατοικημένη περιοχή της La Bordeta και του El polvorí, οι οποίες οριοθετούνται σήμερα από την Gran Via. Η διαδρομή, με αφετηρία την plaza de Cerdà, θα συμπλήρωνε και θα ανακούφιζε την πλατεία από την έντονη μίξη των χρήσεων και των δραστηριοτήτων. Θα ήταν ευεργετική επίσης για την εξυγίανση των ίδιων των γειτονιών που προσεγγίζουν ένα μεγάλο αθλητικό συγκρότημα, το Στάδιο Joan Serrahima, και δέχονται τη

⁹⁹ Cia Blanca (2005), "Plan de usos para regular las actividades que se realizan en Montjuïc", El País, http://elpais.com/diario/2005/07/10/catalunya/1120957650_850215.html

εικόνα 59

Σχέδιο με τις προτεινόμενες επεμβάσεις του δικτύου

1. paseo F και η εισχώρηση στη Marina Dell Prat Vermell, 2. passeig K, 3. η διαδρομή από τη Plaza Cerda, 4. η ένωση με το κέντρο της πόλης

θετική ενός τόσο μεγάλου χώρου πρασίνου δίπλα τους όπως είναι το πάρκο του Montjuïc.

Παρατηρώντας το βουνό του Montjuïc από την πλευρά της θάλασσας, ανακαλύπτουμε ένα μοναδικό σημείο, κοντά στο πλάτωμα του Sant Bertran, το οποίο αλλάζει απότομα στάθμη για να παραλάβει το επίπεδο του Morrot, ένα σημείο με έντονη κλίση από το οποίο όμως το βουνό φαίνεται να εισέρχεται στο Port Vell (το παλιό λιμάνι της πόλης), πλησιάζοντας την Ciutat Vella (το παλιό κέντρο) και την παλιά ακτή της πόλης. Αν λοιπόν μια διαδρομή από το Portal de la Pau και το Port Vell μπορούσε να εκμεταλλευτεί αυτή τη διεύθυνση του Montjuïc στις γειτονικές του αστικές περιοχές, σε συνδυασμό με την αναστηλωμένη είσοδό του από το θαλάσσιο μέτωπο, την Puerta Forestier, θα προσέφερε την πιο ουσιαστική δυνατότητα αστικής ενσωμάτωσης του πάρκου του Montjuïc¹⁰⁰.

100 Ángel Martín i Pasqual Mas, "Trobada", Montjuïc : Barcelona Parque Central , Latorre Joaquim (επιμ.), Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 192-194

εικόνα 60

Η όψη του βουνού και του πλατώματος Sant Bertran

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ύστερα από αλληπάλληλες παρεμβάσεις στο τοπίο και τη χρήση του, δεμένες με την ιστορία της Βαρκελώνης και με τον τρόπο που αυτή ζει, προσλαμβάνει και σχεδιάζει την εξέλιξή της, ο λόφος του Μοντjυίς είναι πια ένα ζωντανό και γνώριμο μέρος της πόλης, με το οποίο οι κάτοικοι και οι επισκέπτες αναπτύσσουν τις δικές τους ιδιαίτερες σχέσεις. Αντικείμενο ολοένα εντεινόμενης, τα τελευταία χρόνια, αρχιτεκτονικής και κηποτεχνικής δραστηριότητας, πολεοδομικού σχεδιασμού και αστικού εξοπλισμού, ο λόφος έχει συσσωρεύσει μεγάλο φυσικό και αρχιτεκτονικό πλούτο που έχει δουλευτεί με τα χρόνια και ήδη συνθέτει έναν εξαιρετικά δυναμικό χώρο πρασίνου, πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής, ένα φυσικό πόρο μεγάλης σπουδαιότητας με σημαντικές, ακόμα, δυνατότητες εξέλιξης ως το κεντρικό μητροπολιτικό πάρκο της πόλης. Η ενσωμάτωσή του στην πόλη, από την άποψη της προσβασιμότητας, της χρήσης και της αντιληπτικότητας, αλλά και από περιβαλλοντική άποψη, υπήρξε, θα μπορούσαμε να πούμε, ιστορική πρόκληση για την Βαρκελώνη τη στιγμή που η επαναδιαπραγμάτευση της πολεοδομικής της ταυτότητας τέθηκε ως διακύβευμα, στη διάρκεια της προετοιμασίας για τους ολυμπιακούς αγώνες του 1992 και μετά από αυτούς, καθώς τα έντονα και αντιφατικά χαρακτηριστικά με τα οποία ο χρόνος και η φύση έχουν σφραγίσει το Μοντjυίς, έπρεπε να μελετηθούν και να συνδυαστούν με τέτοιο τρόπο ώστε οι πολλαπλές ταυτότητές του να αναδειχτούν με συνεκτικότητα και πειθαρχία.

Η διαχρονική προσέγγιση, που επιχειρήσαμε, των αρχιτεκτονικών και τοπιακών παρεμβάσεων στο λόφο, αποκαλύπτει τη βαθιά ιστορική σχέση του με την πόλη της Βαρκελώνης, σχέση που καθορίζεται - κάθε φορά με άλλους όρους - από τα γεγονότα και τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που επηρέασαν και την ανάπτυξη της πόλης. Το βέβαιο είναι ότι το Μοντjυίς είναι σημαίνον στοιχείο της ταυτότητάς της, μείζων οικονομικός, κοινωνικός και περιβαλλοντικός πόρος, όριο και μέρος της πόλης, απόθεμα γης και πολιτιστική κιβωτός, κληρονομιά και στοίχημα.

Η ανάλυση που προηγήθηκε έδωσε έμφαση σε δύο στιγμές της εξέλιξης της Βαρκελώνης, στην περίοδο της διοργάνωσης της Διεθνούς Έκθεσης του 1929 και των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992, διοργανώσεις στις οποίες το Μοντjυίς κατείχε κρίσιμο ρόλο και στο πλαίσιο των οποίων υλοποιήθηκε το μεγαλύτερο μέρος των πολιτιστικών και αθλητικών εγκαταστάσεων και των υποδομών που υπάρχουν σήμερα στο λόφο. Είναι, εν πολλοίς, χάρη σ' αυτές τις διοργανώσεις που το Μοντjυίς αναδείχτηκε ως δυναμικός δημόσιος χώρος, στον οποίο η έντονη ζωή μιας πόλης όπως είναι η Βαρκελώνη, μπορούσε να βρει φιλοξενία και εκτόνωση.

Κρίσιμη για τη διαρκή σχέση αναφοράς ανάμεσα στην πόλη και το λόφο, η κοινωνική και οικονομική λειτουργία της πόλης είχε σε κάθε φάση ξεχωριστό

αντίκτυπο στο τοπίο του Montjuïc. Οι κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες έχουν τη δύναμη ν' αλλάζουν τη δομή της πόλης και να αναδιαμορφώνουν την εικόνα της προσθέτοντας, αφαιρώντας ή φέρνοντας στην επιφάνεια συγκεκριμένα της χαρακτηριστικά, έχουν τη δύναμη ν' αλλάζουν τη λειτουργία της. Αυτές οι αλλαγές επεκτείνονται και στο φυσικό και το αρχιτεκτονικό τοπίο του Montjuïc, με νέες διαμορφώσεις, νέες χρήσεις ή με νέες σχέσεις ανάμεσα στα επί μέρους χαρακτηριστικά του. Αντίστοιχες αλλαγές συμβαίνουν όμως και στις ιδεολογικές αντιλήψεις των κατοίκων της πόλης που, σε κάθε φάση της ανάπτυξής της, βλέπουν με άλλα μάτια τα ιστορικά τοπόσημα, τους δίνουν άλλη αξία, τα χρησιμοποιούν διαφορετικά, ζητούν άλλα πράγματα από αυτά, με αποτέλεσμα να ανασκευάζουν το νόημα τους και τη θέση που κατέχουν στη συλλογική μνήμη, τη συλλογική εμπειρία, τον τρόπο που η πόλη αντιλαμβάνεται την προοπτική της. Έτσι συνέβη, όπως είδαμε, στην περίπτωση του κάστρου με την αλλαγή της χρήσης του. Μέσα από τέτοιες αλλαγές, είδαμε ότι το Montjuïc γίνεται τα τελευταία χρόνια ξανά έμβλημα της πόλης, όμως με άλλους όρους, αυτούς που απορρέουν από τον τρόπο που η Βαρκελώνη διεκδικεί και σχεδιάζει ένα νέο τρόπο λειτουργίας και ανάπτυξης, μια νέα εικόνα – την εικόνα μιας σύγχρονης ευρωπαϊκής μητρόπολης που δίνει έμφαση στο βιώσιμο σχεδιασμό και στις στρατηγικές αειφορίας.

Οι ποικίλες δράσεις και τα σχέδια που έχει προωθήσει ο δήμος της πόλης, αποσκοπούν στο να φέρουν το Montjuïc πιο κοντά στη ζωή των κατοίκων. Με πολύ εκτεταμένες τοπιακές αναπλάσεις, αλλά και με τον εμπλουτισμό και την αναδιοργάνωση των λειτουργιών και των εγκαταστάσεων του στις τρεις θεματικές ενότητες του πολιτισμού, του αθλητισμού και του φυσικού περιβάλλοντος, πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια η πιο σοβαρή και η πιο συντονισμένη μέχρι τώρα προσπάθεια σύνδεσης του λόφου με τον αστικό ιστό. Το Montjuïc γίνεται πιο περατό και πιο προσβάσιμο από ποτέ, με τις νέες διαδρομές και τη βελτίωση των μέσων μαζικής μεταφοράς. Ταυτόχρονα, οι πολεοδόμοι και η τοπική αρχή οραματίζονται κι ένα άλλο, αντίστροφο, τρόπο σύνδεσης, τη δημιουργία “πράσινων” αξόνων-διαδρόμων, που θα διαχέουν το φυσικό στοιχείο από το λόφο μέσα στον πυκνό αστικό ιστό που τον περιβάλλει.

Ένα ζήτημα που δεν έχει μέχρι σήμερα μελετηθεί συστηματικά, ζήτημα που φαίνεται ότι δεν αποτελεί ακόμα προτεραιότητα για την πόλη της Βαρκελώνης, είναι η διαχείριση του θαλάσσιου μετώπου του Montjuïc και, στην ουσία, ο καλύτερος τρόπος σύνδεσης του λόφου με την ακτή. Το έντονο ανάγλυφο από αυτή την πλευρά και, ακόμη περισσότερο, τα ζητήματα ανάπτυξης της κτηματαγοράς αλλά και ο σχεδιασμός της ανάπτυξης του λιμανιού (ένα από τα πιο μεγάλα και πιο αποδοτικά λιμάνια της Μεσογείου), αποτελούν την αιτία για την οποία, προς το παρόν, όσες προτάσεις έχουν παρουσιαστεί κατά καιρούς δεν υλοποιήθηκαν. Παρ' όλα αυτά, η μελέτη μιας ολοκληρωμένης στο μέλλον διαχείρισης, μιας σύντηξης αυτών των δύο πιο έντονων φυσικών ορίων της πόλης παραμένει μια πρόκληση για την Βαρκελώνη και γενικότερα για την πολεοδομία.

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Θέτει με ιδιαίτερα δραματικό τρόπο το ζήτημα του πώς μπορεί να ολοκληρωθεί η αλληλοδιείσδυση του αστικού ιστού και του φυσικού τοπίου.

Οι σύγχρονες μελέτες προσπαθούν να διαχειριστούν με νέους όρους τη σχέση της Βαρκελώνης με το Montjuïc, χωρίς να δίνουν πια έμφαση στη μνημειακή αρχιτεκτονική και στην έντονη χρήση, χωρίς πληθωρικές κηποτεχνικές παρεμβάσεις αλλά με περιβαλλοντική ευαισθησία και σεβασμό στο φυσικό τοπίο, διερευνώντας νέες μεθόδους και διαδικασίες για να βελτιώσουν την οικολογική αποδοτικότητα του χώρου και να κατευθύνουν σε πιο χαλαρές χρήσεις περιπάτου και αναψυχής. Σ' αυτό το πλαίσιο, είναι σήμερα αντικείμενο μελέτης η μέγιστη αυτονομία των συστημάτων του πάρκου, η δυνατότητα του Montjuïc να αυτοεξυπηρετείται ως προς τις νέες του λειτουργίες, η μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης σε ό,τι αφορά τις υπάρχουσες εγκαταστάσεις. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στην αντιμετώπιση των πιθανών κινδύνων όπως η πυρκαγιά, οι πλημμύρες και η διάβρωση του εδάφους, καθώς και στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντολογικών απειλών που ελλοχεύουν από το λιμάνι και τη γειτνιάζουσα βιομηχανική περιοχή zona franca. Αξίζει να αναφέρουμε, τέλος, ότι τα σύγχρονα εργαλεία διαχείρισης του λόφου έχουν κατά κύριο λόγο, ανθρωποκεντρικό και συμμετοχικό χαρακτήρα με την έννοια ότι, από τη διατύπωση των αρχών του σχεδιασμού μέχρι την μελέτη και την υλοποίηση των βελτιωτικών δράσεων, ο άνθρωπος σαν κάτοικος ή σαν απλός επισκέπτης συμμετέχει στη διαδικασία και είναι στο επίκεντρό της, αντιλαμβάνεται ότι

πραγματοποιείται προς όφελός του, ώστε το Μοντjuïc να του προσφέρει με ανιδιοτέλεια το πάρκο του, την πανοραμική θέα του, την πλούσια εμπειρία από ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων και καταστάσεων.

Σαν εικόνα, σαν μύθος και σαν αντικείμενο εμπειρίας, το Μοντjuïc μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί τη μνήμη του βαρκελωνέζικου τοπίου. Θυμίζει την προέλευση και το βηματισμό της πόλης μέσα στο χρόνο, ως βηματισμό μέσα στο φυσικό της πλαίσιο και μέσα από το φυσικό της πλαίσιο όπως το διαβάζει, το εξηγεί και το κατασκευάζει, διαρκώς με νέους όρους, ο πολιτισμός της πόλης, οι ανάγκες της και οι επιλογές της. Αντανακλά την εικόνα της πόλης και καθρεφτίζεται μέσα σ' αυτή, προσφέρει και αναζητά στην πόλη ισχυρές αναφορές. Το δυναμικό του ανάγλυφο, ο φυσικός και ο ιστορικός πλούτος του, η οριακή του λειτουργία, οι δυνατότητες που παρέχει στην πόλη, είναι στοιχεία μιας ισχυρής ταυτότητας που αλληλεπιδρά δυναμικά με το αστικό τοπίο, του προσφέρει δυνατότητες ερμηνείας και αλλαγής. Το Μοντjuïc είναι στοιχείο εκφραστικής και λειτουργικής συνεκτικότητας, είναι στοιχείο της ταυτότητας που αναγνωρίζει και θέλει να προβάλλει και επεξεργάζεται η Βαρκελώνη. Σ' αυτό βασίζονται εν πολλοίς οι νέες πολεοδομικές, αρχιτεκτονικές και τοπιακές ευκαιρίες που η πόλη αναζητά. Γι αυτό και ο σχεδιασμός της ανάπτυξης του λόφου αποτελεί μια προτεραιότητα, μια πρόκληση και, ίσως, μια προϋπόθεση για την ωρίμανση της φυσιογνωμίας της Βαρκελώνης του 21^{ου} αιώνα.

εικόνα 61

VI. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central , Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007

Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona , 1984

Lluís Josep - Nassaes Alcofar, Muntanya olímpica i firal, Barcelona :Edicions de Nou Art Thor, 1989

Roca i Blanch Estanislau, La muntanya de la ciutat , Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000

Marsall Tim, Transforming Barcelona, London :Routledge, 2004

McNeill Donald, Urban change and the European left- tales from the New Barcelona, London: Routledge, 1999

Ainaud de Lasarte Josep Maria, 1856-1999 contemporary Barcelona, Barcelona :Institut d'Edicions , 1996

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Falcón Antoni (2003), “Una Montaña de proyectos y realidades en Barcelona”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc30.htm

Roca i Blanch Estanislau (2003), “Barcelona hija de Montjuïc”,Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc38.htm

Boada Martí (2003), “Una biodiversidad excepcional” , Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc42.htm

Montserrat Josep M (2003), “Los jardines de Montjuïc- un siglo de historia del paisajismo catalan” , Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM,http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc47.htm

Forgas Joan και Folch Ramon (2003), “La acrópolis verde- un paseo culminal de punta a punta de Montjuïc” , Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61 , BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc50.htm

Gual Joan Maria (2003), “Una vida cultural intense y diversificada” , Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc61.htm

Heredia Sergio (2003), “El escenario deportivo” , Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc65.htm

Clos Joan (2003), “A new identity for Montjuïc: from invisible hill to central park”, Barcelona metròpolis mediterrània, τεύχος 61, BMM, http://www.publicacions.bcn.es/b_mm/abmm61/index.htm#6

Cia Blanca (2005), “Plan de usos para regular las actividades que se realizan en Montjuïc”, El País, http://elpais.com/diario/2005/07/10/catalunya/1120957650_850215.html

Belén Parra (2010), “Repensar Montjuïc” , El mundo,

<http://www.elmundo.es/elmundo/2010/02/23/barcelona/1266912400.html>

EFE (2010),“El Ayuntamiento aprueba la modificación del PGM en la montaña de Montjuïc”,ABC.es, <http://www.abc.es/agencias/noticia.asp?noticia=619463>

EFE(2014),“Parte de Montjuïc se calificará como parque natural y no acogerá la perrera”,LAVANGUARDIA, <http://www.lavanguardia.com/local/barcelona/20131121/54393734449/montjuic-parque-natural-perrera.html>

Cia Blanca (2003), “La línea 2 del metro podría llegar a la cota media de la montaña de Montjuïc, al pie del MNAC”, El País, http://elpais.com/diario/2003/03/04/catalunya/1046743650_850215.html

Grau Olga (2013), “La Zona Franca y la Marina, nuevos espacios para la inversión en BCN”, eLPeriódico

<http://foro-catrus.elperiodico.com/ultimosarticulos/la-zona-franca-y-la-marina-nuevos-espacios-para-la-inversion-en-bcn/>

Montaner Josep Maria (2007), “Montjuïc: la acrópolis parcelada”, El País,

<http://www.cafferegio.net/2007/09/27/montjuic-acropolis-parcelada-josep-maria-montaner-el/>

Cia Blanca (2002), “La cima de Montjuïc se convertirá en zona de paseo”, El País, http://elpais.com/diario/2002/07/06/catalunya/1025917645_850215.html

Porta Perales Miquel (2012), “El castillo de Montjuïc”, ABC.es,

<http://www.abc.es/historico-opinion/index.asp?ff=20120824&idn=1503257902955>

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ

B:SM (2006), “Política ambiental EMAS Unitat Parc Montjuïc” http://www.bsmsa.cat/fileadmin/user_upload/Politica_Ambiental_Unidad_Parque_de_Montjuic.pdf

Ajuntament de Barcelona(2014), “MPGM a l'àmbit de la muntanya de Montjuïc 2a aprovació inicial” http://w110.bcn.cat/Urbanisme/Continguts/Documents/Barcelona%20Participa/Montjuic/MPGM%20Montju%C3%AFc_130305.pdf

Servei d'Estadística (2013), “Estadístiques de tràfic del Port de Barcelona ,Dades acumulades desembre 2013”,

http://content.portdebarcelona.cat/cntmng/d/d/workspace/SpacesStore/02f596d6-886f-4d0b-adbb-78ad3c7436c2/PortBcnTrafic2013_12_ca.pdf

Comision Europea- politica regional (2011), “Ampliación del puerto de Barcelona”, http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/stories/details_new.cfm?pay=ES&the=60&sto=1800&lan=8&region=ALL&obj=ALL&per=2&defL=DE

Ajuntament de Barcelona (2013), “El nou barri de la Marina del Prat Vermell”, http://www.bagursa.cat/lamarina/arxnoticies/20130430_DossierMarinaPratVermellZonaFranca.pdf

Generalitat de Catalunya (2007), “25 actuaciones en marcha para mejorar la movilidad en el área del delta del Llobregat”, http://www10.gencat.cat/gencat/binaris/20070625_llobregat_cs_tcm33-59621.pdf

Autoritat del Transport Metropolità (2013), “Pla Director d' Infraestructures del transport public col lectiu de la region metropolitana de Barcelona 2011-2020”, http://www.atm.cat/web/es/veure.php?pdf=ca/_dir_pdi/PDI201120_pdi_novembre2013&h=770

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

“Jardines de Mossèn Costa i Llobera”, Ajuntament de Barcelona, http://w110.bcn.cat/portal/site/MediAmbient/menuitem.0d4d06202ea41e13e9c5e9c5a2ef8a0c/?vgnextoid=3e7c57f113b6a210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&lang=es_ES

“Jardín Botánico”, Ajuntament de Barcelona, http://w110.bcn.cat/portal/site/MuseuDeCiencies/menuitem.a5e-780716128291a1b69d9d1387409a0/?vgnextoid=0000000418870099VgnV6CONT0000000000RCRD&lang=es_ES

“Parc de la Primavera”, Ajuntament de Barcelona http://w110.bcn.cat/portal/site/MediAmbient/menuitem.0d4d06202ea41e13e9c5e9c5a2ef8a0c/?vgnextoid=b9d22ddc2d06a210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&vgnextchannel=6de179583ad-1a210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&lang=ca_ES

“Mirador del Alcalde”, Ajuntament de Barcelona, http://w110.bcn.cat/portal/site/MediAmbient/menuitem.0d4d06202ea41e13e9c5e9c5a2ef8a0c/?vgnextoid=caeb57f113b6a210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&vgnextchannel=6de179583ad-1a210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&lang=es_ES

“Castell de Montjuïc”, Ajuntament de Barcelona , <http://www.bcn.cat/castelldemontjuic/es/welcome.html>

“Cesión del Castillo de Montjuïc” ,Ayuntamiento de Barcelona, <http://www.lamoncloa.gob.es/Actualidad-Home/240206-+Montju%C3%AFc.htm>

“Más protección para la montaña de Montjuïc”, Ajuntament de Barcelona

http://w110.bcn.cat/portal/site/Sants-Montjuic/menuitem.f5935397edf91bce9f449f44a2ef8a0c/?vgnextoid=ec88377870f72410VgnVCM1000001947900aRCRD&vgnextchannel=b1c199f2b97ea210VgnVCM10000074fea8c0RCRD&vgnextfmt=formatDetall&lang=es_ES

“La Exposición Internacional de 1929”, Generalitat de Catalunya

http://www20.gencat.cat/portal/site/culturacatalana/menuitem.be2bc4cc4c5aec88f94a9710b0c0e1a0/?vgnextoid=d07cef2126896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextchannel=d07cef2126896210VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextfmt=detall2&contentid=c022110e279d7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&newLang=es_ES

“Barracas , la ciudad informal”, ajuntament de Barcelona, <http://www.barraques.cat/es/2-montjuic-de-la-barraca-als-grans-poligons.php>

“Building”, The Joan Miró Foundation, http://www.fundaciomiro-bcn.org/fundacio_edifici.php?idioma=2

“Parc de Montjuïc”, La Ciutat del Teatre, http://www.barcelonaturisme.com/Castellano/_3Ngb8YjSpL3IOAs7oO2GTUo2M-LOwtX5b2FPsc9IkdtPSSyH_EmGIGBbhZZnEWR5NYo3vr42th0saQPXlejuk1G3mwu8U1XlueW1MO84QaazhNXgmrF_BeyW-zBdEmEzt1XsAsBgrR-RA

“Paseo de “Els Cims” de Montjuïc, Barcelona” ,Forgas Arquitectes <http://www.plataformaarquitectura.cl/2011/05/24/paseo-de-els-cims-de-montjuic-barcelona-forgas-arquitectes/>

“New Montjuic Cable Car Stations”, FORGAS Arquitectos, archdaily,

<http://www.archdaily.com/389377/new-montjuic-cable-car-stations-forgas-arquitectos/>

David Bravo Bordas,“Passeig dels Cims”, public space, (2008),<http://www.publicspace.org/es/obras/e023-passeig-dels-cims>

ΕΙΚΟΝΕΣ

εικόνα 1

http://enbarcelona.com/public/images_web/enbarcelona/c18ac13b3cbf6625774e1b0bdd9c1310.jpg

εικόνα 2

<http://cuatrotipos.files.wordpress.com/2009/04/v18.jpg>

εικόνα 3

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 192

εικόνα 4

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 85

εικόνα 5

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 26

εικόνα 6

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.28

εικόνα 7

<http://www.travelphilosophy.com/wp-content/uploads/2013/07/Montjuic-Cemetery.jpg>

εικόνα 8

<http://historia.egv.es/montjuic/castillo/img/morrot1915fotojosepsalv.jpg>

εικόνα 9

<http://arxiufotografic.bcn.cat/sites/default/files/noticia/0246.jpg>

εικόνα 10

http://verynicethings.es/wp-content/uploads/2013/03/caixaforum-barcelona-letteringtime.org_.jpg?276eab

εικόνα 11

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 30

εικόνα 12

“Barracas , la ciudad informal”, ajuntament de Barcelona, <http://www.barraques.cat/es/2-montjuic-de-la-barraca-als-grans-poligons.php>

εικόνα 13

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.47

εικόνα 14

<http://barcelona-home.com/blog/wp-content/uploads/2013/11/placa-espanya-barcelona-spain.jpg>

εικόνα 15

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 103

εικόνα 16

http://www.barcelonabook.com/uploads/9/2/8/1/9281695/8714425_orig.jpg

εικόνα 17

http://farm9.staticflickr.com/8187/8094950063_d57cb9ded6_z.jpg

εικόνα 18

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b1/Expo1929-PlanolUbicacions.jpg>

εικόνα 19

<http://www.materiabcn.com/wp-content/uploads/2013/06/Montjuic-amb-mojito-II.jpg>

εικόνα 20

http://www.holler-musics.com/wp-content/uploads/2012/05/392520_10150590526309058_190353219057_7914694_479633206_n1.jpg

εικόνα 21

<http://loxigendebarcelona.files.wordpress.com/2013/05/jardins-de-laribal-i-jardins-del-teatre-grec-64.jpg>

εικόνα 22

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central , Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ.56

εικόνα 23

Oficina Olímpica, Montjuïc olímpic : Barcelona 1992 , Barcelona: Oficina Olímpica -Ajuntament de Barcelona , 1984, σελ. 64

εικόνα 24

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central , Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 111

εικόνα 25

<http://bcn87-92.tempusfugitvisual.com/wp-content/uploads/2013/07/1-Planol-BCN--barris-baix-res.jpg>

εικόνα 26

http://s0.uvnmimg.com/deportes/fotos/photo/2012-06-11/el-estadio-olimpico-de-barcelona_323x216.jpg

εικόνα 27

<http://www.webarcelona.com/content/imgsxml/es/galerias/producto/113/hd-ebikeolimpico3-llt-113.jpg>

εικόνα 28

http://barcelonacolors.com/wp-content/uploads/2013/09/bcncolors_fonts_montjuic_061.jpg

εικόνα 29

προσωπικό αρχείο

εικόνα 30

<http://www.barcelonaturisme.com/files/5531-634-imagenCAT/Fundacio-JoanMiro.Barcelona.t4b.jpg>

εικόνα 31

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/35/Montjuic2.jpg/1000px-Montjuic2.jpg>

εικόνα 32

<http://elblogdeana-h.blogspot.gr/2014/04/jardines-de-montjuic-parte-1.html>

εικόνα 33

http://parqueaparque.files.wordpress.com/2014/05/dsc_00741.jpg εικόνα 33

εικόνα 34

[http://4.bp.blogspot.com/-tlyqeL7SN8o/U54EUUtLb3I/AAAAAAAAArk/Nge8lji31A8/s1600/IMG_6167+\(3\).jpg](http://4.bp.blogspot.com/-tlyqeL7SN8o/U54EUUtLb3I/AAAAAAAAArk/Nge8lji31A8/s1600/IMG_6167+(3).jpg)

εικόνα 35

<http://w1.bcn.cat/barcelonablog/wp-content/uploads/2012/06/Jard%C3%ADBot%C3%A0nicdeBarcelonaA-leix-Begu%C3%A9.jpg>

εικόνα 36

<http://www.lamarabunta.org/4images/data/media/72/Montjuc.jpg>

εικόνα 37

http://4.bp.blogspot.com/_2-79gwGy4fA/TUp3APbQkjl/AAAAAAAAAJM/WD-baH0Nj6c/s1600/d_fundacion_miro_barcelona_.jpg

εικόνα 38

<http://salamontjuic.org/wp-content/uploads/2014/04/salam-panoramica.jpg>

εικόνα 39

<http://www.happybarcelona.eu/images/teatre-lliure1.jpg>

εικόνα 40

http://images.teinteresa.es/deportes/Piscina-Municipal-Montjuic-Volando-Barcelona_TINI-MA20130719_0991_3.jpg

εικόνα 41

http://www.bcn.cat/publicacions/b_mm/ebmm61/bmm61_qc65.htm

εικόνα 42

προσωπικό αρχείο

εικόνα 43

http://1.bp.blogspot.com/-EDlXn5uhXKo/Uu0TdCl8JOI/AAAAAAAAAVew/HYgobE3myf4/s1600/IMG_0578.JPG

εικόνα 44

http://www.landezine.com/wp-content/uploads/2011/03/FORGAS_ARQUITECTES_Cims_006.jpg

εικόνα 45

<http://ad010cdnd.archdaily.net/wp-content/uploads/2012/07/1306160261-02-cims-mon-bcn.jpg>

εικόνα 46

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central , Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 133

εικόνα 47

http://architype.org/wp-content/themes/architype-re-view/includes/image.php?w=1000&h=644&m=1&i=%2Fwp-content%2Fuploads%2F2013%2F06%2F5128e6a5b3fc-4b11a70055a2_new-montjuic-cable-car-stations-forgas-arquitectos_1290175526-teleferico-14-est.jpg

εικόνα 48

http://architype.org/wp-content/themes/architype-re-view/includes/image.php?w=1000&h=644&m=1&i=%2Fwp-content%2Fuploads%2F2013%2F06%2F5128e707b3f-c4b11a70055b4_new-montjuic-cable-car-stations-forgas-arquitectos_1290176424-teleferico-003-est-castillo.jpg

<http://parq001.archdaily.net/wp-content/uploads/2011/05/1306160355-08-cims-esc.jpg>

εικόνα 49

http://www.gardenvisit.com/uploads/image/image/113/113088/parc_de_la_priamvera_original.jpg

εικόνα 50

http://w1.bcn.cat/associacioconsellcent/sites/default/files/EI%20Mirador%20de%20lAlcalde,%20Montju%C3%AFc%20_0.jpg

εικόνα 51

http://w1.bcn.cat/associacioconsellcent/sites/default/files/EI%20Mirador%20de%20lAlcalde,%20Montju%C3%AFc%20_0.jpg

εικόνα 52

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 184

εικόνα 53

Ajuntament de Barcelona(2014), “MPGM a l'àmbit de la muntanya de Montjuïc 2a aprovació inicial” http://w110.bcn.cat/Urbanisme/Continguts/Documents/Barcelona%20Participa/Montjuic/MPGM%20Montju%C3%AFc_130305.pdf

εικόνα 54 (προσωπική επεξεργασία)

<https://www.google.gr/maps/place/%CE%92%CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B7/@41.3524736,2.1513428,10159m/data=!3m1!1e3!4m2!3m1!1s0x12a49816718e30e5:0x44b-0fb3d4f47660a?hl=el>

εικόνα 55

<http://www.bagursa.cat/lamarina/rotstor.htm>

εικόνα 56

<http://www.bagursa.cat/lamarina/rotstor.htm>

εικόνα 57

http://1.bp.blogspot.com/-wleIKML6FRg/T6j3SQJV-9I/AAAAAAAAAWM/O3KeK_D7EBQ/s640/IMG_9712.JPG

εικόνα 58

http://www.vinals.me/wp-content/uploads/Esquema_L2.png

εικόνα 59

Latorre Joaquim (επιμ.), Montjuïc : Barcelona Parque Central Barcelona: Barcelona de Serveis Municipals, 2007, σελ. 194

εικόνα 60

<http://www.visiter-barcelone.info/wp-content/uploads/2014/02/montjuic.gif>

εικόνα 61

προσωπικό αρχείο